

**ЗА УКРАЇНСЬКУ САМОСТІЙНУ СОБОРНУ ДЕРЖАВУ!
ВОЛЯ НАРОДАМ!
ВОЛЯ ЛЮДИНІ!**

З М І С Т

БЕЗСМЕРТНИЙ ГЕРОЙ

**Осип Орленко
ТАРАС ШЕВЧЕНКО ПРОТИ МОСКВИ**

**З. К.
ВИРІШАЛЬНІ РОКИ**

**П. Слобожанський
НЕ ВІДСТАВАТИ ВІД КРАЮ**

**Ігор Журливий
ХТО ДЛЯ МОСКВИ СТРАШНІШИЙ:
УКРАЇНЦІ ЧИ КЦАБ?**

**О.З.
ХТО НЕСЕ СЕПАРАТИЗМ, А ХТО Є
КОНСТРУКТИВІСТ?**

**П. Карий
ЧИ РОСІЙСЬКА АРМІЯ — »ПРОВІД-
НИК КУЛЬТУРИ«.**

**Мігр. Євген Менцінський
ЗАХІД І ПИТАННЯ РОЗПОДІЛУ РО-
СІЇ**

**Проф. Г. Ващенко
ПСИХОЛОГІЯ В ССРСР**

**М.
З НАГОДИ ЮВІЛЕЮ КНИГИ ДЕ КЮ-
СТІНА**

**Б. Бора
МОЄМУ НАРОДОВІ**

**Степан Павлюк
МІСЦЕВІ КОНТИНГЕНТИ ДЛЯ ОРГА-
НІЗАЦІЇ ВИЗВОЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ**

**А.Б.
ПОТЕНЦІЯЛ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВО-
ЛЮЦІЇ**

**М. Боеслав
14. X. 1942**

**Ярослав З. Пеленський
АСПЕКТИ АМЕРИКАНСЬКОЇ ЗОВ-
НІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ**

**П. С.
НЕЗНИЩИМИСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ
НАУКИ**

**П. О-ко
ЧОТИРИ РОКИ ПІД СЛІДСТВОМ**

**П. Кізко
УСТИМ БЕЗРІДНИЙ**

ПО Ж Е Р Т В И

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ LIBERATION PATH

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ МІСЯЧНИК

Ч. 3 (66)

БЕРЕЗЕНЬ 1953

РІК VI

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

Суспільно-політичний місячник

Видає:

УКРАЇНСЬКА ВИДАВНИЧА СПІЛКА

LIBERATION PATH

Published by the

UKRAINIAN PUBLISHERS LTD.

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ

АДРЕСА АДМІНІСТРАЦІЇ: 237 LIVERPOOL ROAD, LONDON, N.1., Tel. NORth 1828

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: 28 MINSTER ROAD, LONDON, N.W.2., Tel. HAMpstead 1771

НАШІ ПРЕДСТАВНИКИ

АВСТРАЛІЯ:

Fokchan Library Co. Book Supply
17, Acacia St. Clenroy, W.S. WIC.

АРГЕНТИНА:

Olexa Bunij
Colle Gutenberg 3813. Buenos-Aires

БЕЛЬГІЯ:

Omelan Koval
Bd. Charlemagne, 72. Bruxelles, 4

КАНАДА:

Wasył Kuc
P. Box 391, Hutingdon, P. Quebec

НІМЕЧЧИНА:

Wolodymyr Jaworskyj
Nurnberg 39, Oppelnerstrasse 262.

ПАРАГВАЙ:

A. Kutchynskyj
Casilla de Correo, 1.,
Carmen del Parana.

США:

Olexander Kobasa
936, W. 7-th St. Chester. Pa.

ТУНІС:

Dr. Wolodymyr Sawtshak
Berrage de Ben-Metir
Boite Postale 15. Ain Draham

ФРАНЦІЯ:

Osyp Kozak
64, rue Rabelais, Lyon. 3, (Rhone)

ШВЕЦІЯ:

Ovs. J. Kostiv
c/o Johansson
Tors. gt. 49. III., Stockholm.

ПОШТОВА СКРИНЬКА РЕДАКЦІЇ

»Присутній«, Дерби, Англія: Ваш допис про невдачу спробу п. Ониська розбити організоване українське громадянство в Дерби створенням т. зв. »Об'єднання« — не друкуємо. Не варто ятрити рану в суспільно-громадському житті, яка завдяки самій свідомості нашого громадянства щасливо вилікува-

на. Кількість присутніх на зборах п. Ониська (15 осіб) та »добровольців«, що підтримали його пропозицію створити »відділ« »Об'єднання« в Дерби (3 особи) — є найкращою відповіддю на всі намагання розбити й розпорошити суспільно-громадські сили українського громадянства у Великобританії.

І. Л., Німеччина: Просимо подати своє повне прізвище. В нашому журналі ми не друкуємо жодних матеріалів невідомих нам авторів. На бажання авторів можемо підписувати їх праці ініціалами або літературними псевдонімами, але Редакція мусить знати їх повні прізвища.

* * *

ВИПРАВЛЕННЯ ДРУКАРСЬКИХ ПОМИЛОК

в поезіях Б. Бори

У вірші »Москва« (»В. Ш.«, листопад 1952 р., ст. 14) остання строфа, передостанній рядок є: »Хто очолив дух руїни«, а має бути: »А хто очолив дух руїни,«.

У вірші »Базар« (це саме число, ст. 25) друга строфа, другий рядок є: »А кров потоком з сердець і вуст...«, а має бути: »А кров потоком з серць і вуст...«. Остання строфа, останній рядок є: »Мов смолоських віками — Базар.«, а має бути: »Мов смолоскип вікам — Базар.«

У вірші »Безсмертя« (»В.Ш.« ч. I., 1953 р., ст. 5) перша строфа, останній рядок є: »Щоб вирвати серце з грудей!«, а має бути: »Щоби вирвати серце з грудей!«.

У вірші »Мій край« (це саме число, ст. 23) друга строфа, перший рядок є: »В степах, на згарищах могила«, а має бути: »В степах, на згарищах богила«.

Шан. Автора і Читачів перепрошуємо за ці друкарські недогляди.

Вашим помічником у розмовах з чужинцями є завжди

АБН-КОРЕСПОНДЕНЦ

що виходить англійською, французькою і німецькою мовами. Він приносить Вам регулярно найактуальніші інформації і статті про проблеми поневолених Росією народів. Замовляйте самі і других заохочуйте до поширення органу Антибольшевицького Бльоку Народів.

Передплата на рік — 4 НМ., або 2 ам. долари. За-мовлення висилайте на адресу:

A.B.N.-Korrespondence,
München 2, Dachauerstr. 9/II. Germany.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ »ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ« У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Річна передплата	1 ф. 1 ш.
Піврічна передплата	10 ш. 6 п.
Тримісячна передплата	5 ш. 3 п.
Ціна одного примірника	1 ш. 9 п.

В інших країнах - у перелічених на валюту даної держави.

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

LIBERATION PATH

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ МІСЯЧНИК

Рік вид. VI. Ч. 3 (66)

ЛОНДОН, БЕРЕЗЕНЬ (MARCH), 1953

Ціна — 1 ш. 9 п.

БЕЗСМЕРТНИЙ ГЕРОЙ

5 березня 1950 р. перестало битися серце одного з найбільших синів України — ген. Тараса Чупринки — Романа Шухевича.

Оточений московсько-більшевицькими військами на своїй підпільній квартирі в с. Білогорща біля Львова, згинув у боротьбі з ними героїчною смертю.

Ця безмірна болочка втрата українського народу, що порушила до глибини серця всіх українців в краю і на чужині — є одною з чергових великих жертв Української Національно-Визвольної Революції. Ідучи слідами своїх великих Попередників — Петлюри і Коновальця, Роман Шухевич продовж 8 років організував і очолював збройну боротьбу українського народу, ведену серед найважчих обставин, знаних у нашій історії, за Самостійну й Соборну Українську Державу.

Вже від наймолодших років свого життя Роман Шухевич став на шлях революційно-визвольної боротьби за визволення України. Народився він 1907 року на польсько-українському пограниччі в містечку Краківець, у західній частині Яворівського повіту. Після середньої школи, закінчує з успіхом Високу Технічну Школу. У половині 20-тих років Він уже є членом Української Військової Організації (УВО), приймає в ній активну участь, організує і керує різними бойовими акціями проти польських окупантів.

Коли в 1929 р. твориться Організація Українських Націоналістів, Він стає одним з перших її членів і довгий час працює на пості Бойового Референта в Крайовій Екзекутиві ОУН. На цьому пості Він віддає всю свою молодечу, невичерпану енергію, всі свої організаторські здібності і відвагу. За свою революційну, бойову і політичну діяльність попадає до польської тюрми, яка його однак не заломила, а ще більше загартувала.

В роках 1938-39 Він приймає активну участь в організуванні збройної сили молоді української держави на Закарпатській Україні. Як один із організаторів і керівників «Карпатської Січі», сповняє завдання старшини для окремих доручень у її штабі.

В роках 1939-40 працює в Проводі ОУН на пості Референта Зв'язку з Осередними і Східно-Українськими Землями. В 1940-41 рр. входить до складу Революційного Проводу ОУН на чолі зі Степаном Бандерою. Весною 1941 р. бере активну участь у Другому Великому Зборі ОУН. Після Другого Великого Збору ОУН перебирає пост Крайового Провідника ОУН на західних окраїнах українських земель поза межами СРСР. Продовж усього цього часу працює теж у Головному Військовому Штабі ОУН, як його член, та викладає різні військові дисципліни на таємних курсах для кадрів ОУН.

З вибухом німецько-більшевицької війни в 1941 р. організує і очолює, як його Командир, Український Легіон, а одночасно виконує різні особливі завдання Проводу ОУН. На цьому пості перебуває до весни 1943 р. В цей час стає членом Проводу ОУН і займає пост Військового Референта. В серпні 1943 р. Тре-

тій Надзвичайний Великий Збір ОУН обирає Р. Шухевича Головою Бюра Проводу ОУН. В осені цього ж року Він перебирає також пост Головного Командира УПА. В листопаді 1943 р. приймає керівну участь у підготовці і нарадах Конференції Поволених Народів на Волині, яка стала зав'язком сучасного Антибільшевицького Бльоку Народів (АБН).

В липні 1944 р. Р. Шухевич-Лозовський бере керівну участь у Першому Великому Зборі Української Головної Визвольної Ради (УГВР), який обирає його Головою Генерального Секретаріату УГВР та затверджує його теж на постах Генерального Секретаря Військових Справ та Головного Командира УПА.

На постах Голови Генерального Секретаріату УГВР, Генерального Секретаря Військових Справ УГВР, Головного Командира УПА та Голови Проводу ОУН на Українських Землях — Роман Шухевич-Лозовський-Чупринка-Тур на протязі повних 6 років (період 1944-1950 рр.) керує визвольно-революційними силами українського народу, збройними силами УПА і широким підпіллям українських націоналістів-революціонерів.

Протиокупантська боротьба, що її провадила УПА і ОУН в 1943-50 рр. під керівництвом сл. п. ген. Тараса Чупринки, належить до найбільш героїчних періодів нашої історії. Досі, з відомих причин, не вдалося ще нікому подати повну характеристику визвольної боротьби українського народу в 1944-50 рр., а особливо його авангарду ОУН-УПА, душою і головою яких був Тур-Чупринка, а тільки на цьому тлі може постати повний образ величчя цього Великого Сина України. Багато появилось спогадів про особисте, пластове, організаційне і бойове життя ген. Т. Чупринки, але постійно відчувається, що це лише маленькі епізоди з життя і праці великого воєнка-командира, стратега і політика. Палкий націоналіст-революціонер у своїй гарячій любові до України та безмежній відданості Українській Визвольній Революції, виріс на легендарного Провідника Воюючої України. Цю свою глибоку любов до українського народу і сильну віру в перемогу Української Визвольної Революції, передав Він своїм бойовим друзям, підпільникам-революціонерам і всім українським патріотам, які поклалися на його могилі не скласти зброї доти, доки ворог не буде прогнаний з України, доки не сповняться заповітні мрії українського народу, за які віддав своє життя Великий Командир. Збройна боротьба українського народу, не припинилася, а продовжується ще з більшими завзяттям під проводом вишкolenих Ним і загартованих у боях старшин і бійців УПА, провідників і членів ОУН.

Український нарід ніколи не забуде свого Великого Сина ген. Т. Чупринки-Лозовського-Тура. У Самостійній Соборній Українській Державі увіковічить пам'ять про нього пам'ятниками Слави в Золотоверхому Києві і княжому Львові.

Осип Орленко

Тарас Шевченко проти Москви

Кожного року в місяці березні український нарід, в Краю і на еміграції, вшановує пам'ять свого найбільшого національного поета-генія Тараса Григоровича Шевченка. Та не тільки в місяці березні згадує Україна про Т. Г. Шевченка, а постійно, в її щоденному житті і боротьбі за свої найвищі національні права. Бо Т. Г. Шевченко — це сумління української нації, це повстанський Дух України, як слушно висловився один з крайових авторів.

Тому найбільші одвічні вороги України, біла чи червона Москва, не зважуються заперечити Т. Г. Шевченка, бо це рівнялося б заперечуванню самої української нації, чого український нарід не міг би стерпіти і знести мовчанкою. З тих саме причин червоні і білі московські імперіялісти постійно намагаються фальсифікувати духово-національну творчість Т. Г. Шевченка, щоб викрити перед українським народом світлі ідеали української нації, збудити його могутнім пророчим словом.

Тут передруковуємо, з незначним скороченням, статтю крайового підпільного автора **Осипа Орленка «Тарас Шевченко проти Москви»** (була видана також на еміграції в 1949 р., окремою брошурою, як передрук підпільних матеріалів). Вона дуже характеристична особливо тим, що чітко виказує погляд Воюючої України на ролі Т. Г. Шевченка в житті української нації та в її боротьбі проти імперіалістичної Москви. — Редакція.

* * *

...»Мир душі Твоїй Богдане
Не так воно сталося:
Москальки, що зазріли,
То все очухали.
Могили вже розкопують.
Та Тебе ж і лають«...

Характеристика творчості

Тарас Шевченко найбільший український поет, геній, великий національний будитель, носій української визвольної ідеї.

Політичним змістом своїх творів Шевченко став для українського народу національним пророком.

Значення Шевченка для української нації, для цілих поколінь, у тому, що Шевченко серед найважчого упадку українського духа, серед повної руйни історичної української традиції, в час, коли деспотична Росія примушує «мовчати на всіх язиках» усіх своїх громадян, а зокрема українців, в час безпросвітки і неволі політичної й соціальної, підносить свій могутній голос в обороні українського народу, в обороні волі.

У боротьбі з російським імперіалізмом і поневоленням, в боротьбі з соціальним закріпаченням широким низів у боротьбі з царським терором і сваволею царської бюрократії. Шевченко видвигає ідею волі національно-політичної, соціальної і громадської.

Шевченко поставив перед усією українською нацією ідею самостійності й державності — «там наша воля, слава і правда святая, у нашій вибореній хаті». З цією ідеєю став поруч із найбільшими геніями світу: Гомера, Данте, Шекспіра, Гете, Канта, Міцкевича і всіх інших борців-творців національних скарбів, ніким неповторних, лише їм одним властивих.

Кріпосницькій системі, що існувала тоді в Росії, протиставив такий суспільний лад, в якому буде розв'язане соціальне питання: «без холопа й без пана», де не буде експлуатації людини людиною. Царському самодержав'ю, царській муштровці, деспотизмові, сваволі царських опричників Шевченко протиставить: «козацьку волю», «святую волю», «ідею сім'ї вольної, нової», що запанує і принесе рів-

ні права громадянам. Тому, що за нею тужать мільйони людей, тому, що за неї боряться революціонери.

Деспотичний Рим завалився зі своїми Цезарями і Неронами, мимо терору і нищення християн, що несли нову волю, завалилася також тюрма царів, бо проти неї станули нові неофіти-борці.

Для здійснення цих ідей і переведення їх в життя Шевченко проповідував безкомпромісову боротьбу всього українського народу з ворогами: «Борітеся — поборете!». Боротьба ця завзята, безоглядна, кривава, боротьба аж до перемоги:

...»Вставайте,

Кайдани порвіте

І вражою злою кров'ю

Волю окропите«...

Цим Шевченко ставить себе в ролі проповідувача й ідейного керівника української революції, цим увидає і зображає ще повніше свою постать, як національного пророка.

За свої ідеї і переконання, за ідеї визволення українського народу з-під московського ярма, Шевченка засилають на Сибір. І хоч приходилось йому каратись за це 10 років — переконань цих не змінює.

...»Караюсь, мучюсь... але не каюсь«.

Краще згинуть в боротьбі за визволення і світити перед майбутнім поколінням завзятою непримиренною чинністю і боротьбою, ніж зректися своєї ідеї і зійти з обраного шляху.

Крім ідеї волі, крім ідеї завзятої і неперервної аж до перемоги боротьби, Шевченко своїм особистим життям, своєю невгнутаю поставою до царизму і ідеалізованими поставами у своїй творчості, ставить перед народом тип нового українця, борця і реалізатора нового життя.

Шевченко своїми творами виховує.

Волю України здобули козаки, гетьмани. Гамалія, Підкова, Тарас Трясило, Гонта, Залізник, Ярема, Дорошенко, Мазепа, Полуботок, козаки, запорожці, гайдамаки, праведні мученики, ці, завдяки яким колись «на Україні ревіли гармати», завдяки яким «ми панували», ці, завдяки яким —

...»Тієї слави козацької

По вік не забудем!«

Не служачи, не підпанки, не вистужники, не варшавське сміття і гразь Москви, не землячки в мундирах, не гречкосії і свинопаси, не киселі, галагани, кочубей, але козаки — ...»один із мільйонів свинопасів«... поведуть далшу боротьбу.

У своїх творах Шевченко виступає проти Москви, як головного руйнича української державності.

Шевченко проти московських впливів

Москва, поневоливши Україну політично, зручно затирала сліди по недавній волі неприборканого українського народу. Старалася різними засобами накинати українському народові свою мову, культуру, побут. Почалося насильне вицілювання всього, що є московське, а викорінювання всього, що українське. Почало затиратися національне обличчя України й українського народу, головню провідної верстви, яка найскоріше перейняла для себе московську мову, культуру, й побут. Шевченко, бачучи, яка велика руйна грозить від цього українському народові, виступив проти всього, що є московське на Україні, висвітлюючи його руйницьку діяльність для українського народу.

»Кохайтеся чорнобриві

Та не з москалями,

Бо москалі — чужі люди

Роблять лихо з вами«...

Пересторога для дівчат-українок, щоб не кохали чужинців і не шукали свого щастя там, де його немає, а творили свою родину, розбудовували свою рідну хату, виховували свою правду на своїй рідній землі.

Як неприродне і неможливе співжиття української дівчини з москалем, так само й неприродне, шкідливе, а то й трагічне співжиття з Москвою цілої України, що так само політично згинула в наслідок такого поєднання, як і Катерина зломилась морально й згинула фізично.

Тут Шевченко підчеркує відступництво від вищої правди народної, що зруйнувала щасливе життя родини, цей гріх покутує її син-сирота, який блукає по Україні, не знаходячи для себе кутка на своїй землі, бо на ній бенкетують і тріюмфують москалі-чужинці.

Шевченко дає образ двох протилежних національних світоглядів, двох національних типів, що взаємно себе винищують, а в загальних відносинах неминує ведуть до конфлікту й катастрофи. (Катерина й офіцер москаль). У цій останній гине слабша.

Все на Московщині чуже, вороже, ненавидів з глибокого серця:

...»На чужині не ті люди«...
...»Я і тут чужий, одинокий,
Та ба, доля приборкала
»Між людьми чужими«...
...»А до того — Московщина
Кругом чужі люди«...

а далі:

...»Серце мліло, не хотіло співати на чужині«...
а коли співало, то лише про дорогу серцю поета України. Українська мова залишилась до вжитку тільки найнижчій верстві української нації — селянству. Вся інтелігенція вживала лише московською та польською мов, уважаючи українську мову, як таку, що нею не можна писати, не можна послуговуватися для висловлення всіх думок, бо вона є мовою «мужицькою» і «хахлацькою», а московська мова є краща, культурніша. В наслідок того московська мова витиснула українську мову. Письменники писали свої твори на чужих мовах. Інтелігенція вивчала чужі мови, а своїй не присвячувала уваги, як Шевченко пише:

...»Всі мови знають, крім своєї«...

Перебуваючи довгий час у Петербурзі, мав нагоду приглянутися, як поводитися українська інтелігенція, що там перебувала, згадуючи:

...»А між нами і землячки
Де-де проглядають,
По-московськи так і чешуть«...

І що ж з цього виходить, хто користав з цього, що вони знали і вживали лише московської мови, кому користь, а кому втрата? Чи українська нація користалася з цього, чи московська?

І знову повторюється те саме: українська нація тратить членів своєї суспільності. Її сини та дочки, переймаючи московську мову, культуру, побут, поволи забували котрої нації вони діти, ставали ворожими патріотами, забували про національні справи, забували, що цей нарід, з якого вони вийшли, гине в неволі. Свою ворожість і нехоть до московської мови Шевченко добре висвітлив у листах до свого брата:

...»Пиши мені не по-московськи, а по-нашому«...
або ...»щоб я на чужині з твоїм письмом побалакав
языком людським«...», а коли доводилось йому писати свої вірші по-російськи, то їх інакше не називав, як «кацапськими віршами», а московську мову «кацапською».

В поемі «Сон» Шевченко протиставляє себе, як візиря для других, коли знаходиться в московському оточенні, хоч вмів говорити московською мовою, а не хоче:

...»Ба ні, кажу,
Говорить я вмію
Та не хочу«...

Культурно-побутові впливи москалів на Україні відбилися дуже від'ємно на національній свідомості українців, вони зродили вислужників, перекинчиків, а то й зрадників. Вислужники, зрадники, перекинчики, що зрадили український нарід і пішли на

службу Москві, у творчості Шевченка найбільші вороги української нації.

Московські впливи родили в українському народі перевертнів, як Шевченко пише:

...»А тимчасом перевертні
Нехай підростають
Та допоможуть москалеві
Господарювати«...

Українців, що тягли руку з московським урядом та виховували «новое отечество» Шевченко своїм сильним словом нищив цю, як він пише, «нікчемну братію», — послужників льокаїв «отечества чужого», рабів його та підніжків, «грязь Москви», «варшавське сміття», своїм словом закамнував їх на віки. Вийшов один на боротьбу, як Великий Гус і прирік:

...»Поборюсь, за мене Бог.
Да звершиться«...

і повстав за правду — хай то буде смерть, хай його сплять вороги, як спалили Гуса — одна свідомість, що повстає за правду, надає йому відваги, сили й мужності.

Бачучи в Петербурзі багато українців, що забули свою батьківщину, «дідів діла незабутні»... продавсь... у різницю москалеві... величають московське царство, говорять по-московськи, стидаються своєї мови, своєї батьківщини, стидаються признатись, хто вони такі — чийх батьків діти, прославляють ворогів українського народу, — Шевченко згадує їх часто у своїх творах: «раби з кокардою на лобі».

Своє вороже наставлення до Росії Шевченко образно передає в містерії «Великий Лях». Навіть мимовільних прихильників російського деспотизму карати буде Бог на другому світі, за це й караються три душі. Одна з них карається по світу за те, що як була ще дівчиною, то перейшла з повними відрами води дорогу Хмельницькому, як їхав у Переяслав. Хмельницькому пощастило заключити угоду. Одначе, москалі використали Переяславську угоду на поневолення України і тому Бог карає її.

Друга, будучи дівчиною, напоїла цареві Петрові І. коня, коли цей, розбивши Мазепу під Полтавою, перейздив через Батурин. За це її Бог покарав смертю, а її душа сьогодні літає по світі.

Третя, будучи ще маленькою, усміхнулася до цариці Катерини II., як ця проїжджала Дніпром на галері, за це Бог відобрав їй життя і вона разом з двома попередніми також блукає і карається.

Вислужникам не вірять не тільки свої, але й ті, яким вони служать.

Москалі, шукаючи за скарбами на Україні, в Суботові розкопали «Малий Лях», в ньому найшли лише «кістки в кайданах» — це ті, як Шевченко пише, що: «Москві присягали». Москва їм не вірить, закувала їх в кайдани й знищила.

Тут пророцтво Шевченка для зрадників: — «Хто б ти не був, який би ти вірний раб не був, тобі вороги не повірять» — зрада нації найбільший гріх супроти неї, і за нього карається не тільки на землі, але й на небі.

Шевченко проти царату й царського імперіалізму

Пізнавши історичну правду про Україну, пізнавши, що безпосереднім же, одвічним, смертним і найбільшим ворогом України була Москва та її правителі — царі, Шевченко пише про них:

»Гади! Гади!
Чи напилися ви чи ні
Людської крови«...

Побачивши, до чого докотилася Україна в лабетах царської протекції, Шевченко звертає весь свій гнів проти царату, а зокрема на Миколу I., Катерину II., та Петра I., що найбільше причинилися до зруйнування української державності.

Особливим же гнівом горів Шевченко до московського царя Петра I.:

...»О царю поганий!
Царю проклятий неситий,

Гапиде лукавий.
 Що ти зробив з козаками?
 Болота засипав
 Благородними кістками,
 Поставив столицю
 На їх трупах катованих»...

Цар Петро І в творчості Шевченка, «проклятий» українським народом тому, що він найбільше приложив рук до знищення української державності.

Перед Шевченком повстають мільйони замучених душ козаків, що погинули при будові столиці Петербургу, в царських походах, при будові каналів і після Полтавської програної.

Перебуваючи в Петербурзі, нераз бачив пам'ятник Петра І, який поставила Катерина ІІ згадуючи їх обидвох словами:

...«Це той перший,
 Що розпинав нашу Україну,
 А вторая доконала
 Вдову сиротину».

Петро І скасував самостійні права України, Катерина ІІ скасувала автономні права України й зруйнувала Запорозьку Січ.

...«Кати, кати людодіди
 Наїлись обое,
 Накрались...»

Шевченко звертає очі на інші поневолені Москвою народи і там бачить те саме, що:

...«Горе, горе.
 Дрібніють люди на землі,
 Ростуть і бісяться царі».

І Шевченко звертається тут до поневолених народів:

...«О люди, люди небораки!
 Нащо здалися вам царі,
 Нащо здалися вам псарі?
 Ви ж такі люди, не собаки!»

В поемі «Кавказ» Шевченко виступає проти московсько загарбницького імперіалізму, який кривавими війнами підбиває кавказькі народи. Висвітлює скільки жертв і крові пролито на підбої і поневолення кавказьких народів:

Людей муштрованих чимало,
 ...«Лягло кістми
 А сліз, а крові?
 Напоїть всіх імператів би стало»...

Шевченко вірить в безсмертність народу й закликає поневолені народи спільно боротися проти московського імперіалізму:

...«Щоб збудить химерну волю,
 Треба миром
 Громадою обух сталить
 Та добре вигострить сокиру
 Та й заходиться вже будуть»...

Тоді:

...«Розкуються незабаром
 Заковані люди,
 Настане суд»...

Одночасно церква Богданова, поставлена на знак союзу з Росією:

«Розвалиться. А з-під неї
 Встане Україна
 І розвіє тьму неволі,
 Світ правди засвітить
 І помоляться на волі
 Невольничі діти.
 ...І на оновленій землі
 Врага не буде супостата,
 А буде син і буде мати
 І будуть люди на землі»...

Шевченко й Богдан Хмельницький

Ні один поет перед Шевченком, ані по нім, не виступив проти Хмельницького. Шевченко один з поетів, відчув, хто посередньо причинився до повалення України. Пекущий жаль за марно проляту кров: — «за що боролись ми з ляхами, за що скоротили списками московські ребра» — наказує Шевчен-

кові шукати того, що Україна знову втратила свою самостійність і дісталась в московські лапи. Йому приходила на думку Переяславська угода з Москвою і він уважає винником гетьмана Богдана Хмельницького й виступає проти нього такими словами:

...«Ой так то Богдане.
 Занапастив еси вбогу
 Сироту Вкраїну»...

Тому він вкладає в слова України такі слова:

...«Ой, Богдане, Богданочку,
 Якби була знала,
 У колісці придушила б,
 Під серцем приспала».

Союз України з Москвою не приніс для України користи, а поневолення:

«Заснула Україна, бур'яном укрилась,
 Цвіллю зацвіла,
 В калюжі, в болоті серце прогноїла,
 У душло холодне гадюк напустила»...

Провідниками нації уважав Шевченко Гонту, Богуна, Павлюка, Наливайка і інших, що не поступились ні добром ні волею України і не здались без бою, а боролись до кінця і згинули в боротьбі за українську націю. Ось таку боротьбу проповідує Шевченко і іншим провідникам України в майбутності.

Шевченко апотеозує Хмельницького за його повстання проти Польщі — «Великий Богдан», — але не може йому пробачити Переяславського союзу з Москвою. Шевченко не докоряє Мазепі за «зраду Москви», як докоряли йому сучасники і наслідники, а тільки за те, що не знайшов спільної мови з «Хвастівським полковником Палієм», щоб одностайно стати проти всіх ворогів України.

Хмельницький першої доби, Дорошенко, Мазепа, Полуботок, — оце герої Шевченкового самостійництва, проти яких протиставляє під осуд таких, на його думку, прислужників Москви, як: «дурний гетьман Скоропадський», «дурний» Попович Самійлович та Розумовський, що «лизав мов собака патинки цариці».

Шевченко в московсько-большевицькому освітленні

Виступ Шевченка офіційна царська Росія зустріла скрайне ворожо. Свідомо відчувала й бачила в Шевченку національного генія України, його значення в пробудженні національної свідомості українського народу. Значення творчості Шевченка для українського народу найкраще характеризували керівники імперської машини Росії, шеф жандармерії ген. Орлов і начальник третього відділу ген. Дубельт, надаючи оцінку творів Шевченка у «Всеподальнейшому докладе» цареві:

...«С любімі стихами в Малоросії могли посягати і в последствіі окоренітсь мислі о мнімом блаженствіі времйон гетьманщини, а щасте возвратіт еті времена і возможности Україне существовать в біде самостоятельного государства»...

Не менше критичними виразами зустріла виступ Шевченка російська критика, очолювана закінченим імперіалістом, батьком російського «лібералізму» общеросом В. Белінським. Белінський інакше не називав Шевченка, як: «дураком паяцом», «хахлацьким радикалом». «Шевченка послали на Кавказ салатом. Меня не жаль его. Будь я судьов, я сделал би не меньше. Я питаю личную вражду к такому рода либералом».

Наслідники Белінського були менше щирі, а тим більше підступні. Користаючи з цього, що цензура допускала в Росії твори Шевченка в неможливо покаліченому і майже нешкідливому вигляді, вони завзялися втягнути його до російської літератури як льокального письменника, «общерусского малороса», що писав «местнім наречієм» (мова Шевченка). Вони писали про Шевченка, як про «певца народного горя», Шевченко поет «гуморестка» і т. д. Цю літанію можна тягнути в безконечність. Вони знижували Шевченка до мікроскопічних розмірів Кольцова чи

Нікітіна і дали привід до досить смілих спроб—втягнути Шевченка в занадто широке лоно літератури «всеросійської».

Як поставились більшовики до Шевченка? В перших роках свого панування більшовики не зайняли ясного ставлення до Шевченка. Коли б Шевченко не був так популяризований в українських масах, то напевно були б його інакше трактували й були б поведи з ним боротьбу. Однак, популярність Шевченка серед українських мас — його дух і слово, поставлене на сторожі української нації, осталися безсмертні і незнищені, — це примушує більшовиків приміняти свою тактику. Повалити Шевченка було неможливо, тому взялися за «наукове» доказування Шевченка на свій лад. Звуть його революціонером-демократом, борцем за соціальне визволення, борцем з царизмом, а декуди навіть більшовицькі пропагандисти мало що не називають «першим комуністом і більшовиком». Відома більшовицька тактика, коли не можна когось, якось постати в історії заховати і вирвати з душі мас, то треба її освоїти, назвати предтечею більшовизму і зв'язати зі своїм рухом.

Так сталося і зі Шевченком.

Його геніяльність не можна було знищити, його впливи на визвольну боротьбу українського народу не можна було поминути мовчанкою і тому, щоб з'єднати український народ і його керівні круги, щоб українську національну стихію влити в русло більшовицького річища, більшовики сфальшували і використали Шевченка для своїх цілей.

Більшовики намагаються Шевченкові прицепити матеріалістичний світогляд, забувають, однак, про його: «Не скує душі живої і слова живого», забувають про його ірраціональне: «воно знову оживає і сміється знову», забувають про визнання Шевченком існування Бога, про побудову світу на духових, а не матеріальних елементах.

Так само більшовики хочуть капіталізувати творчість Шевченка для доказання співзвучності програми більшовиків з його ідеями. Шевченко визнавав самостійність нації і був борцем за самостійність України, його: «своя хата», «нова сім'я» не може бути однак, утотожнювана з «сталінським союзом», з «сталінським СССР».

Більшовики намагаються за всяку ціну доказати, що Шевченко був за союз українського народу з «великим російським». Зв'язки Шевченка з тодішньою прогресивною російською інтелігенцією мають бути доказом того. Треба, однак, більшовикам пригадати про те, що вони промовчують у своїй пропаганді, ставлення Шевченка до Хмельницького.

За це, що Хмельницький заключив Переяславську угоду і «воз'єднав» український нарід з російським, Шевченко називав Хмельницького: «нерозумним сином...», «Богданом п'яним...», «великим, славним та не дуже...», за це п'янує його, а в уста України вкладає такі слова:

...Якби була знала,
У колиці придушила б,
Під серцем приспала...

Більшовики намагаються зробити Шевченка поетом сільської бідноти, хочуть звизити Шевченка до ролі соціального поета. Це найслабше місце в більшовицькій пропаганді відносно Шевченка. Шевченко, безперечно, оспівував долю закріпаченого українського селянства — це, однак, тільки одна зі сторінок його творчості. Поза боротьбою за соціальне визволення, Шевченко веде, Шевченко оформлює у своїй творчості боротьбу цілого народу. В «Думах» своїх він живе з «гетьманами в червоних жупанах», стають йому перед очима «великі мученики» — Полуботок, Дорошенко, намагається прославити Хмельницького першої доби, співчуває Мазепі, журиться, чому не вдалося Мазепі поєднатися з Палієм. оспівує запорожців, отаманів, гайдамаків, козарів, одним словом, весь український народ.

Боротьба з російським імперіалізмом, боротьба з хитрим «москалем», що все «очухрав», боротьба на-

ціональна й соціальна, боротьба за громадські права — це суть Шевченкової творчості. Не боротьба за інтереси груп чи верств, не змагання за волю якоїсь класи — а боротьба за Українську Державу Самостійну, Соборну — оце правдиві думки політичного світогляду Шевченка.

Шевченко й сьогоднішня революційно-визвольна боротьба українського народу

Сьогоднішня революційна боротьба українського народу з російським імперіалізмом — це реалізація ідей Шевченка.

Шевченкові ідеї волі, які він видвигнув у боротьбі з російським імперіалізмом, не втратили своєї живучої сили.

Сталінській колоніальній політиці і національному поневоленню, ідеї післанництва й передовості «старшого російського брата» протиставляємо Шевченкове... «в своїй хаті своя правда і сила і воля», протиставляємо ідею національної самостійності, рівності.

Сталінському закріпаченню робітників і селян, сталінському соціальному визиску, експлуататорству, сталінській партії «офіцерів, генералів, маршалів», наживі сталінських визискувачів протиставляємо ідею соціальної рівності і участі найширших мас у розподілі матеріальних дібр, протиставляємо Шевченкове... «без холопа й без пана». Більшовицькій диктатурі й більшовицькому терорі, ідеї «керівного ядра» більшовиків — протиставляємо ідею рівності громадських прав, протиставляємо ідею волі людини, волі громадянина, протиставляємо Шевченкову: ...«козацьку волю».

Типові «радянського громадянина», типові вислужника, донощика, або сталінського раба, що мусить мовчати, або тільки вихваляти «геніального батька» і його лакеїв, протиставимо свідомого борця за волю, свідомого своїх прав і цілей громадянина, свідомого своїх вартостей, що живе повним життям.

Сталінському радянському громадянину проти-ставляємо Шевченкового «козака», що «знайшовся один з-поміж мільйона свинопасів». Рабові протиставляємо борця за визволення.

На тяжкому засланні — через 10 літ — Шевченко переніс найбільші фізичні і духові муки, втратив здоров'я, свободу, можливість творити, матеріальний добробут, елементарні умови життя, але не втратив своїх національних переконань, не відступив від своїх стремлінь здобути Україні волю, не відступив від своїх переконань ані на крок. «Все те невимовне горе — пише Шевченко — минуло, ніби не чіплялося мене, найменшого сліду не лишило по собі... Мені здається, що я нині точнісінько такий самий, як був і 10 літ назад. Ані один рис у моїм внутрішнім образі не перемінився... І я з глибини душі дякую всемогучому Створителеві, що не дав страшому досвідові торкнутися своїми залізними пазурами моїх переконань і молодечо-світлич вірувань».

Що ж то за «бунтівничі вірші», за які Шевченка Москва післала на заслання? Це передовсім його історичні поеми з рр. 1844-47, де він яскраво представляє поневолення України Москвою та закликає український нарід до боротьби за волю. Хай українська молодь читає їх та пізнає в них того самого поневоловача України Москву — хоч зараз червону, — перейметься такою ж любов'ю до своєї поневоленої Батьківщини, як мав її Шевченко, запалиться такою ж самою ненавистю до її катів, яку носив у серці Пророк, та включиться у визвольну-революційну боротьбу українського народу за Самостійну Державу.

**ЧИТАЙТЕ І ПОШИРЮЙТЕ
«ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ»**

3. К.

ВИРІШАЛЬНІ РОКИ

Щораз більше маємо доказів, що боротьба українського народу з московським окупантом посилюється на всіх ділянках життя: в колгоспах, промислі, культурі, адміністрації, а передусім на відтинку національно-політичному. Підпільна мистецька і літературна творчість зростає до тої міри, що сьогодні совети дошукуються націоналістичних «ужилів» навіть у своїй літературі, пресі та мистецтві.

Така ж, хоч може дещо в менших розмірах боротьба проти московсько-большевицького окупанта, ведеться і всіма іншими народами СССР. Основна тенденція поневолених Росією народів протиставляється цілому большевизмові, його російській концепції життя. Тому, власне, постають підпільні церкви, збройні формації, як символи суверенності нації, бо армія — це найвищий символ також духової суверенності. Політичні підпільні організації діють та організують боротьбу своїх народів проти московських окупантів. Жертви цієї боротьби не обмежені, головном коштом провідного революційного активу: терор, облави, бльокади, арештування, депортації, провокації і т.п.—це щоденне явище. Але боротьба продовжується без перерви. Противорічності большевицької системи є використувані також підпільними рухами в їх користь і так, напр., ставка большевиків на російський імперіалізм і розбудова тюрм народів при одночасній облудній пропаганді «визволення народів» по цей бік заліної заслони — діють також проти режиму і підірвання його політичні, мілітарні та індустріальні основи.

Большевицька русифікація продовжується в усіх країнах. Уже явно говориться про російський нарід, як про носіїв большевизму-комунізму. Антисемітизм советів має теж, між іншим, своє джерело в русифікації, бо тепер усі заслуги за «ущасливлення» світу, росіяни хочуть брати на себе, як авангард т. зв. пролетарської революції, яким уже «урбі ет орбі» проклямають себе росіяни без асистии жидів. А подруге — винищуючи жидівську еліту, яка може сидіти на двох стільцях, московські большевики хочуть всеціло підкорити собі жидівську масу.

Про силу національно-визвольної ідеї найкраще здають собі справу самі большевики, тому саме ця ідея була центром уваги в усіх доповідях на конгресі компартії СССР. У своїх постановках большевики проголосили жорстоку розправу з національно-визвольними ідеями в СССР, а одночасно рішили використати їх поза кордонами СССР в користь російсько-большевицького імперіалізму. Для тих же самих цілей надуживають сьогодні большевики навіть релігію. Але так, як правдива церква живе в СССР в катакомбах, так національно-визвольні ідеї глибоко вщеплені в душах і серцях поневолених Москвою народів, об'єднаних в одному Антибольшевицькому Бльоці (АБН). І власне головна сила концепції АБН є саме в тому, що АБН акцентує вирішальну роллю рідних земель у боротьбі з окупантом, а роллю еміграції і західного світу вважає лише допоміжною. Навіть тоді, коли не всі національні представництва в АБН можуть тепер мати зв'язок з рідним краєм, то саме доцінювання того факту, що вирішальна роль належить рідним землям, народам, які ведуть безпосередню боротьбу, — творить одну аналогічну лінію визвольної боротьби, а технічний контакт з підпільними рухами у свій час буде налагоджений.

Тому поневоленням Росією народам треба шукати на Заході співзвучних у тому відношенні елементів, з ними нав'язувати контакт і організувати спільний фронт боротьби за спільні ідеї.

На Заході стоять сьогодні проти себе дві концепції: концепція АБН, тобто свобода кожному народові в його національній державі і свобода кожній людині, без огляду на її расу і релігію, і друга — російська концепція, що змагає до збереження існуючого стану поневолення народів і людини в російській імпе-

рії. Хоч дуже поволи, але щораз більше світ починає схилятися на бік першої концепції. І тому не є нічого нового, коли сучасний президент США Айзенгавер, сенатор Вілес, Даллес і інші видвигнули думку, що большевизмові треба протидіяти теж з позицій ідеологічних і світоглядних, виставляючи християнство, як силу безкомпромісово протиставну безбожницькому московському комунізмі. Це лише підтвердження, що ідеї АБН знаходять щораз більший вплив серед провідних діячів Заходу і їх перемога є неухильна.

Черговий характеристичний момент — це ствердження, що сьогодні народи прагнуть мати у своєму проводі людей з твердим і відповідальним характером. Тому не є випадком, що в більшості країн до влади приходять воєнки (США, Єгипет, Ірак, країни Південної Америки, Еспанія). Армія є завжди символом спротиву оборонних сил народу. Керівництво підпільними рухами поневолених Москвою народів також знаходиться переважно в руках воєнків, 3-пміж яких вийшли такі постаті, як ген. Т. Чупринка, Вітушка, Осмар Батур та інші.

Наша перевага, над усіма іншими існуючими тепер у світі концепціями, лежить у тому, що ми несемо систему ідей благородніших від інших. Брутальній силі, крім фізичної сили, треба протиставити світ майбутнього: здійснення справедливості, волі і правди. Не прагнемо чужої землі, бо кожен нарід має право бути власним господарем на своїй землі, і там, де є більшість населення одної національності — ця частина належить до даного народу. Етнографічна засада з визнанням прав на поворот усіх засланих і виселених московськими білими і червоними імперіалістами — це найсправедливіший ключ розв'язки міжнародних спірних проблем. Західний світ має вибір поміж ідеями нашого ладу і ідеями насильства, що їх далі несуть російські імперіалісти, підтримувані своїми західними помічниками.

Поневолені Росією народи мусять виявити тепер якнайбільше чуйності і не погодитися на жодну явну чи скриту нову форму поневолення. Кожен вилі, хоч би одного поневоленого народу, із спільного протибольшевицького (протиросійського) фронту, кожен вилі такої чи іншої групи або партії з рядів національної солідарності супроти російського імперіалізму, — є шкідливим злочином, який підтримує далі наше поневолення. Все одно, чи вбито одного, чи десять чоловік — з морального боку, це не є мораль. І за десять і за одного є кара смерті. В такій же площині треба розглядати спільний фронт поневолених народів і національну солідарність кожного народу зокрема в боротьбі з московсько-большевицькими імперіалістами.

Спільна акція всіх українських політичних чинників проти КЦАБ і спільна Деклярація понад десятка центрів і організацій неросійських народів — це свідцтво нашої правди, за яку боремося. Еміграційні московські імперіалісти відчують, що ґрунт з-під ніг починає усуватися. Щораз більше на Заході, особливо в США, чуємо голосів під адресою російських єдинонеділімців: «АБН об'єднує, а ви — роз'єднує».

Як ми вже згадували, поневолені Росією народи творять окрему силу, особливо своєю концепцією визволення людини і нації. Її протиставною є проросійська концепція штучних, більших чи менших інтернаціональних та імперіалістичних «творив». Але як упаде російська імперія, упаде теж, напр., титівський комунізм, який також не зможе вже довго утриматися. Сьогодні фронт поділу світу на табори переходить через народи. Немає, напр., монолітності ані у Франції, ані в Італії, Англії чи США. Всюди, де існують п'яті колонії Росії, там нарід поділений на два табори. Торези чи Воллеси служать не своїй, а московській нації. Тому ближча інтересам західних народів є акція Антибольшевицького Бльо-

ку Народів, як акція власних їх земляків, що слугувати Москві. Коли Білий Дім пікетують прихильники агентів Розенбергів, а американці, одні вимагають їх страчення, як зрадників, а другі улашкування, хоч через їх зраду мільйони життів ризикують — то це є поділ через нарід. Ми є ближчі американським патріотам, ніж прихильники Розенбергів. Останні не вимагають звільнення переслідуваних католицьких чи православних духовників, мордованих чи ув'язнених за залізною заслоною, а вимагають звільнення тих, що допомагають мордувати й винищувати перших. Тому наші союзники є в таборах Папагосів, а не Воллесів чи Плястисів, які згуртували довкола себе прихильників п'ятої колони. Така боротьба концепцій і ідей проходить тепер на Заході і з приємністю стверджуємо, що вона поволі перекидається в нашу користь. Отже, наша дотеперішня акція не була безуспішна. Хай тому вона буде далі такою чіткою, ясною, безкомпромісною і унапрямлюючою, як досі, тільки ще більше посиленою.

Це правда, що на широку акцію, яка впливає з нашої концепції і ідей, в нас немає фінансових засобів. Ми представники поневолених народів, майном яких розпоряджаємо не ми, а наш ворог, з яким ми бореся. Отже, ми вбогі, але питаємо: що є правильніше — чи скромними, власними силами здобутими фондами вести правильну лінію нашої визвольної боротьби, чи з великими фінансовими чужими засобами вести чужу лінію, реалізуючи фальшиву концепцію? Правильна концепція — навіть при наших мінімальних фондах — перемає раніше чи пізніше, а фальшивий концепції і мільйонні фонди не допоможуть! Що, напр., зробив КІАБ, маючи при своїй шкідливій концепції три мільйони доларів?

Нам треба роз'яснювати на Заході, що московська пропаганда про те, що ми, мовляв, змагаємо до атомізації Сходу — є фальшива. Ми не змагаємо до жодної атомізації Сходу, а тільки до відновлення держав тих народів, які вже їх мали, чи то в 1918-20 рр., чи пізніше, а стратили завдяки довірливості Заходу російському імперіалізму.

Коли вже сьогодні Східна Німеччина «гляйхшальтується», то яка ж може бути мова про відселення балтійських, чи т. зв. васьальних народів, від долі поневолених народів СССР. Також побіч великої ролі ісламського світу не забуваймо і небезпек, які йому грозять у висліді підступної тактики большевиків щодо антисемітизму. Треба теж зосередити увагу на середньоморську концепцію і зв'язаний з нею комплекс, який стратегічно є особливо важкий для війни проти большевизму.

Показуючи здорові засади західного світу в боротьбі проти агресії московського большевизму — необхідно додати також правильну перспективу, як, напр., підтримка ідей творення національних армій теж на Заході. Ідеться про те, щоб серед агітацій і шуму за неправильними концепціями не забути суті, до якої на Заході повернуться раніше чи пізніше. Отже, треба, хоч скромно але рішучо, сказати свою думку, як будувати цю оборону Заходу і на яких принципах, щоб мати успіх.

Ми не випадково акцентуємо постійно політичну

концепцію, з якою йде Захід проти большевизму. Бо мілітарна сила є вислідом політичної сили. Війна, яка вже ведеться — це війна ідеологічна, політична, світоглядова, а навіть релігійна. Отже, мілітарний її бік є лише вислідом боротьби, яка вже ведеться. Коли Захід так трактуватиме війну, то, очевидно, перемає концепція розподілу російської імперії. Тоді його стратегія полягатиме на вилученні з фронту ворога сили поневолених народів, щоб атакувати лише властиву територію ворога. Коли за комунізм несе відповідальність тільки російський нарід, а всі дані стверджують цей факт, тим більше, що напр., за гітлеризм не відповідали польський, чеський чи французький народи, а тільки німецький — тоді війна Заходу не буде війною наших народів, а навпаки — спільно з нашими народами проти російського імперіалізму. Захід поволі пізнає цю правду, але розвиток світової ситуації вимагає, щоб це сталося якнайшорше.

Орієнтація Заходу на Німеччину, як «ерзац», замість співпраці з усіма поневоленими народами, а зокрема з національно-визвольними рухами — є односторонньою розв'язкою. Бо хоч включення озброєної Німеччини у спільний фронт Заходу є необхідне, однак її ролі не є вирішальна, а лише, як важливе звено у протибольшевицькому фронті народів. Не забуваймо, що московський большевизм сьогодні вже в Берліні, а завтра Москва може стояти над Атлантиком, отже, треба будувати спільний фронт з усіх народів, а не лише з деяких.

Постійно мусимо пам'ятати, що прихильне відношення Заходу до нас буде лише наслідком нашої сили, акції, внутрішньої солідарності і безкомпромісовості наших ідей. І нам приємно сьогодні вітати вислід нашої солідарності в доповнючій Енцикліці Папи Пія XII., яка значно піднесла дух нашої еміграції і цілого народу в нашій кривавій боротьбі за волю і державність.

Роки 1953-54 — можна їх назвати за Шпанглером, вирішними роками для світу. І тому добре, коли ми ще раз і ще раз розглядаємо нашу долю сьогодні і завтра. Війна неминуха. Не тільки економічні моменти, але і моменти ірраціональні, женуть імперіалістичну загарбницьку Росію до війни, до останнього, вирішального бою. Живемо в особливо важливій і відповідальній епосі, в якій буде рішатися доля світу на цілі століття. Зокрема зближається вирішальний час для нас українців.

Смерть найбільшого злочинця, якого знає світова історія, ката поневолених народів Східної Європи і Азії — Сталіна, звільнила світ від цієї жахливої потвори в людському тілі, але тюрма народів залишилась незрушеною. Цю криваву спадщину перебирають вишколені і сп'янілі від крові такі відомі садисти, як Маленков, Берія і інші. Але і їм кінець прийде. Дальший розвиток світових подій не сміє заскочити вільних народів Заходу, а зокрема українського і всіх інших поневолених Росією народів. Зближаючись вирішальні роки мусять принести перемогу визвольної ідеї, як запоруку тривалого світового миру і справедливого порядку побудови самостійних і суверенних національних держав на руїнах злочинної російської імперії.

П. Слобожанський

Не відставати від Краю

Останні події в Україні стверджують нашу попередню характеристику тамтешнього стану, а саме: чим більш Москва тисне на український народ з наміром, сказати б, «приручити» його до себе, ліквідувати всяку духову, культурну, національну і історичну різницю між російським і українським народами, — тим більше український народ ставить опір та активніше відстоює свої права, як нації, що не потребує жодного опікуна над собою. В цій характеристиці найважливішим моментом є факт, що

тепер в Україні впливи націоналістичних ідей розрослися, як ніколи. Хоч московсько-большевицька преса всіма силами намагалася поширити чутки, начебто бандерівсько-націоналістичні підпільні банди ліквідовані, все ж вона (большевицька преса) сама вимушена з дня-на-день говорити тепер про український «буржуазний» націоналізм. Якщо логічно мислити, то звідки ж узятися тому «буржуазному» націоналізмові, як саме не з українського націоналістичного повстанського підпілля бойови-

ків-революціонерів, що своїми святими ідеями запалили душі мільйонів українського народу.

Але як би там не було, Москва тепер на всіх перехрестях кричить про поширення українських націоналістичних ідей в найрізноманітніших ділянках громадсько-суспільного, культурного й політичного життя. Кампанія походу проти українського «буржуазного» націоналізму ані почалася, ані закінчилася на серйозному «козлі відпущення» Володимири Сосюрі. То був лише обраний влучний об'єкт для ширшого розгону московсько-большевицької акції для «усмирення» непокірних українських націоналістів, які, хоч ім'я гори орденів обійняв, ніяк на московську мухолопку, намащену комуністичним «медом», не йдуть. І не йдуть переважні маси українського народу. Виступ Маленкова на XIX-му партійному з'їзді, Мельникова на з'їзді комуністичної партії України, Шевеля на останньому з'їзді українського комсомолу, — всі вони недвозначно говорили про те, яку загрозу несе московсько-большевицькому режимові український націоналізм. Характеристично, що ідеї українського націоналізму не викорінені навіть серед молодого українського покоління — комсомольської маси. Це Москву тривожить найбільше, бо старі можуть відійти, а от молоді — приходять, і молодих усюди треба ставити на передові пости советсько-комуністичного «будівництва». Неспокій і тривога Москви цілком оправдані.

Але найяскравішим доказом зростання й поширення ідей українського націоналізму серед українського народу є виступ Павла Тичини в «Радянській Україні» з статтю «Іван Франко — непримиренний ворог українського буржуазного націоналізму». Коментувати цього виступу тут не будемо, бо про нього багато вже писано в українських закордонних газетах. Вкажемо лише на той факт, що цей виступ — незвичайний своїм змістом і своєю формою. Павло Тичина виступив формально з цією провокативною протиукраїнською цидулкою як науковець, як член Академії Наук УРСР, а, однак, нічого наукового в тій статті нема і не могло бути, бо Тичина фактично виступив як член ЦК КПУ, як партійний комісар від літератури, як поганяч, якому Москва вручила батіг для приборкання його ж непокірних земляків. Увесь виступ Тичини — це спільне оганьблення, оклеветання, очорнення всього українського національного й вихвалення московського, а найголовніше безперервна лайка на адресу українських «буржуазних» націоналістів. Складається оправдане враження, що Тичину випущено з тими матеріалами спеціально для приглушення впливів українського націоналізму на широкі маси народу.

Немає ніякого сумніву, що всі ці факти свідчать про те, що московсько-большевицька концепція «історичної», «багатовікової» «дружби» українського з російським народом — бита, мертва, а концепція українського націоналізму жива й здорова, і не лише жива, а й широко зростаюча. Це яскравий доказ того, що між українським і російським народами, як народами ворожими один до одного, існує «дружба» лише на папері большевицької преси та в усній большевицькій пропаганді, а на ділі — велика прірва.

Таким чином коротко можна ствердити позитивний для української внутрішньої політики факт, що український народ в Краю, як ніякий інший поневолений Московю народ, веде активний і пасивний спротив проти большевизму-комунізму і проти, сказати б, «голого» російсько-большевицького імперіалізму. Джерелом цієї боротьби були і є ідеї українського націоналізму, як світогляду.

Які ж величезні, відповідальні та почесні завдання, в світлі такої ситуації в Краю, стоять перед українською політичною еміграцією, як репрезентатом думок, стремління й прагнень свого народу?

Завдання цілком очевидні й самозрозумілі. Українська політична еміграція повинна всіма силами старатися не відставати від темпа життя і боротьби

за суверенність держави українського народу в Краю. А не відставати наша еміграція може тоді, коли вона не порожніми фразами галасуватиме про спасення своєї Батьківщини від ярма окупанта, не вигаданими тут, на еміграції, теоріями чинитиме шум про визволення України, а глибоко пропагуватиме крайові ідеї. А крайові ідеї, як ми вже з'ясували, лежать глибоко в українському народі незалежно ані від територіяльних, ані від релігійних, ані від інших якихось приналежностей та переконань. Ніяка сила для Москви не є так страшна, як український націоналізм. Про це ж виразно зазначив партійно-літературний комісар Павло Тичина, що, мовляв, англо-американці діють проти советів з допомогою небезпечних українських націоналістів. Інша справа, що Тичина в даному випадку, як і скрізь, збрехав, бо українські націоналісти йдуть своїм шляхом, але боязнь Москви перед українським націоналізмом підкреслена виразно.

На цьому місці не можемо не згадати погубно, наскрізь шкідливої політики деяких українських політичних «вождів» і «вождиків» на еміграції, які саме вигадуваними теоріями хочуть досягти якогось «порозуміння» з еміграційними російськими шовіністами, зібраними в КЦАБ-і. Нехай порозуміння і договорення з КЦАБ-ом шукає Павло Тичина, який стоїть на тій самій «жабівській» засаді, що є народи Росії і в тому числі український народ, але ніякого українського окремого народу нема. Всяке угодовство з КЦАБ-ом є на руку навіть сучасній червоній большевицькій Москві, бо московськи большевики завжди знайдуть мову з російськими «небольшевиками», але всеодно імперіалістами, а українці завжди будуть трактовані тими й тими як «молодші брати», «унтерменші».

Сучасна дійсність у Краю каже нам, що протиросійська, протибольшевицька сила там існує одна — це український націоналізм, на базі якого розгортається спротив у найрізноманітніших формах. Тому завданням всієї української політичної еміграції, незалежно від політичних чи інших переконань, є за кордоном пропагувати і підтримувати ідеї українського націоналізму, як єдиної могутньої сили проти сталінсько-московського деспотизму. Величезну роль націоналістичних рухів у світі, базованих на ідеях націоналізму, збагнули вже не одні видатні світові політики, а в тому й Америки, і тому чимраз виразніше ставлять курс своєї зовнішньої дії саме на цей пункт. Що ж можна казати про українську політичну думку та її творців і носіїв, як виходців із того народу, який тепер кривавиться в боротьбі за повну незалежність і самостійність своєї країни.

Найвідповідальніше ж завдання в веденні всієї зовнішньо-політичної протиросійської і протибольшевицької боротьби припадає на українських націоналістів. Вони найбільше зненавиджені Московю саме за те, що вели й ведуть найактивнішу, найжорстокішу, а головне — найпослідовнішу безкомпромісову боротьбу проти всякої окупації України якою б то не було Росією — білою чи червоною, проти всякого російського імперіалізму, типу імперіалізму Петра Першого чи Йосипа Першого. І коли в Краю іде всебічна атака на український націоналізм та на українських націоналістів, як його речників, українські націоналісти за кордоном повинні до кінця відстояти свої позиції. І не тільки відстояти, а найбільше поширити їх, щоб тим способом відтяти московським еміграційним шовіністам-імперіалістам найменшу стежку до українського, сказати б, громадсько-суспільного й національно-політичного двору. Немає їм чого там робити. Україна — для України, а не для всякого роду зайців!

У В А Г А !

В Українській Видавничій Спільці можна набути календарі на 1953 р. «Приятель Юнака» з цікавим змістом і практичними порадами, ціна 1 ш., та книжку, яка досі не стратила на актуальності, Ю. Липи «Призначення України», ціна 1 ф.

Ігор Журливий

ХТО ДЛЯ МОСКВИ СТРАШНІШИЙ: УКРАЇНЦІ ЧИ КЦАБ?

Щоб дати якнайбільш переконливу відповідь на поставлене в заголовку питання, наведемо спочатку деякі окремі виїмки з голосів чужомовної світової преси про боротьбу Української Повстанської Армії продовж 1946-52 рр.

Лондонський «Таймс» опублікував 29 квітня 1946 р. таку вістку: «За інформаціями одержаними зі східної Словаччини, польське село Лупков оточене кільцем палаючих сіл і дим добре видно з кордону... «Бандерівці» (так називаються партизани) зруйнували залізничну колю. В іншому селі репортер зустрів одного селянина, який сам не був «бандерівцем», але був подібний до них. Він заявив з переконанням, що «бандерівці» не є ані фашисти, ані анти-семіти. Вони є справжні демократи і їхній єдиний ворог — є комунізм. Вони не відчують ворожнечі ані до росіян, ані до поляків, як таких. Репортер не говорив з поляками, але останнє твердження цілком відповідає історії, про яку він чув у Лупкові, згідно з якою «бандерівці» зупинили потяг, затримали вісьмох російських офіцерів і розстріляли чотирьох з них, які, за їхніми документами, були членами комуністичної партії. Чотирьох інших вони випустили на свободу. Поляків, які були в потязі, вони взагалі не турбували. Жид з яким говорив репортер, не був ворожо наставлений до «бандерівців» («The Times», 29. 4. 1946).

Часопис «Нойс Цайт», що виходить в австрійському місті Граці (орган соціалістичної партії Штайермарку) опублікував 12 травня 1946 р. таку вістку американської пресової служби «Юнайтед Пресс»:

«Прага, 11 травня (ЮП). Празький кореспондент «Таймс-у» повідомляє із східної Словаччини, що по той бік польського кордону видно палаючі села... Ця «армія Бандери» почала між польською Галичиною, словацьким кордоном і лінією Керзона війну великого стилю. Вона хотіла унеможливити переселення українців з цього терену і бореться за самостійну Україну. Авторитет польського уряду в цьому районі є цілковито знищений» («Neue Zeit», 12. 5. 1946).

У варшавській комуністичній газеті «Жице Варшави» від 17 травня 1946 р. ми знаходимо таке повідомлення: «Військові відділи енергійно ліквідують банди українських фашистів... Нещодавно була розбита банда УПА (Українська Повстанська Армія) з відділу «Дудик». В бою забито 13 бандитів, а двох узято в полон. При цьому здобуто чотири кулемети, а також деяку кількість рушниць, гранат і набоїв» («Zycie Warszawy», 17. 5. 1946).

Швейцарський часопис «Баслер Нахріхтен» повідомив 28 травня 1946 р. про наступне: «Прага (власна кореспонденція). За повідомленням свідків, ситуація в південно-східній Польщі є надзвичайно напружена в наслідок «терористичної діяльності національних польських і українських загонів спротиву. Численні напади на шляхи сполучення призвели в деяких місцевостях до припинення руху залізниць. Після тимчасового послаблення діяльності партизан, у квітні боротьба нову посилилась у висліді закінчення «союзного договору» між керівництвом польської таємної армії ПСЗ (Польські Сили Збройні) і командуванням українських повстанців — УПА (Українська Повстанська Армія)» («Basler Nachrichten», 25. 8. 1946).

Безперервна боротьба УПА на протязі двох років після закінчення другої світової війни, примусила Москву заключити військовий союз з Варшавою і Прагою. Російські, польські і чеські війська розпочали концентричний наступ проти УПА. Українська Повстанська Армія відповіла контрнаступом. Російський фронт був прорваний і загоны УПА пробіглися з Західних Українських Земель до Земель Центральної України. Деякі загоны вдерлися глибоко в

територію Польщі, а частина з них пробилася аж до східної Пруссії.

3 липня 1947 р. американська пресова агенція «Ассоейтед Пресс» (АП) передала з Варшави таке повідомлення:

«...Тут офіційно повідомлено, що польські війська безпеки ведуть бої в районі Люблина і Кракова при підтримці регулярної армії проти шести великих груп українських націоналістів. Українці мають свої бази у великих лісах та озброєні кулеметами і тяжкими гарматами. 22.000 українців забито, поранено або взято в полон. Польські війська твердять, що українців підтримують рештки колишнього фашистського польського підпільного руху. Для швидкого закінчення боїв надіслані звернення до Чехо-Словаччини і Росії з проханням подати допомогу». («Die Neue Zeitung», 4. 7. 1947).

В той час, коли відбувалися ці події, у Варшаві знаходився відомий англійський комуніст Джон Піт. Він був тоді кореспондентом англійської пресової служби «Ройтера». Три роки пізніше, у вересні 1950 р., в східній (совєтській) зоні Берліну вийшла в світ масовим накладом (120.000) його брошура німецькою мовою «Я вибрав мир». В цій брошурі він висловлює своє незадоволення з приводу того, що не всі його повідомлення використовувались англійською пресовою агенцією. На двадцятій сторінці цієї брошури читаємо:

«Мої повідомлення про грандіозну відбудову Польщі скеровувались до смітника. Але коли я напередодні виборів 1947 р. дав опис становища, який (опис) починався словами: «На вулицях Варшави сьогодні ввечері стоять панцерники», це повідомлення всюди було надруковане на першій сторінці. Треба визнати, це повідомлення відповідало дійсності: В Польщі тоді ще діяли нелегальні банди і проти них треба було вжити заходи безпеки... Озброєні терористичні банди підтримували контакт з англійськими і американськими посольствами і при їхньому посередництві з західними кореспондентами. Якось ранком до моєї кімнати в готелі зайшов цілком спокійно якийсь індивідуум, дивитись на якого було моторошно, і заявив мені, що він довідався про мою адресу «від одного з наших англійських друзів». Він запропонував дати мені оригінальні інформації про діяльність УПА (Українська Повстанська Армія), членом якої, за його твердженням, він був. Він був дуже здивований, коли я його вигнав» (John Peet «Ich wählte den Frieden», Berlin 1950, Seite 9).

Як відомо, деякі загоны УПА одержали від свого, Командування наказ зробити пропагандивний рейд по країнах Центральної Європи. Чеські війська, які заступали їм дорогу, були розбиті і загоны УПА з'явилися у Словаччині, Чехії, Австрії, Хорватії, Малярщині і Румунії та поширювали там антибольшевицькі летючки. Тисячі вояків УПА загинули під час боїв з чеськими військами, тисячі повернули пізніше на Україну, а кілька сотень пробіглися до американської зони Німеччини. Як реагувала на ці події світова преса?

28 вересня 1948 р. офіційний орган американської військової влади «Ді Нос Цайтунг» (дивись мюнхенське видання, призначене для місцевостей, розташованих поза Мюнхеном) опублікував велике повідомлення під заголовком «Українці борються за свою свободу». Наводимо тут деякі уривки:

«До американської зони Німеччини пробиваються із своїх бойових баз все нові й нові озброєні загоны Української Повстанської Армії (УПА)... Дівчата воюють, як чоловіки. Вони мають зброю і б'ються мужньо... Свої військові бази вони мають у багатих лісах теренів коло Станиславова, Стрия, Лемберга (читай Львова — І. Ж.) і в Карпатах. Коли вони розпочинають якусь акцію, вони виходять із своїх сховищ. Росіяни ще не встигають дати відсічі, як

вони вже знову заховані. Але УПА не є прив'язана до своїх баз. Її організація охоплює цілу країну... Те, що сьогодні відбувається в Криму, знають добре бойові штаби в лісах. Тут вони мають не лише шатра і землянки. Дякуючи завзятій праці, побудовані глибокі бункри, від 4 до 10 метрів під землею побудовані склади з запасами, лазарети і казарми... Мета боротьби залишається без змін: «незалежна Україна» («Die Neue Zeitung», 28. 9. 1948).

17 листопада 1949 р. той же самий «Ді Нос Цайтунг» опублікував статтю під заголовком: «Жінки воюють в українському підпільному русі», в якій читаємо:

«Американський вартовий на баварському кордоні був переконаний, що тут справа не чиста: перед ним з'явилася дівчина і заявила, що вона прийшла з України. Вона з'явилася раптово, як кішка, відмовилась пред'явити документи і наполегливо намагалась довідатись про якусь адресу в Пассав. Справа здавалась підозрілою. Вартовий узяв дівчину з собою і її заарештували. Як це було не дивно, але дівчина не протестувала. Вона і нічого іншого не бажала, бо тепер її повели на допит і при цьому виявилось, що справа була цілком чистою.

Офіцер і його секретар протирали собі очі від здивування, коли дівчина поклала на стіл свої докази: заряджений пістоль, який був прив'язаний до плеча так, як це роблять співробітники кримінальної поліції, ампулку з отрутою, забруднену, зімнуту посвідку від Командування УПА (Української Повстанської Армії) і конверт з багатьма документами, доставка яких була метою її надзвичайної подорожі. «Я партизанка», — сказала дівчина і не вимовила жодного зайвого слова» («Die Neue Zeitung», 17. 11. 1949).

В тій самій газеті від 3 квітня 1950 р. знаходимо таке повідомлення:

«Гайдельберг, 2 квітня (АП). — Інформаційний відділ американської армії повідомив у суботу, що американський армії нічого не відомо про наявність в американській зоні Німеччини вождя українських націоналістів — Степана Бандери. Ця заява була викликана тою обставиною, що Степан Бандера в п'ятницю дав інтерв'ю п'яťом репортерам в одному гірському готелі коло Мюнхену. Спеціальний кореспондент пресової агенції «ЮП» Стівенс Вільямс повідомив, що невелика група репортерів виїхала автомашинами з Мюнхену до одної місцевості в районі альпійських гір, де їх прийняв Степан Бандера в оточенні тяжко озброєної особистої охорони» («Die Neue Zeitung», 3. 4. 1950).

20 січня 1951 р. московська газета «Ізвестії» опублікувала статтю про процес, який відбувся у Словаччині проти єпископів Павла Гойдича (українець), Міхала Бузалки (словак) і Яна Войтешака (словак), які були обвинувачені чеською комуністичною владою в тому, що вони приймали участь в антикомуністичній боротьбі українського і словацького народів. В статті московської газети написано дослівно:

«На доручення Ватикану словацькі єпископи ховали бандитів бандерівців, що втекли з Польщі, влаштовували підпільні склади зі зброєю» («Ізвестії», 20. 1. 1951 р.).

Оскільки старі єпископи не могли власними руками побудувати підземні склади і наповнити їх зброєю, то нам не лишається нічого іншого, як припускати, що підземні склади зі зброєю в Словаччині були побудовані, коли не виключно руками вояків УПА, то в усякому випадку при їхній активній співучасті.

20 березня 1952 р. офіційний орган комуністичної Чехо-Словаччини «Руде право» опублікував велику статтю про новий чеський фільм, який, за повідомленням газети, демонструється по всіх кіно-театрах Чехо-Словаччини. Фільм називається «Акція Б» і посвячений акції вояків УПА — «бандерівців» на території Чехо-Словаччини. В статті чеської комуністичної газети ми читаємо про «батальйони

ворожих для комуністичного режиму банд».

«Ми мусимо за всяку ціну знищити бандерівців і всіх, хто їх підтримує» — так писало «Руде право».

Згідно з офіційними повідомленнями міністерства державної безпеки Чехо-Словаччини, в ночі з 5-го на 6-те листопада 1952 р. чеська поліція забила на залізничній колії між Карльсбадом і Егером трьох учасників «підпільного руху Бандери», які були озброєні автоматичними пістолями, мали при собі мапи і таємні документи та маршували до західної зони Німеччини. Це повідомлення чеського міністерства державної безпеки було опубліковане мюнхенською газетою «Мюнхнер Меркур» (6 грудня 1952 р.), а також на сторінках багатьох інших західноєвропейських газет.

Зібрані тут декілька прикладів і матеріалів, що появились протягом вісьмох років на сторінках західної преси, показують досить переконливо не тільки для українця, але й чужинця, силу українського визвольного руху і велич тої боротьби, яка от уже 10 років іде безперервно на українській землі. І лише в світлі тієї боротьби можна аналізувати ту метушню, яку підняли в колах еміграції білі російські імперіалісти і ними опанований «Американський Комітет для Визволення Народів Росії».

Дотеперішні американські «приватні визволителі» рішили віддати провідну роллю в антибольшевицькому фронті росіянам. Чому саме росіянам? Хто створив по той бік залізної заслони цілу антибольшевицьку армію: росіяни чи українці? Та ж росіяни не створили не то що підпільної протикомуністичної армії, а навіть не zorganizували на своїй землі жодного антибольшевицького партизанського загону!

Американські приятелі російських імперіалістів висувають той аргумент, що, мовляв, російський народ численно більший ніж український. Ну, і що ж з того? Яка користь з того «численно великого народу», коли він обома руками й ногами підтримує Сталіна? Яка користь від того народу, коли він вихований в імперіалістичному дусі, про що свідчить уже той факт, що його еміграція не створила жодної антиімперіалістичної політичної партії? Яка користь від того народу, коли він «веде антибольшевицьку боротьбу» лише на окупованій американцями території і лише за американські долари?

Не загальна численність народу, а численність активних антибольшевицьких борців, яких виставив той чи інший нарід, є важливою. Українська Повстанська Армія мала в своїх лавах понад 200 тисяч бійців, а загальна кількість людей, які бились у рядах УПА, значно перевищує цю цифру, бо на зміну упавших героїв от уже 10 років стають до бою все нові й нові бійці. Український народ один висунув із свого середовища більше антибольшевицьких партизан, ніж усі інші народи поза залізною заслоною разом узяті, не згадуючи про росіян, які взагалі не видали активних антибольшевицьких борців. Кров'ю своїх синів (а не обманом і насильством) український народ завоював собі провідну роллю в антибольшевицькому фронті, а адмірал Аллен Г. Керк і адмірал Стівенс хочуть відштовхнути українців на задній план. Вони хочуть відібрати провідну роллю в антибольшевицькому фронті від того народу, який створив найсильнішу антибольшевицьку армію, і передати цю провідну роллю тому народові, який створив найсильнішу большевицьку армію.

Українці самі вже є цілий антибольшевицький фронт, а всі ті росіяни, яких зібрали навколо себе адмірал А. Г. Керк і адмірал Стівенс є нуль у порівнянні з тою потенційною енергією, що захована в українському визвольному русі і яка, при розумній політиці Вашингтону, могла б під час третьої світової війни зберегти життя мільйонам американських вояків.

Але цього всього досі не хоче зрозуміти «Американський Комітет для Визволення Народів Росії». Цей Комітет створений людьми, зацікавленими у відновленні неподільної російської імперії на тери-

торії народів, які на протязі останніх століть були жертвами російської агресії. Цей Комітет витрачає гроші не на поборювання п'ятьсотлітнього російського імперіалізму, а навпаки — на пропагування ідеології цього імперіалізму.

Той факт, що не дивлячись на всі процеси еміграції, «Американський Комітет для Визволення Народів Росії» вже понад два роки вживає в своїй назві «народи Росії», показує досить переконливо, що цей Комітет свідомо пропагує імперіалістичну теорію, згідно з якою український, грузинський, туркестанський, вірменський, азербайджанський і інші народи проживають не на своїй власній, а на російській території. Вже з самої назви Комітету ясно, що він хоче позбавити український народ права мати всі вияви своєї самостійності: власний уряд, власну армію, парламент, власну закордонну політику, державний прапор, герб, гімн і т. п. Цих прав під сучасну пору вже навіть не в силі заперечити большевицька Москва.

Практична діяльність АКВНР-у дає численні докази того, що його метою є перетворення визнаної (тільки на папері! — прим. Скл.) української держави, яка є повноправним членом Об'єднаних Націй, на звичайну провінцію Росії і виключення України з Об'єднаних Націй.

І нічого дивного в тому, що АКВНР розбудовує антибольшевицький фронт не за порадами воєнк УПА, сотні яких пробілилися зі зброєю в руках до американської зони Німеччини, а за порадами російського «лицаря» Керенського, що 35 років спокоїно спав в Америці. В 1917 році мав він у своїх руках армію, але перелякався купки большевиків

і ледви встиг утекти з Росії в жіночій спідниці... Саме за плянами цього «героя» (Керенського) був побудований СОНР, переіменований тепер на КЦАБ («Координаційний Центр Антибольшевицької Борьби»). В цьому ж то «Кацапі» (згідно з правилами російської мови «о» вимовляється як «а», а губна літера «б» вимовляється при кінці слова, як «п», тобто, коли по-російськи пишеться КОЦАБ, то вимовляється «кацап») сидять справжні кацапи російського походження, а також і чистокровні американці, які записалися до цього «Кацапу».

Головна квартира «Кацапів» знаходиться в Мюнхені на Августенстрассе 46. Якби найбільший російський поет Пушкін ожив і пройшовся сьогодні по Мюнхені то, побачивши будинок «Кацапів», він сказав би, мабуть, поетичним тоном:

«Тут кацапський дух,
тут Кацапом пахне,»

Або:

«Тут Керенського дух,
тут Керенським пахне.»

Керенський заявив у Вашингтоні, що хто бореться його методом, той мусить також, якщо прийдеться втікати, покористуватися його методом. Тому в Мюнхені кружляють чутки, що співробітники «Кацапу» студіюють тепер вбрання на мужеське тіло складові частини жіночого вбрання.

Керенський, як політик, уже давно помер, але дух його живе в Мюнхені на Августенстрассе. В тому будинку кацапські «революціонери» роблять революцію в склянці води. Належало б ще тільки замість прапору повісити на цьому будинку спідницю, в якій Керенський утікав з Росії...

О. 3.

Хто несе сепаратизм, а хто є конструктивіст?

Перш ніж відповісти на це питання пригадаємо всім загальновідомі речі.

І так: хто відрізав від Німеччини і Австрії їх східні частини, цілком ізолював їх від решти своєї території та інших країн світу? Хто найбільше завинив у тому, що після другої світової війни пройшов так безжалісно ніж по мапі Європи? Хто найбільше постарався, щоб західня частина Європи залишилася так довго німеччиною обрізком? А хто найбільше завинив, що розділено на дві частини Корею, а пізніше ізолювано північну частину від решти країни і вільного світу? Корею, що в останній світовій війні не виступала проти західних демократій, бо була сама перед тим окупована!

А вже без сумніву кожен українець знає, хто після першої світової війни спочатку зруйнував, а потім довершив розподіл України на чотири частини, а Білоруси — на дві? А хто тепер, після останньої світової війни, «обмінював» українською територією із сателітною Польщею? Хто ділив і ділить тепер, четвертуючи й нищучи неросійські народи ССРСР? Хто в кінці цієї війни цілком знищив кримських татар і народи Північного Кавказу? Хто вчинив Вінницю і Катинь та продовжує безкарно чинити далі Катині і Вінниці? В якій країні сотні тисяч людей розстріляно в потилицю і продовжується розстрілювати далі сотні тисяч? Хто знищив і продовжує нищити мільйони людей різних неросійських народів в сибірських та північних концтаборах?

Але продовжуємо далі: Хто тепер так дуже багато говорить про об'єднання Німеччини і в той же час найбільше гальмує здійснення цього об'єднання? Хто перешкоджає підписанню мирового договору з Австрією та її об'єднанню? Хто знищив сотні тисяч німецьких, італійських, японських та інших воєнопонених після останньої світової війни? Хто створив по всьому світі п'ять колоні та продовжує їх творити далі, щоб ще більше з середини ділити й підривати окремі народи?

Хто розколює і підриває партії та профспілки багатьох народів, щоб якомога більше розпалити в середині їх класові та інші антагонізми?

Всі ті жахливі злочини проти людства можна було б ще довго перечисляти, але ми гадаємо, що й цього вже досить, щоб точно означити того, хто їх виконує. І не є вже жодною тасманицею, що цей злочинець називається — російський імперіалізм, а його виконавці — московські імперіалісти всіх мастей. Це якраз ті, що намагаються всюди й завжди подавати себе за найбільших «гуманістів» і «миротворців», за найбільших «солідаристів», «захисників» і «друзів» всіх народів світу. Це ті, що намагаються залити світ ріками крові, щоб усюди насильно запровадити їхній «солідаризм» російського рабства і безправ'я. Вони насправді заслуговують єдиної, найбільш підходящої для них назви — всебічних парцеляристів і сепаратистів міжнародного масштабу в найгіршому розумінні цих слів.

Російські імперіалісти парцелюють окремі народи і міжнародне життя, щоб здобути світ та парцелювати й нищити тоді все вже цілком безкарно. Вони є найганебніші сепаратисти світу, внутрішньої єдності та міжнародної солідарності окремих народів. Ось хто найлютіший сепаратист і шовініст супроти всіх народів. І російські імперіалісти знають, що ярлик сепаратистів і шовіністів, на який вони правдиво заслужили, недобре носити, тому вони стараються мерщій перечепити його із себе комусь іншому. Перечепити тим, які якраз найбільше боряться за те, щоб їх російські імперіалісти не парцелювали, не різали і не сікли, як капусту; тим, які прагнуть справжньої конструктивної міжнародної політичної і господарської співпраці з іншими народами.

Чи мусів би вільний світ автоматично переймати подібне несправедливе й злісне російське окреслення для цих народів, які нічого не ділять, не збираються ділити і не мають, навіть, жодних плянів, щоб ділити властиву російську етнографічну територію?

Українці, білоруси, козаки, грузини, вірмени, азербайджанці і туркестанці бажають лише повернути собі їхню державну самостійність, відновлену в 1917-21 рр., яку силою відобрала в них імперіалістична Росія, загнавши їх насильно в колхоз, в т. зв. Советський Союз. Ті народи тепер так, як і тоді понад усе бажають користуватися самостійністю власних держав.

Але криваві російські імперіалісти з Кремля та їх закордонний філіял — білогвардійсько-імперіалістична реакція всіх відтінків — докладають усіх зусиль, щоб усіляко знеславити та принизити цю визвольну боротьбу поневолених Росією народів. Вони намагаються цю визвольну боротьбу охрещувати лише, як вияв «сепаратизму» та «шовінізму» супроти росіян, щоб тим самим викликати враження, що це є їх власна російська «домашня справа», мовляв, як каже російська приказка — «міліє деруться — тільки тешаться»...

Але невже ж боротьба України і Білоруси, дійсних членів ООН, за здобуття для себе реальної свободи і державної самостійності є тільки «домашньою справою» росіян? Коли представники вільного світу схочуть далі трактувати це питання під впливом російських сугестій, так тоді буде запізно нарікати, коли завтра свобода і самостійність США, Англії, Франції та інших народів, теперішніх членів ООН, стане теж «домашньою справою» Москви. Не згадуємо вже про Німеччину і Австрію, бо їхня свобода уже стала «напівдомашньою справою» російських імперіалістів.

Російські імперіалісти усіх мастей хотіли б своїм тенденційно-фальшивим окресленням визвольної боротьби поневолених народів Советського Союзу вбити в інших, ще вільних народів світу всяку симпатію до цієї боротьби, щоб позбавити її всякої можливої моральної підтримки. Червона Москва і її епігони — російсько-білогвардійська реакція всіх мастей дуже хотіли б нав'язати думку, що визвольна справа України, Білоруси, Козакії, Грузії, Азербайджану, Вірменії, Туркестану тотожна до неіснуючих «питань Баварії» в Німеччині чи Пенсильванії в США. Але хіба ж тут можлива будь-яка паралель? Напр., баварці є німці, їхнє життя, їхня німецька мова і культура в ніякій мірі не загрожено з боку інших німців, бо вони всі рівні з однаковими правами. Навпаки, деякі з баварців хотіли б мати ще більше прав та ще краще життя від інших німців, бо Баварія в останній світовій війні потерпіла менші втрати. Хоч у свій час Баварія була центром нацистського руху (згадайте б Нюрнберзькі і Мюнхенські з'їзди), то тепер дехто з баварців не радо бачить мільйони німецьких утікачів зі Сходу. Але хто створив ті сотки тисяч утікачів і зв'язане з ними «баварське питання»? Кремлівські імперіалісти! Різниця між «баварським питанням» і визвольною бо-

ротьбою поневолених народів Советського Союзу також у тому, що після розгрому російського імперіалізму мільйони німецьких біженців з радістю повернуть до своїх попередніх місць проживання, розв'язавши цим позитивну й одночасно «баварське питання» в той час, коли визвольна боротьба поневолених Росією народів досягне тоді лише кульмінаційної точки свого остаточного вирішення. І коли західні держави поставляться до державної самостійності поневолених Росією народів негативно, то це викличе відповідну реакцію, з якою Захід мусить рахуватися.

Не існує також жодного питання Пенсильванії в США. Між Україною і Пенсильванією існує хібащо одна «схожість». Так, як Пенсильванія свого часу поширила на інші «штати» та довела до переможного завершення героїчну визвольну боротьбу американського народу проти британської корони, так до цього часу Україна виконує подібну роллю серед неросійських народів ССРСР у їх визвольній боротьбі проти російського імперіалізму. Ми віримо, що ця боротьба також завершиться повним визволенням цих народів.

Коротко кажучи, існує очевидна велика принципова різниця між прагненням якоїсь частини народу до її відокремлення від решти свого народу — з одного боку та боротьбою поневоленого народу за своє визволення з-під гніту цілком іншого народу — з другого боку. Коли перше ще можна інколи характеризувати, як прагнення задовільнити свої, можливо, не цілком оправдані жалі чи інтереси економічного порядку, то це вже цілком не підійде до окреслення визвольної боротьби окремого народу. Це перш за все політична та всебічна боротьба цілого народу за своє життя і визволення, а не заспокоєння якогось неоправданого егоїзму тільки однієї його частини. Навпаки, це є боротьба проти химерного роздутаго і нічим не виправданого егоїзму правлячої кліки народу-імперіаліста, що свідомо розпалює в своїх народі дикий шовінізм та різного роду маячіння, щоб ще більше скерувати енергію панівного народу на гноблення і визиск поневолених народів. Поневолені народи ССРСР борються проти дикого шовінізму та жорстокого народовбивства, що їх несе всім російський імперіалізм всіх мастей. Отже боротьба тих народів є справедлива і священна.

І тому було б висловом найбільшої безкритичності й безпринциповості з боку окремих журналістів, політиків і вчених вільного ще світу, коли б вони слідом за російськими імперіалістами і шовіністами окреслювали славних борців за визволення поневолених Росією народів, як «сепаратистів», чи «шовіністів». Це було б непростимою помилкою супроти істини, сумлінної інформації світової громадської думки, світлої пам'яті численних героїчних борців за свободу народів і волю людини.

П. Карий

Чи російська армія — «провідник культури»?

Коли малим дітям оповідають казочку про «білого бичка», тобто вигадують якусь фантастичну пригоду — цьому ніхто не дивується. Дитина має свій світ уявлень. В її дитячому світосприйманні речі можуть бути живими, мертвими, мати якість людей, тварин, машин і т. п. І ніхто дорослий дитині не дивується. Але коли якусь нісенітницю чи неймовірну подію дорослі люди оповідають не дітям, а дорослим людям, тоді, звичайно, кажемо, що це «казка про білого бичка», або «сон рябої кобили».

І ось на диво, крім найвнших одиниць, знайшовся цілий нарід, який снить снами «рябої кобили», а світові ці сні передає, як «казку про білого бичка». Нині має він дві казки: одну про «білого», а другу про «червоного» бичка. Народом-творцем цих казок є москалі, а їх джерело лежить у Москві. Є лише

одна різниця: сучасна Москва оповідає казку про «червоного бичка» в ССРСР і за кордоном, а «бувша» Москва оповідає свою казку про «білого бичка» лише на еміграції.

В сучасну пору дуже характеристичним є факт, що вся російська еміграція прикладає максимум зусиль, щоб «вибілити» себе і увесь російський нарід перед цілим світом.

Москалі розписалися в своїй пресі, іменно тепер, який то гарний, культурний, братерський, гуманний, боголюбивий та великодушний є російський народ, що, почавши від Івана Калити аж до нині, несе світові свою «високу» культуру. Та коли почитати твори російських письменників, у яких повно грубої вульгарності та некультурності, мимоволі постає питання, як це так, некультурний нарід розповсю-

джує «культуру» серед інших народів?

Готуючись до перебрання влади в Кремлі по смерті Сталіна чи по його наступниках, готуючись щоб за всяку ціну, не вагаючись ужити найбільш брутальних методів зберегти цілість російської імперії — москалі на еміграції пропагують не лише створення «Русской Освободительной Национальной Армії», але й намагаються надати бувший царський, потім білий, а тепер совєтській арміям якнайбільш позитивних якостей: боездатности, високогуманности, культурности і т. п.

В нашій статті спробуємо дати хоч у загальних рисах характеристику цієї «культури», якою володіла і яку насаджувала серед інших народів як бувша царська, так потім і совєтська армії.

Що треба розуміти під культурою? На цю тему можна написати величезні наукові трактати, але коротко кажучи культура — це духовий складник цивілізації, розвиток людського духового змісту, тобто психофізіологічного процесу людського розуму, ідейно-моральних якостей, які надають кожній людині, а зокрема всій нації внутрішнього, неуподобного змісту. Культурний розвиток людства йде від початків існування людей на землі. А той розвиток, будучи притаманним окремим націям, досягаючи вищого свого щабля, нарешті зливається в окремих своїх течіях в одно річище і творить, крім окремої національної культури — також і вселюдську культуру. Отже, кожна нація, маючи свою окрему культуру, стоїть на нижчому чи вищому рівні її розвитку, та одночасно є співтворцем загальнолюдської культури.

І ось тут, у цій відношенні, російські філософи чи публіцисти намагаються піднести російську культуру в той спосіб, що приписують їй якості загальнолюдські, а навіть більше — якості провідної, світового значення культури, культури «старшого брата», «найталановитішого» народу світу, який не лише через своїх учених, науковців та інтелігенцію, але й через армію, її солдатів і офіцерів був і є розсадником «культури» на земній кулі.

«Російська армія — це провідник культури», — пише в своїй статті москаль К. Н. Ніколаєв.

«Русский солдат, матрос, офицер — сын своего народа — це селянин від сохи, він являв з себе плідючий ґрунт на якому, не дивлячись на зовнішню відсутність цивілізації, росли найліпші квітки духової культури. Російський народ — відвічний шукач вищої правди, в душі якого живе неохитна віра в добро і справедливність. Російський народ ніколи не був шовіністом та не мав почуття своєї національної зверхности над іншими». Ось таку казку про «білого бичка» розказує згаданий автор та робить висновки, що в російській армії солдати вчилися високої культури, яку опісля несли іншим народам. Російська армія вже цілі століття називає себе «христолубивим війсьвом», яке на своїх багнетах принесло «не помсту та рабство» ворогові, а «всепрощення» та «культурний розвиток» захоплених нею країн.

Очевидно, що нам, українцям, дуже добре відоме оте «христолубиве війсьво», що принесло «культурний розвиток». Бувший большевицький амбасадор, командант наїзду совєтської кінноти на Україну, Бєсєдовський, що опісля втік закордон, у своїх споминах пише: «Мені нераз здавалося, що я команду на Україні гусарами Міхельсона, які приборкували селянські повстання Пугачова». А відомо, хто такий був генерал Міхельсон, якого Катерина II-га вислала здушувати повстання Пугачова. Його методи «русской культуры» позначалися шибеницями, тюрмами, четвертуванням козаків, які захищаючи свої козацькі вольності не раз повставали проти російського правительства, бо вони жили згідно своїх традицій і звичаїв у вільних степах, займаючись вільним промислом та хліборобством».

І от хоч би згадати зруйнування Січі Запорізької — це теж у москалів «культурное развитие покорённых стран»? В 1764 р. українська старшина писала до цариці: «За минулої турецької війни, крім

цього, що Україна кілька літ несла її тяготу, утримуючи армію на кватирах, постачаючи провіант і фураж дачею, а ще більше забираючи силоміць копей, волів та іншої худоби, як також примусовий поклик до війська, — всеобивателі українські, а особливо козаки і мужики, прийшли до крайньої нужди і бідности». Отже, «искатель высшей правды» російський солдат грабував на Україні все, що під руки попало і руйнував до краю її населення, а сьогодні росіяни це називають «христолубивістю і культурою російського війства».

«Першу роллю в армії, як провідника культури, а також і серед населення відігравало офіцерство» — пише «глибокоумний» Ніколаєв. Про цю «першу роллю» російського офіцерства ми вже дещо писали в попередніх числах «В.Ш.». Тут лише додамо деякі окремі характеристичні «культурні риси» царських офіцерів, користуючись джерелами тих російських літераторів, на які посилався Ніколаєв.

М. Горький у своїй повісті «Клим Самгін» пише (подаємо скорочено): «На залізничній станції стояла товпа пасажирів, які оточили трьох солдатів. Один з пасажирів тихо запитав солдата: «І ви їх били?» — «Били» — відповів солдат, — «накажуть то і вас виб'ємо. Нам що?» До станції зближався офіцер, він ішов до солдатів. На зустріч йому навинувся начальник станції: «Чому стоїмо?» — гостро запитав офіцер. «Здається хотіли злочинці улаштувати катастрофу!» — улесливо проголосив начальник станції. «Не тебе питаю, морда паскудна!» — розлючено гавкнув офіцер. «Щось з рейками не добре...» — відповів жандарм. «А ти на що дивився, сволота скотяча!» — тихо запитав офіцер, беручись за пістолет. «Що це за солдати?» — звернувся офіцер до солдатів. «Бузулукського резервового батальйону, розквартированого по бунтугощій оселі» — відповів солдат. «Сам ти бунтугощий... Дурак! Ходите, як індикі...» — офіцер закінчив «матюком» і пішов до свого вагону. У вагоні, звертаючись до Самгіна, офіцер заговорив: «...Розумієте, жулик у жандарма пістолет одібрав... Га? Розумієте? ...Привілейовані люди... жандарми, охорона порядку, мат'їхню... Жулик продасть пістолет або «ухлостан» коронебудь».

А ось я їду усмиряти бунтівників. Уже раз усмиряв... Схопив старого селянина за бороду і до носа пістолет тичу... «Офіцер ухопив військову фляшку і ковтнув з неї: «Пийте, дійсний французький коньяк!» — і передав фляшку Самгінові».

Вже з цього короткого опису бачимо, як виглядало царське офіцерство та яку воно несло «культуру».

Але в повісті Горького є ще більш вимовна характеристика «культури» російської армії, зокрема її офіцерства:

«Самгін, нарешті, пробудився. Перед ним стояв поручик. — «Поручник Валерій Петров» — промовив офіцер. Самгін теж назвав себе і простяг до офіцера руку. «Не можу потиснути вам руки» — сказав Петров. — «Чому?» — «Ви сидите, я стою. Чи можливо, щоб офіцер стояв перед цивільним з простягнутою рукою?» «Я короткозорий, та ще після сну» — спокійно відповів Самгін. «Вам про це треба було мене попередити...» — «Але вас тут не було, я вас бачу перший раз, тому й пояснюю». «Вже запізно! Я маю право думати, що ви ігноруете мене, як захистника батьківщини та престижу армії. Це є зневага за яку я відповім вам кулею». — «Маєте на це право, бо армія в наші дні заслужила на нього» — відповів Самгін. «Дуже дякую... Тому ніяких куль у вашу голову». — і Петров вихопив револьвер та вистрілив в одвірки. «Вашу руку» — і простягнув свою Самгіну — «а зараз вип'ємо... Ей, пива!» Натиснув гузика і з'явилася служниця. Це було на терені Австрії. «Ей, ти!... Бієр... розумієш? Цвай бієр» — кричав офіцер до «русинки». «Нічого не розуміє, коропа! Чорт їх знає кому вони потрібні оці дрібні народи, що не розуміють нашої російської мови... Всі отакі народи, як русини, лотшин, естонці, чухонці і всяку іншу сволоту треба виселити на Сибір. Взагалі Сибір заселити іногородцями». А так ось — живуть вони на наших кордонах і тяжать до німців... У 1905 р.

наша унтерофіцерська школа знаменито розправи-лася у Ризі з лотишами. Била їх як скажених псів... Молодці наші унтерофіцери!»

Самгін слухав офіцера, а за вікном у вечірній ти-ші сотня вояків маршувала, розучучи пісню. — «Бол-ван... мать твою!»... — кричав сфрейтор на вояків. «Слухай такт... Ать, два, лівою... Заспівай!» Якійсь тенор заспівав «Жізнi тот одiн достоен, кто на смерть всегда готов»... «Хор — делай!» — кричав сфрей-тор. І солдати на мелодію «Било дело под Полтавой» виспівували: «Православный русский воин, не считаа бьот врагов».

Петров раптом вибіг на вулицю, де навчалась сотня... «Сволочі, морди, осли, верблюди... Співають не вміють» — і вдарив в обличчя сфрейтора, а потім перейшов передніми лавами сотні, б'ючи кожного солдата в обличчя... «Далі співати!» Петров вер-нувся до Самгіна. Нічого не кажучи, витяг карти і запропонував Самгінові грати. Граючи в карти Пет-ров пив пиво і наспівував: «Жізнi той одiн достоен, кто всегда... да-да-да... Ні тудя, ні сюды і нікуда... І ерунда... да-да-да!»

«А ви оголюєте шашку (шаблю — П. К.), коли йдете до бою?» — запитав Самгін. «Так, так... ого-люю... Зовсім оголюю і Шашку і Машку і Сашку і Гашку, всіх оголюю! Да-да!» — відповів Петров».

З наведених прикладів наявно бачимо вартість морального стану і культуру російського офіцера іа що вирощувало «плоди культури» в душі солдата. А першими учителями солдата були не генерали чи адмірала, а звичайне рядове російське офіцерство.

Ось для прикладу візьмим «розповсюдження рос-ійської культури» на Кавказі. Підкорення Кавказу московські імперіялісти називають «порятунком і допомогою» для кавказьких народів. Московська тиранія ні в терорі, ні в брехні ніколи не знала і не знає меж. Про цю «поміч і рятуюн Кавказу». Л. Толстой писав: «Ніхто не може мати сумніву, що у війні росіян з горцями, справедливість, що виходить з почуття російської самоохорони — є на наших боці».

Як це сталося, що в неросіян мова і культура російські? Коли Москва, напр., «визволила» Кавказ, негайно запровадила там русифікацію. В школах введено, як обов'язковий предмет російську мову, бо це був «необхідний лучник Грузії з Москвою, а в першу чергу для порозуміння кавказьких народ-ностей між собою» (Л. Марков). Але чому Грузія мусіла вивчати російську мову замість того, щоб московські можновладці самі навчилися кавказьких мов, як «необхідного лучника» з кавказькими на-родами. Кавказькі народи обходились без російської мови тисячоліттями, а «лучником» служила їм тюр-ська мова... Чому сьогодні москалі не вчать мов сателітів ССРСР, а навпаки — погрозами і силою в-водиться примусове навчання російської мови в Поль-щі, Східній Німеччині, Чехо-Словаччині, Румунії, Болгарії і т. д.

Цитований нами К. Ніколаєв пише: «Побідоносна цивілізація російської культурної озброєної сили — армії, асимілювала азійські народи, та в короткому часі створила один монолог, яким є російська імпе-рія. Західноєвропейські армії дивились на перемо-жені народи, як на щось від себе нижче, тому захід-на цивілізація лежить на азійській цивілізації, як товщ на воді, не змішуючись з нею... Наші російські солдати, хоч дивились на азіята «свисока», але не ігнорували його, зате західноєвропейський вояк погорджував ним». Ось таку казку про «білого бич-ка» розповідають білі російські імперіялісти на емі-грації.

А тепер візьмим «червоного бичка». «Червоний бичок» далеко від «білого» не відійшов. Пасуться вони побіч. Коли пишемо про «культурність» червоної, тепер советської армії, треба зокрема мати на увазі вояків і офіцерів червоноармійців росіян та не змі-шувати їх з вояками і офіцерами з поневолених Московією народів. Можемо навести тисячі прикладів, що при однаковому вихованню в рядах червоної ар-мії чи у військових школах вояків з росіян і вояків

з поневолених Московією народів — їх культурний рівень не однаковий і останніх набагато вищий.

От хоч би пригадати цю «культурну поведінку» червоноармійців-росіян у перші роки їх «господарю-вання» в Західній Європі під час та по другій світо-вій війні. Тоді то «вища культура» так і «перла» з них. Гвалтування жінок, мордування людей було на денному порядку. «Культурний» Іван, розпере-завши всі гузики, показав «широкою русскую душу». «Дайош часи, дайош ровер, дайош бабів» — ось у чому проявилася «передова культура» російської армії. Солдати купалися в одеколоні, з чобітьми влизали до бочок з вином і пили, виривали в живих людей золоті зуби, іли звичайне в опакованні мило, пили денатурований спирт і вмирали від утрєння. Жахливо розповсюджували венеричні хвороби... Цю «вищу російську культуру» всі поневолені на-рди, а зокрема український, відчували вже давно, але західній світ зустрівся з тою «російською культу-рою» щойно по другій світовій війні. До «передових частин» червоної армії не брали червоноармійців з поневолених Московією народів, бо недовіряли їм і боялися, що вони можуть «зрадити матушку Росію» і тому виявлена ними «культура» належить вик-лючно росіянам.

Це не перебільшення, але для підтвердження на-шої характеристики російського офіцерства і сол-датів наведемо виїмки з книжки Д. Константинова «Я сражался в Красной Армии». На стор. 30-тій чи-таємо: «В штабовій землячці матюки прямо таки висіли в повітрі. Комбат (командир батальйону — П. К.), як звичайно напевно вже забув говорити нормальною мовою. Він кричав на кожного, пере-плітаючи свої крики безкінцевими матюками. Ма-тюкав всіх, не рахуючись ні з віком ні з рангою. Взагалі треба сказати, що нецензурна лайка стала невід'ємним атрибутом червоної армії. Матюкались усі, починаючи від червоноармійців і кінчаючи ге-нералами, маршалами... Здається, навіть і сам ге-нералісімус матюкався... Жахливі, навіть кошун-ські лайки й матюки сипались немов з рогу «дарун-ків долі». Один генерал так зик у звичайній розмо-ві вживав брудну, нецензурну лайку, що коли я підрахував усі сказані ним слова, то із 100 слів, що він їх говорив — 65 були матюками».

Яких ще треба доказів, коли про це офіційно при-знається бувший капітан червоної армії Констан-тінов перед світом. (Його книжка перекладена також на інші мови. Треба жалувати, що ми, українці, досі не спромоглися видати книжку про червону армію в чужих мовах, зокрема англійською — П. К.).

Про «культуру» російської армії (червоної чи бі-лої) може свідчити дуже багато фактів, а між ними і пісня про «бойца и девушку». Всіх жінок, які були мобілізовані до червоної армії під час другої світо-вої війни називали в армії «девушками», незалежно від їх віку. Є в росіян така пісня: «На позиції деву-шка провожала бойца». В армії її перефразували і створили пародію, співаючи: «На позиції — девушка, а з позиції — бл...дь!» І при цьому виспівували цю пісню зокрема такі самі «девушками».

Чи ж не досить оцих коротких фрагментів з-поміж безконечних нецензурних прикладів про «культуру» російської армії, про які просто не годиться писати. Ось такий то моральний і культурний стан російсь-ких червоноармійців, офіцерів та «девошок». А ві-домим є, що чистота і культура мови — характери-зує моральний і культурний стан нації.

Ось так виглядає казка про «червоного бичка». І біла і червона Росія — вони тотожні, бо це одне й те саме тіло й душа. Ідеологічний і світоглядний зміст у них один, одна культура і мораль. Їх дже-рело у Москві, звідки виливається це смердюче ба-гно, що затроє життя всіх поневолених і вільних ще народів світу. Тож годі слухати казки про «бі-лого» чи «червоного бичка», а треба докласти всіх зусиль, щоб націю, яка створила це багно, показати перед світом такою, якою вона є. Це в інтересі всьо-го культурного людства.

Мгр. Євген Менцінський

Захід і питання розподілу Росії

Кожний, хто говорить про українську справу між чужинцями, мусить ствердити, що на Заході знають про Україну дуже мало, згідно знань із фальшивої, російської точки погляду. Це є зрозуміле, бо все знання про Східню Європу на Заході опирається майже виключно на російські джерела, і західні народи дивляться на схід Європи російськими очима.

Тому, говорячи про українську справу, треба починати від абетки. Передусім, треба довести до відома дискусантів згл. слухачів, що Росія не є національно одноціла держава, як напр., Німеччина, Франція або Італія. Росія є державою національностей, як колись була Австро-Угорщина. Але тут треба підкреслити одну дуже важливу різницю між Австро-Угорщиною а Росією, а саме, що Австро-Угорщина зросла і стала великою державою через щасливе застосування засади спадкоємства у володінні країнами, так, як австрійські цісари в дорозі спадкоємства набували щораз нові землі, — "Alii bella gerunt, tu Austria felix pube" («Інші провадять війни, ти, Австріє, є щаслива через подружжя»). Даліше, в Австро-Угорщині народи не були так гноблені, згл. гніт був невеликий, — і вони могли майже зовсім вільно розвиватися. Зате російська імперія поставала виключно дорогою збройного підбою, — вогнем і мечем, хитрістю і зрадою здобувала Росія все нові й нові країни та поневолювала їх, визискувала, обертала «нацменів» у рабів. Якщо Австро-Угорщина розпалася на окремі національні частини, то ця сама доля тимбільше жде й Росію: це природний розвій, якого російській імперії не минути.

Необхідно коротко подати слухачам історію України та інших поневолених Росією народів, про їх боротьбу проти наїздників-окупантів, яка триває до сьогодні. Одночасно підкреслювати також права всіх поневолених Росією народів на волю, бо Україна тільки тоді osiąгне тривалу незалежність, коли і вони визволяться і будуть вільними, самостійними державами.

Найкраще інформувати про поневолені Росією народи, показуючи рівночасно на карті їх місце поселення та подаючи їх численність. Тут находимо перші труднощі, тому що немає безсторонніх, автентичних даних, відносно чисельности поневолених Росією народів, а тільки є деякі дані російської статистики і підрахунки від поодиноких народів, що між собою дуже різняться. Згідно з російською статистикою подаються в німецьких оглядах такі цифри:

Естонія	45.600 кв. км.	1,120.000 нас.
Лотва	63.600 " "	2,000.000 " "
Литва	80.900 " "	2,900.000 " "
Україна	583.000 " "	41,300.000 " "
Білорусь	210.000 " "	10,553.000 " "
Туркестан	4,095.689 " "	16,900.000 " "
Ідель-Урал		17,697.200 " "
Кавказ		10,685.000 " "
Козаки		3,000.000 " "
Карело-Фіни	178.500 " "	469.000 " "
Разом		106,629.200 нас.

До цього треба би згадати й про Сибір, яка після статистики числить населення 14,000.000. Сибір стремить також до самостійности. Треба однак звернути увагу на те, що згадані території не є національно однородні, що на них мешкають також росіяни і інші національності, як і на те, що члени поодиноких національностей мешкають також у великій мірі й на російській національній території та на Сибірі.

Російський перепис населення з 1926 р. подає такі числа:

52 проц. росіян (русских)	76,700.000
48 " " неросіян	70,800.000
100 " " населення	147,500.000

Російський перепис населення з 1939 р. подає:

58 проц. росіян (русских)	98,878.000
42 " " неросіян	71,588.218
100 " " населення	170,467.186

Від першого до другого перепису, отже за 15 літ, не могла постати така велика різниця у відношенні російського народу до неросійських народів, хоч би як москалі фізично винищували «нацменів» — отже перепис прямо сфальшований, бо в 1939 р. російський (русский) шовінізм дуже сильно зріс і росіяни хотіли виказати, що вони мають у російській імперії велику більшість.

Поневолені народи, беручи до уваги теперішній стан населення російської імперії на 210,000.000 людей подають свою численність так:

Українці	45 мільйонів
Білоруси	18 " "
Балтійці	6 " "
Туркестанці	20 " "
Ідель-Уральці	18 " "
Кавказці	12 " "
Козаки	4 " "

Сибір має тепер до 40 мільйонів населення, а в цьому 30 мільйонів неросіян, а тільки 10 мільйонів росіян.

Держави-сателіти нараховують 100 мільйонів населення. На нашу думку найбільше відповідає правді таке відношення населення:

1) росіян	73-80 мільйонів
2) неросіян	120 " "
3) сателітів	100 " "
4) китайців	463 " "

Такі цифри треба подавати до відома слухачів. При цьому належить підкреслити дуже велике значення, яке вже тепер має в російській імперії Сибір. Ще більше значення Сибір матиме в майбутності, з огляду на величезні території, великі багатства, які ще дуже мало використані, та вільний простір для масового поселення. В майбутності Сибір займе таке становище до Росії, як зайняли США до своєї бущої метрополії — Англії. Отже, Сибір стане незалежною, самостійною, величезною державою, якої національність не буде російська (русська), а пряма сибірська. Вже й тепер Сибір своїм складом населення не є російський (тільки 25 проц. росіян — решта це неросіяни).

Територіальне поширення російської імперії через підбій йшло такими етапами:

14 стол.	216.000 кв. км.
16 " "	3,375.000 " "
17 " "	6,356.000 " "
18 " "	6,964.000 " "
20 " " (1945 р.)	10,070.000 " "

До цього належить додати залежні від Росії: Червоний Китай, Манджурію, Тибет, Північну Корею. Отже чиряк напух вже страшенно, зм'як і мусить в найближчому часі лопнути.

Відносно України належить підкреслити, що, починаючи щонайменше від IX ст., Україна була вже великою, самостійною державою і метрополією для цілого Сходу Європи, а в тому числі й для територій, на яких пізніше постала російська імперія. Даліше, що Україна географічно боронила всю Європу від нападів азійських народів, пручих на захід через браму між Уралом а Каспійським морем, і головню через напір цих народів та зміни напрямів торговельних доріг — впала українська держава, однак до половини XVII ст. Україна не підлягала Росії. Тільки через віроломство, зламання договорів та збройне насильство щойно у XVIII ст. Україна попала під володіння Москви, але завжди боролася й досьгодні бореться, як збройно, так і всіма іншими можливими засобами проти Москви за свою

самостійність. Крім цього треба підкреслити не тільки мовні, побутові, звичаєві засадничі різниці між українцями а москалями, а передусім, цілком протилежне психічно-світоглядове наставлення цих обох народів, як, напр., український індивідуалізм і замилювання до свободи і волі та російський колективізм, рабство, в якому москалі дуже добре почуваються і волі в західному розумінні цього слова властиво навіть не бажають. Україна від самого свого історичного зарання до тепер стояла завсіди в тісних зносинах найперше з культурною Візантією, а опісля із культурним Заходом та переживала рівномірно з Заходом весь його культурний розвій. Москва в той час від зарання своєї історії підлягала азіатським впливам, через змішання з тюрсько-фінськими племенами та через 300-літнє перебування в безпосередній залежності від Золотої Орди. Вона замкнулася в собі, відгородилася від культурної Європи залізною заслоною й варилася в своєму власному сосі, у висліді чого її теперішнє обличчя має характер варварського, кровожадного більшовизму, розжареного до білого російським націоналізмом-імперіялізмом.

Врешті, належить звернути увагу на факт, що саме тепер живемо в часі, коли на Далекому Сході і цілому полудні Європо-Азії, — отже в Китаю, Бурмі, Індонезії, Арабських Краях, а також в цілій Африці всі залежні давніше від чужинців народи в дуже бурливий і наглий спосіб виявляють свою волю до творення власних суверенних, національних держав і виборюють собі це право. Цей природний визвольний процес огортає тимбільше російську тюрму народів і мусить довести до її розвалу та створення незалежних, національних держав на території російської імперії, бо "naturam non expellas furca", — проти природи і природних стремлень не допоможуть ні всі московські фокуси, ні московська безпощадність і насилля, ні штучки російських емігрантів та їх протекторів. Реальні політики мусять рахуватися з фактичним станом і з найближчою майбутністю і тут не допоможе вже ховати голову в пісок.

Говорячи з чужинцями про Україну, згл. про розподіл російської імперії, належить звернути увагу на те, до якої нації належить дискусіант чи слухач. Крім цього — до яких вони належать партій, яку мають освіту та який ширший світогляд, а навіть з яких околлиць даної країни походять. Аргументи на свої тези треба підбирати залежно від наставлення і способу думання дискусіантів чи слухачів. Інакше треба говорити з німцем, інакше з французом чи англійцем або голландцем. Наприклад, інакше треба говорити про російський імперіялізм з англійцем згл. французом, — а саме треба підкреслювати, що російський імперіялізм загрожув державним аспіраціям Англії чи Франції, а інакше треба говорити на цю тему з американцем, підкреслюючи, крім російської загрози, також загальнолюдські свободолюбні моменти, згідні з американською конституцією та про американський інтерес відносно Сибіру. Інакше, напр., треба говорити з німцем, біженцем із Судетів, який розуміє і відчуває наші стремління, а інакше з німцем з Нордрайн-Вестфалії, або Віртенбергії, інакше з німцем або французом які мають засадничо проросійське наставлення, думаючи, що це лежить в інтересі їх народів, а інакше з німцем, який не любить росіян. Тим, хто симпатизує з росіянами треба пригадати, що це стара і одвічна тактика москалів з'єднувати собі серед тих народів, яких вони хочуть підкорити, окремі групи своїх прихильників. Їх використовують в боротьбі проти власного народу, намагаючись розколоти його спротив проти Росії. Ті, російськи орієнтовані люди, виконують таку роллю, яку в українській історії відігравали »татарські люди«.

Загалом неможливо вчислити всі ці різні аргументи та протиаргументи, яких треба вживати, — а подаємо їх тільки як приклади. Хто веде політичну пропаганду, повинен знати історію не тільки на-

родів Східної Європи, але також і Західної Європи, далше — економічні інтереси Сходу і Заходу, культурні стремління, духовість відносних країн, сьогочасні політичні наставлення, спори і світогляди. Політична пропаганда — це мистецтво само для себе: не є легкою річчю грати на цьому інструменті так, щоб подобалося всім слухачам, а навіть захоплювало їх, але й не святі горшки ліплять, треба пробувати, а можна дуже багато зробити.

Хочемо тут подати найважливіші закиди проти розподілу Росії та створення самостійної України, які чутяться найчастіше на Заході та розважити відповіді і протиаргументи на ці закиди. І так говориться, що не можна ставити програми розподілу російської імперії і створення самостійних національних держав, в цьому числі й незалежної України, бо народи поневолені Росією не мають зовсім бажання бути самостійними і незалежними, а противно — вони »люблять« свою російську імперію, є переконані відносно великих користей, які вони з неї мають, і в разі проголошення в психологічній війні ідеї творення самостійних, незалежних держав, які мали б вийти із складу російської імперії, — то не лише московський народ, але також всі інші народи згуртуються муром довкола Сталіна і будуть одним фронтом »з розпукою« боронити російсько-більшевицьку імперію. Це має доказувати приклад Гітлера, який хотів перевести розділ російської імперії і тому програв війну. Цей безглуздий »доказ« вигадали і поширили російські емігранти-імперіялісти і, по мимо сотних опрокиненнь, повторюють його безустанно далше, згідно з більшевицьким рецептом — так довго беззастанно повторяти брехню, аж люди в брехню повірять.

Тут належить слухачам прикладами з історії України і інших поневолених народів вказати, з якою »любов'ю« — з збосю в руках — відносяться ці народи до своїх гнобителів росіян, що ті народи при кожній нагоді стараються збройною боротьбою здобути собі незалежність, але похибкою їх було, що вони виступали проти росіян в минувшині кожний окремо і тому головню не могли добитися незалежності. Однак тепер вони об'єдналися в АБН і спільно, одним фронтом, боряться за окупантом — росіянами, тому перемога мусить бути за поневоленими народами. Далше, що Гітлер власно тому програв війну, що не висунув зовсім клича розподілу російської імперії та творення самостійних, незалежних держав, а навпаки хотів відорвати від Росії Україну, Білорусь, Кавказ та створити з них колонії для німців, а мешканців тих країн частинно фізично винищити (що й робив), а з решти зробити рабів. Знову в кінці війни створив армію Власова, власне під кличем збереження неподільної, великої російської імперії. І тому саме Гітлер програв війну, яку міг виграти найдалше до половини 1942 р., якби був висунув і впровадив у життя програму творення самостійних, незалежних національних держав на руїнах російської тюрми народів. Можна при цьому покликатися на статтю британського ген.-майора Й. Ф. Ц. Фуллера в американській газеті »Івнінг Пост«. Інші протиаргументи проти цього безглузлого, брехливого твердження російських імперіялістів-емігрантів є загальною відомі.

Далше говориться, що західні держави мали вже дуже погані досвіди з творенням після першої світової війни невеликих національних держав, як з Польщею, Чехо-Словаччиною, Югославією і т. д., тому не повинні цієї помилки повторити і творити далше невеликі національні держави на місці одної, великої російської імперії з народів, які до цього недоросли. Тут треба пригадати, що після першої світової війни створено власне не національні держави, але держави національностей. Наприклад, Польща складалася з національностей: поляків, українців, білорусів, жидів і німців, Чехо-Словаччина — з чехів, словаків, українців, німців, Югославія — з сербів, хорватів, словінців і македонців (болгарів). Власне не заховано тут принципу тво-

рення національних держав, а передусім поминено конечність створення незалежної, самостійної України. Творено держави з імперіальними завдатками для різних політичних, економічних, мутних цілей, тому й альянти мали такі прикрі досвіди з цими державами. Чому, наприклад, не мали вони таких прикріх досвідів із новоствореними, чисто національними балтійськими державами — Литвою, Латвією й Естонією? Даліше, чому народи Іраку, Ірану, Лівії, Індонезії досі не досі до незалежності і самостійності, а народи європейського Сходу ні? Це, очевидно, найбільша брехня, що поневолені Росією народи «не досі» до свого самостійного державного життя. Лиш з певних політичних міркувань західним народам виглядає, що в їх інтересі є, щоб народи сходу Європи далі належали до російської імперії. Тут і треба доказати, що це не лежить в інтересі Заходу, бо вкінці імперіалістична Росія з'їсть також й західні народи. Нехай тільки німці, французи, голландці і т. д. поглянуть на карту Європи і Азії та трошки подумают, чи ця мала решта Західної Європи може на стало вдержатися проти цього величезного простору й маси людей? Не вдержиться, хіба що цей колюс буде розбитий на окремі національні частини. Якби Україна не було, то треба б її створити, але Україна на щастя уже бореться зі зброєю в руках за свою незалежність.

Говорять західні політики, що боротися треба проти большевиків і комуністичної ідеології, бо це є ворог ч. 1, а не проти російського народу, бо він сам большевизму не хоче. Це також теза російських емігрантів-імперіалістів. Тут є велика помилка західної ідеологічної та психологічної боротьби. Боротьба з большевицько-комуністичною ідеологією, — це боротьба з фантомом, що в дійсності є одною із форм російського імперіалізму.

Сучасні російські імперіалісти вживають комунізму для водження за ніс п'ятих колон у вільні світі і творення собі в цей спосіб своїх «татарських людей», щоб вони помагали москалям підбивати і закріплювати далі народи. І чого ж тут боротися з цим большевицьким фантомом, тим більше, що Захід не виставляє проти большевицької ідеології ніякої іншої притягаючої, протилежної ідеології крім клича свободи. Цей клич західної свободи особистої мас для москалів дуже мало притягаючої сили, майже ніякої, бо москалі в цілій своїй історії ніколи не зазнавали такої свободи, тому вони її не розуміють і не відчують потреби за неї боротися. Навпаки, дуже добрі вигляди має боротьба проти Росії на іншій площині, а саме на тій, на якій лежить найслабший пункт Росії. Це є на площині визволення поневолених Росією народів. Передусім — це ідеологія зрозуміла для широких мас поневолених народів, це — ідея запалююча уми і серця. Загалом концепція визволення поневолених народів дуже вдячна і вона єдина може посилювати відосередні тенденції. Большевики використовують цю ідею від десяти років проти Заходу з дуже добрим успіхом. Тому не хочеться вірити, що західні держави досі не вживають цієї самої зброї на таким підхожим ґрунті, як Росія і чому саме того не роблять? Чи мають такі особисті симпатії до російського народу, що в ніякому разі не хотіли б, щоб він стратив можливість поневолювати, визискувати і фізично винищувати другі народи? Чи це таке незаперечне право росіян?

Дехто каже, що не можна видвигати справи створення незалежної Української Держави, визволення інших поневолених народів, тобто розподілу російської імперії, бо тоді всі москалі об'єднуються для оборони її цілості і здобуття, а вони займають в Росії найважливіші і вирішні пости. А коли запевнити росіянам цілість імперії, то багато з них буде боротися проти большевицького режиму. Та це самообман! Бо спитати б тих західних політиків, що вони можуть дати, або навіть, принаймні, обіцяти росіянам більше — в разі програної війни для большевизму, — як росіяни вже мають. Не лише не можуть

нічого дати, ні обіцяти, а мусять заявити, що в разі програної війни росіяни мусять втратити всіх сателітів, втратити Китай, всі надії і аспірації на Індокитай, Індонезію, Індії, всі країни арабського світу і т. п. Отже, росіянам лишалося б в найкращому випадку їх імперію з часів між першою а другою світовими війнами та обов'язок платити кошти третьої світової війни. Чи це може приманювати російських імперіалістів і заставити їх боротися цілим серцем і душею проти Сталіна, який зробив для побільшення території, блеску і сили російської імперії більше, як всі попередні царі? Здається, що дуже небагато росіян піде на цю другу концепцію. Даліше, що можуть дати й обіцяти західні народи росіянам, які тепер сидять на найважливіших і вирішальних становищах сучасної Росії та живуть люксовим життям і знають, що на випадок програної війни втратять не лише цей люксовий спосіб життя, але імовірно й саме життя. Чим же думають їх прислужити? Чим прислужити російських офіцерів, директорів, високих бюрократів? Можна б думати хіба про сіру масу, найгірше платних робітників і селян, — але цих можна прислужити й не обіцюючи їм великої російської імперії. Також особиста свобода не має для москалів цієї притягаючої сили, для якої їм варто б зрезигнувати з усіх благ імперіалізму, — передусім для теперішнього, так страшно зматеріалізованого російського покоління. Якщо є також росіяни неімперіалісти, які не відважуються виступити публічно зі страху перед імперіалістичною тічнею, але для яких ідея свободи має свою вартість, то вони мусять зрозуміти, що для Росії не приносить слави, а на дальшу мету не принесе й користи — бажання поневолювати, визискувати і винищувати чужі народи і вони погодяться з утворенням незалежних, самостійних держав з поневолених Росією народів і в цьому числі й України. Тому нема чого боятися виходити з кличем розподілу російської імперії, бо через цей клич приєднається всі поневолені народи, тобто яких 55-60 проц. населення російської імперії, а також не зрозуміється росіян, які евентуально виступили б проти большевицького режиму.

Вкінці треба задати ще про один закид проти розподілу російської імперії, а це про погляд, що Росія виконує зараз функції «жандарма Сходу», держучи в послушну і карності всі ці «нездисципліновані» й «анархічні» східні елементи та є добрим забором проти «жовтої» небезпеки. Але незгідне з правдою є твердження, що народи Східної Європи і підросійської Азії начебто, за виїмком російського народу, є нездисципліновані, анархічні, бунтівничі і т. п. Це брехня росіян, які боротьбу за волю поневолених народів представляють як бунт і анархію. Протилежно, ці народи є навіть забагато терпеливі й добродушні, коли досі зносили російське ярмо. Даліше вони цього не хочуть робити, але через це не можна говорити, що вони не здібні до організованого державного життя. Ці всі народи вже мали в минулому свої власні держави і провадили їх дуже добре, так само будуть жити спокійно, зорганізованим державним життям у своїх власних державах, для досягнення яких принесли стільки кривавих жертв. Неправдою є, що одні народи були спеціально здібні до творення державного життя, а другі ні, але правдою є, що москалі завдяки спеціально сприятливим обставинам змогли насильством поширити свою державу і поневолили чужі сусідні народи, які саме через несприятливі обставини — безпереривний напір східних азійських народів — послабили й впали хвилево в російську неволю. Тепер починається відворотний процес одужування цих народів та їх безастережного стремління до здобуття волі й незалежності. Це природний процес і його не можна штучно придушити, або змінити його напрям. Це треба мати на увазі при обговоренні питання другого, а саме т. зв. заборолу проти «жовтої» небезпеки. На нашу думку, це забороло-бастіон дуже непевне. Ми ж самі бачимо, що саме росіяни ведуть

найбільше інтенсивну пропаганду, намовляючи китайців, індонезійців, бірменців та всі народи полудневої Азії і Африки до «святої війни» проти європейців і всіх білих людей, самі постачають їм зброю і всі інші потрібні їм засоби, — отже яке ж це заборолло?

Тому російську імперію треба розбити негайно, заки Китай і інші східні народи ще не зросли занадто в силу, бо за яких 50-60 років ця справа може бути вже багато більш небезпечна. Коли б штучно спинити природний розвій й не допустити до розподілу російської імперії, то ці відосередні сили — стремління поневолених народів до волі — не зникнуть, але як в замкненому кітлі, наберуть ще більшої сили і допровадять до катастрофального, налого вибуху-зриву російської імперії. Але в той же час Китай може вже бути дуже сильний і небезпека буде величезна. Натомість зривал російської імперії дасть змогу своєчасно устатилізувати відносини, створити нові союзи, у висліді чого устатилізується нова зміненна констелляція сил, яка дасть всілякі нові можливості вигравати взаємно противні струї в

самому »жовтому« морі, щоб зорганізувати проти оборону. За 50-60 років Сибір буде числити понад 100 мільйонів населення і буде сам становити величезну силу. Російську імперію треба розділити негайно.

Говоримо це не лише в інтересі поневолених народів та всіх народів вільного світу, але також в добре зрозумілому інтересі самого російського народу. Приходить нова доба всього людства, яка у виді епохальних винаходів, уможлиблюючих винищення всього людського роду, — змушує все людство шукати нових доріг співжиття, що базувалося б на взаємній толеранції, пошанованні права на волю однаково малих, як і великих націй, на почитанню в першій мірі духових вартостей, а не матеріальних. Росія і росіяни знаходяться на мильній дорозі, шукуючи слави і матеріальних користей в поневолюванні других народів. Це приводить до зневадження Росії через всі народи світу, що може дуже погано помститися в будущому на Росії. Чим скоріше росіяни зійдуть з цієї фальшивої дороги, тим краще для них і для цілого світу.

Проф. Г. Ващенко

ПСИХОЛОГІЯ В СССР

Наукова праця в галузі гуманітарних наук мусить спиратися на певні джерельні матеріали, під якими в першу чергу треба розуміти документи, мемуари і т. п. Ці вигоди не завжди можна ставити науковцям, що пише про ту чи іншу галузь життя в СССР. Большевики не тільки відгородили СССР від цілого світу залізною заслоною, а тримають у великій таємниці навіть від своїх громадян багато з того, що діялось і діється в большевицькій державі. Коли якась подія чи ідеологічна течія не відповідають політиці Росії в даний момент, вона вживає всіх заходів, щоб про цю подію не знало або забуло підсоветське суспільство. Це повною мірою стосується і до теми моєї статті »Психологія в СССР«.

Багато психологічної літератури, що відбивала течії, які спочатку навіть були підтримані большевиками, а потім були визнані ними за антимарксистські, було большевиками знищено. Тому я в своїй статті мушу спиратися не тільки на літературні джерела, а і на власні спогади, як керівника катедри педагогіки і психології, що працював у советських високих школах з самого початку большевицької революції до 1941 р.

Щоб мати більш-менш чітке уявлення про розвиток психології в СССР, треба бодай у коротких рисах зупинитися на стані психології в Росії перед большевицькою революцією. Початок XX-го ст. в історії розвитку російської культури характеризується посиленням боротьби між її матеріалістичною та ідеалістичною течіями. В другій половині XIX ст. значна частина інтелігенції захоплюється матеріалістичними поглядами, які визнаються за прогресивні. Хоч у цей період виступають такі представники ідеалізму як Достоевський, Володимир Соловйов, С. Трубецькой, але їхні погляди не користуються серед інтелігенції широкою популярністю. Значно більше прихильників з боку інтелігенції мали погляди матеріалістично-революційні.

В XX ст. помітно посилюється ідеалістична течія, що вступає в боротьбу з матеріалістичною. Про це, між іншим, свідчить енергійна діяльність різних філософічно-релігійних гуртків, в яких беруть участь інтелігенти старшого і молодшого покоління. В Москві, напр., існували такі гуртки: »Кружок іщущих християнского просвещения« і »Релігійно-філософское общество памяти Владимира Соловьева«. Дуже характерно, що в цих гуртках брали участь світські люди, зокрема студенти університетів, тим часом як у богословських школах, зокрема в московській духовній академії, давав себе ще відчувати дух матеріалізму.

Такі настрої серед російської інтелігенції найшли собі відбиток і в психології. Ряд визначних філософів, як Лапшин, Лосський, Челпанов, Трубецькой в своїх творах провадять ідеалістичні погляди. Друкованим органом їх стає журнал »Вопросы философии і психологии«. В ньому містяться, між іншим, праці на психологічно-релігійні теми. Як на приклад, можна вказати на досить широку працю професора Павла Соколова »Психология вери«; жваво трактується в цей період також проблеми душі і тіла.

Але поряд з тим в перших роках XX-го ст. в Росії під впливом чужинецьких психологів (особливо під впливом Вундта) розвивається експериментальна течія. Засновуються психологічні лабораторії і інститути. Особливо широко розгорнув працю інститут експериментальної психології в Москві, яким керував відомий професор психолог Челпанов. В Петербурзі аналогічну роботу провадив Нечасов. В цей же період провадилися досить цікаві роботи в галузі характерології. Особливо коштовна праця Лазурського »Классификация характеров«. Тим часом, коли Лазурський досліджує питання характерології дорослої, сформованої людини, другий видатний російський фізіолог, психолог і педагог Лесгафт досліджує питання формування людської особистості, починаючи з дитячих років. З цього погляду є характерна його невелика, але дуже коштовна праця »Школьные типы«. В галузі характерології працював також Россолімо, автор аналітичних тестів обдарованості. Крім того, слід згадати відомого одеського психолога Лянге, витриманого представника емпіричної психології, автора ґрунтовного курсу психології. Майже всі названі вище автори, як Лапшин, Лосський, Челпанов, Соколов, стояли на чітко визначених ідеалістичних позиціях, а Лянге, Лазурський та інші в усякому разі не провадили поглядів матеріалістичних. Але в Росії в цей період розвивається в психології і суто матеріалістична течія. Початок її поклав ще в шестидесятих роках XIX ст. професор московського університету Сеченов, автор праці »Рефлексы головного мозга«. В цьому напрямку в перші роки XX ст. працювали два видатні вчені: Павлов і Вехтерев. Але праці їх були відомі переважно серед фізіологів і медиків. Нарешті слід зазначити, що до революції 1917 р. в Росії на психологію, як науку мали значний вплив чужинецькі психологи, твори яких, в російському перекладі ширились серед психологів і педагогів. Із німецьких психологів велику популярність мали Вундт, Ебінгаус, а також представники педагогічної психології Мейман і Лай. Із французьких психологів — Біне і Рибо, із

американських психологів — В. Джемс і Джон Дьюї. Крім того, перед «жовтневою революцією» в Росії знаходиться прибічник психологічна течія Фрейда і американська психотехнічна течія.

«Жовтнева революція» не внесла раптових і різких змін в стан психології в СРСР. У високих школах, в дослідних установах якийсь час працюють добре еволюційні психологи, вносячи в свою працю лише деякі чисто зовнішні зміни. Теж слід сказати і про лекторів, що працювали на курсах перекваліфікації вчителів. Це пояснюється тим, що серед комуністів-партійців не було жодного вченого фахівця психолога, а в творах Маркса-Енгельса-Леніна містились тільки загальні твердження, що існує лише матерія і що свідомість є властивість її. Тому в перші роки революції мусили бути відійти від наукової праці в СРСР учені яскраво виявленого ідеалістичного напрямку. Деякі з них, як, наприклад, Лосський, поспішили виїхати закордон. Зате входять в силу психологи, схильні до матеріалізму. Але особливою характеристичним для цього періоду большевицької революції є явище угодництва. Немало психологів, що дотримувались раніш ідеалістичних поглядів, тепер переключилися на матеріалізм, і навіть борються з психологами-ідеалістами. Яскравим прикладом цього може бути Корнілов. Це був досить близький учень Челпанова, працював під його керівництвом і поділяв його погляди. Але після «жовтневої революції» він не тільки перейшов на бік марксистів, а й навіть повів атаку на Челпанова. В таких умовах основною течією советської психології стає рефлексологія. Саме її большевицькі керівники освіти, науковці, психологи і педагоги визнають найбільш відповідною духу марксизму, бо вона заперечувала існування суто духовних процесів і всю поведінку зводила до рефлексів безумовних і умовних. Центральними фігурами серед рефлексології були Павлов і Бехтерев. Головні праці Павлова — «Лекції о работе больших полушаров мозга» (вид. 1927 р.) і «Двадцать летний опыт изучения высшей нервной деятельности животных». Павлов в основу своєї наукової праці клав досліди над утворенням умовних рефлексів у собак. Вони переворудилися за ретельною, до деталей розробленою методикою, спрямованою на те, щоб найбільше ізолювати тварину від дії на неї чинників, що ускладнюють і заважають досліджуваній процес виникнення або гальмування певних рефлексів. Справедливість вимагає відзначити, що большевицька влада дуже підтримувала Павлова в його дослідницькій роботі, відпускаючи великі гроші на обладнання лабораторій, в яких він працював, не зважаючи на те, що Павлов був сином священика, одержав середню освіту в рязанській духовній семінарії, і ще до того був людиною віруючою.

Причина такої підтримки Павлова з боку советської влади полягала перш за все в тому, що це був великий вчений, який користався всесвітньою славою. Крім того, большевики в системі Павлова вбачали велику підпору в боротьбі з ідеалізмом. Хоч тут же треба зазначити, що Павлов був дуже обережний у своїх наукових висновках і фактично не виходив за межі філософії нервової системи.

Протилежністю йому був Бехтерев. В своїх працях «Общие основы рефлексологии человека» (1923 р.) і «Коллективная рефлексология» він проводить ту думку, що все буття, а в тому числі психічні процеси окремої людини і цілого суспільства підлягають тим же самим законам, в тому числі законам фізики і хемії. Звідти рішуче заперечення психології, як науки і заміна її рефлексологією. Проводячи думку про тотожність матеріального і психічного, Бехтерев приходить до висновку, що «матерія є фікція», що єдиню реальністю є енергія, і все, що існує, є формами її виявлення.

Рефлексологічна течія, найяскравішим репрезентантом якої був Бехтерев, знайшла свій відбиток у ворах багатьох советських науковців, що вивчали поведінку людини і тварини, як, наприклад, Іванов, Смо-

ленський («Учение об условных рефлексах и психологии» 1929 р.), Чучмарев та інші. Але особливо крайніх, іноді карикатурних форм, ця течія набула на Україні. Найбільш впливовими представниками її були Соколянський, Залужний і Попов. Всі вони були новики в науці взагалі і в психології зокрема. Принаймні до большевицької революції вони як наукові робітники не були відомі. Можливо цим і пояснюється крайності в їхніх поглядах.

Завдяки великій активності їм пощастило захопити в Наркомі керівні становища, користаючись чим, вони пропагували рефлексологію, як суто марксистську науку про поведінку людини. З декларацією своїх поглядів вони виступили в 1924 р. на конференції педагогічних шкіл УССР. Свої виступи вони в першу чергу спрямували проти психології, назвавши її попівщиною, яку мусить замінити справжня марксистська наука — рефлексологія. Відповідно до цього вони різко протестували проти вживання таких психологічних термінів, як пам'ять, увага та інші, пропонуючи замінити їх термінами рефлексологічними: репродукція і домінація. Цілком в дусі Бехтерева вони поділяли рефлексологію особистості і колективну. Відносно до цього вони поділяли і педагогічні дисципліни, які мусять базуватися на рефлексології.

Окреслені вище погляди лягли в основу навчання в педагогічних школах, а також в основу дослідницької роботи в галузі педагогіки, центром якої став заснований у Харкові Український Науково-Дослідний Інститут Педагогіки (УНДІП). Педагогічну і дослідницьку роботу названі вище рефлексологи розподілили так: Соколянський взяв собі рефлексологію і педагогіку особистості, Залужний — рефлексологію і педагогіку колективну, О. Попов — методику навчання, питання комсомольського руху та керівництво антирелігійною пропагандою. Свої погляди українські рефлексологи проводили з великою наполегливістю, а іноді навіть по-дикаторськи. В скорому часі, після всеукраїнської педагогічної конференції, Соколянський випустив т. зв. «тези», які лягли в основу педагогічної і дослідницької роботи в галузі педагогіки. Працівники педагогічних шкіл, що відхилилися від цих «тез» ризикували позбавленням своїх посад. Щоб уявити, яких грубо ненаукових, навіть курйозних форм набрала рефлексологія наведу, як ілюстрацію такий факт: Весною 1925 р. мені разом зі студентами полтавського ІНО довелося відвідати педагогічну станцію в Києві. Керував станцією відомий ще до революції професор Володимирівський, але основним робітником в ній був доцент Макульський. Він же давав нам інформації про дослідницьку роботу станції. З особливою докладністю він пояснював нам досліди з допомогою екрану Сорохтіна. Це приладдя нагадує своєю формою тахістоскоп Вундта. В його сторчову дошку були вроблені жарівки різних кольорів, а на поземій — з одного боку містились влучники для пускання електричного струму, а з другого — клямки, в які спрямовувався електричний струм. Приладдя було вроблене в одну із стінок ізолюваної кабіни. Дослід полягав у тому, що об'єкт експерименту, яким звичайно була дитина, уведився в кабіну, садився на стілець перед екраном і клав пальці на клямки. З другого боку, в кімнаті сидів експериментатор і пускав електричний струм спочатку в жарівку певного кольору, а потім в руку дитини. Дитина, звичайно, відчувала струм, відірвала пальці від клямок. Тоді експериментатор знову проробляв теж саме приблизно разів 15-20. Після цього він пускав струм у жарівку, не пускаючи його в руку дитини. Але дитина й тепер, побачивши світло жарівки, відірвала пальці від клямок. Це означало, що у неї виховався умовний рефлекс. Як бачимо, досліди над дітьми в Київській педагогічній станції провадились на тих же самих засадах, як і досліди Павлова над собаками. Але станція цим не обмежувалася: вона вживала екран Сорохтіна не тільки з дослідницькими, а й з чисто виховними

завданнями. За словами Макульського, станція з допомогою цього приладдя виливувала мокрунці. Дитину, що не тримала в ночі сечі, садовили в кабінку, пускали їй струм в руку і при цьому наказували: «не мочись... не мочись... не мочись!»

Рефлексологія знайшла відбиток і в суто педагогічній літературі. З цього погляду дуже характеристичною є книжка Дерново-Ярмоленкової «Рефлексологічний підхід в педагогіці». Автор книжки проводить думку, що все виховання зводиться до вироблення у вихованців бажаних умовних рефлексів на ґрунті безумовних і в переборенні рефлексів не бажаних. Трактуючи фізичні кари, як неприємні, безумовні рефлекси, автор вбачає в них найефективніший спосіб ліквідації небажаних умовних рефлексів. Рефлексологія, особливо в тій формі, що її репрезентував Бехтерев та його послідовники, має багато спільного з американським бегевіоризмом. Цю близькість усвідомлювали самі рефлексологи. Тому в перші ж роки революції були перекладені на російську мову й поширювані твори відомих американських бегевіористів, як, наприклад, Уотсона — «Психологія, як наука про поведінку». Американські бегевіористи і психотехніки мали також великий вплив на дослідницьку роботу в СРСР. Так УНДІП при дослідженні над дитьми шкільного віку застосовував тести Вуді. Крім того, той же УНДІП за американськими зразками сам сконструював свої тести. До рефлексології стоїть близько т. зв. реактологія, початок якої поклав Корнілов, автор праць «Учення о реакціях человека» (1921 р.) і «Современная психология и марксизм» (1927 р.). Він поставив собі завдання розбудувати марксистську психологію шляхом синтезу психології об'єктивної і психології поведінки. Подібно до того, як рефлексологи всю поведінку людини зводили до рефлексів, Корнілов зводив її до реакцій. Подібну ж спробу побудувати марксистську психологію, використовуючи досягнення минулого, являє собою т. зв. «теорія розвитку вищих психічних функцій» Виготського. Останній виходить з твердження, що традиційна психологія була занадто статистичною і не урахувала тих змін в психіці людини, що виникають у процесі історичного розвитку людства. Тому він намагається показати, як у людини розвивались вищі психічні функції під впливом історичних змін у її житті. При цьому він відрізняє натуральний розвиток і «культурний» на ґрунті історії.

Слід відзначити ще т. зв. психологічну течію Фрейда. Репрезентантом її був Залкінд, але вона не мала великої популярності. Ще в кінці двадцятих років вона була визнана за антимарксистську і припинила своє існування. Без сліду щез і сам Залкінд, так що в найбільших курсах советської психології не згадується ні він, ні його твори.

В початку двадцятого століття перед жовтневою революцією серед психологів, а особливо серед педагогів, існувала велика зацікавленість психологією дитинства. Про це свідчить, між іншим, порівняно значна кількість перекладених з чужинецьких мов творів, що стосуються цієї галузі психології. Крім творів Меймана і Лая, були перекладені Ж. Селлі — «Нариси з психології раннього дитинства», Болдуїна — «Духовний розвиток індивіда і людського роду», Рібо — «Психологія почування», Гауна — «Психологія дитини», Госса — «Психічне життя дитини», Преєра — «Душа дитини», Штерна — «Монографії про душевний розвиток дитини».

Із російських психологів до революції над питаннями психології дитинства працювали Лезгаєв, Россолімо, Блонський. В початку ХХ-го ст. з'явилось декілька монографій по питанні розвитку дитини: Левеневського «Моя дитина», Гаврилова і Стахорська «Щоденник матері». Крім того, Левеневський умістив у журналі «Русская школа» декілька цінних статей по питаннях психології раннього дитинства: «Записки про душевний розвиток дитини до 3-ох років» («Русская школа», ч. 3, 1908 р.), «Матеріали до питання про психічний розвиток дитини

до 2-ох років» («Русская школа», ч. 5-6, 1911 р.), «Матеріали до питання про психічний розвиток дитини протягом першого року» («Русская школа», ч. 8, 1912 р.). Після революції були перекладені такі твори: К. Бюлера «Нариси духовного розвитку дитини», Гезелла «Розумовий розвиток дитини», Штерна В. «Психологія дитинства», Кофка «Основи психічного розвитку», Піаже «Мова і мислення дитини», Фолькельта «Експериментальна психологія дошкільника», О'Ші «Воля активності в житті дитини», Штерна «Із дитячої кімнати». Із праць написаних психологами СРСР, можна відзначити працю А. Смирнова «Психологія дитини і підлітка» (1925 р.), Рибникової-Шилової «Мій щоденник» (1923 р.), Станчинської «Щоденник матері» (1924 р.), Павлової «Щоденник матері» (1924 р.).

Але до 1936 р. більшість советських учених розглядали психологію дитинства, як частину педології. З російських учених над питанням педології працював Блонський в РСФСР, а на Україні — Залужний. Останній досліджував переважно дитячі колективи. Йому, між іншим, належить класифікація останніх. Залужний поділяє колективи на такі групи: довготривалі і короткотривалі, організовані і самовиниклі, прості і складні. Ця класифікація мала чисто зовнішній, механічний характер, що відповідало самому духові рефлексології.

Літом 1933 р. вийшов друком курс «Педології», написаний Залужним разом з Волобуєвим (братом відомого українського економіста). Як відомо, Народний Комісаріат Освіти України мав великі сумніви щодо цієї праці і тому перед тим, як випустити її в світ, дав мені її на рецензію. Хоч моя рецензія не була негативною, однак книжка не була пущена в обіг: наступив останній момент в існуванні рефлексології в СРСР.

Боротьба з рефлексологією, як і з іншими т. зв. немарксистськими течіями почалась з 1930 р. Відбувається ряд дискусій, на яких рефлексологам, реактологам і прибічникам теорії психокультурного розвитку вищих психічних функцій ставиться обвинувачення в перекучуванні марксистської науки про людину, механістичність, еkleктизм, та протаскування в советську науку буржуазних поглядів. Ці дискусії закінчились 1932-1933 рр. В Харкові така дискусія відбулася літом 1933 р. Рефлексологи на ній уже не боролись, а тільки калялись в своїх помилках.

Наслідки цих дискусій для більшості психологів «ухилинтів» були сумними. Так, наприклад, Соколянський і Залужний примушені були залишити працю в УНДІП-і. Залужний перейшов на працю в одно з підмосковських міст. В 1936 р. була видана його брошура, в якій він кається в своїх помилках. Подальша доля його не відома. Так само не відома й доля Соколянського. Але залишалась покищо незаторкненою педологія. Кінець її прийшов 4-го липня 1936 р., коли вийшла постанова ЦК ВКП(б) «про педологічні перекучування в системі наркомоса». Постанова називає педологію шкідливою псевдонаукою, яка ніби своїм вченням «про фатальне напередвизначення долі дітей біологічними і соціальними факторами, спадковістю і якимсь незмінним середовищем» спрямована на те, щоб довести природну, успадковану вищість дітей буржуазії над дитими пролетаріату. На цій підставі ЦК ВКП(б) наказував зачинити всі педологічні лабораторії і виключити педологів із навчальних плянів педагогічних шкіл. Щодо самих педологів, то наказ рекомендує їм переключитися на педагогів. Зразу ж після виходу постанови ЦК ВКП(б) почалась найсуворіша чистка бібліотек: з них були виключені й знищені всі твори педологів. Крім того, по цілому СРСР розгорнулася полоса критики й самокритики: збирались конференції, на яких гостро засуджувались педологи і педологи, в пресі з'являлись критичні й самокритичні статті. Деякі педологи були заарештовані й заслані. Крім того, було висунуте гасло, що нема нездібних дітей, а є лише нездібні і недбалі педагоги.

Це поставило останніх в дуже скрутне становище. Оскільки винними в слабких успіхах учнів визнавалися педагоги, вони примушені були підвищувати оцінку успіхів і поведінки тих учнів, які не заслуговували на це.

Так закінчився перший період в історії союветської психології. Його можна назвати періодом шукань, але шукань невдалих. Союветські психологи намагались розбудувати марксистську психологію на ґрунті т. зв. діалектичного матеріалізму, використовуючи при цьому досягнення дореволюційної російської психології і фізіології, а також досягнення психології Заходу. Але це не були справжні наукові шукання, що характеризуються свободою дослідника в самому процесі дослідження і у висновках. Істина в основних її рисах вже була дана в марксистській системі. Це було твердження, що існує лише матерія, і що свідомість є її властивістю. Заперечувати його не посмілювався жодний з психологів, бо це загрожувало йому зняттям з роботи, або навіть засланням на каторгу і розстрілом. Отже праця дослідників відбувалася в наперед визначених вузьких рамках. Цим пояснюється її мізерні наслідки. До 1936 р. в галузі союветської психології працювало багато вчених, була заснована велика кількість лабораторій і декілька дослідницьких інститутів, на психологічні досліді було витрачено багато коштів, а в наслідку — повна ліквідація дослідів, а іноді й самих дослідників. З 1936 р. починається новий період в розвитку союветської психології. Найхарактерніша його властивість та, що тепер керівництво науковою і педагогічною працею цілком бере в руки комуністична партія. Від її генеральної лінії не сміє ухилитись жоден науковець. Протягом майже 20 років партійні керівники науки і освіти та самі науковці в СССР встигли вже більш-менш ґрунтовно вивчити твори Маркса-Енгельса-Леніна-Сталіна, і тому тепер їхні погляди стають для психологів, як і інших працівників науки в СССР вихідною точкою і дороговказом. З особливою чіткістю цю думку висловлює Корнілов в редакційному ним курсі «Психологія».

«Союветська психологія — пише він — повинна оволодіти всім багатством ідей, що їх мають основоположники марксизму» («Психологія», ст. 15). Яке б питання не розв'язували союветські психологи, вони в першу чергу шукають відповіді на нього в основоположників марксизму. Звідси велика кількість цитат з Маркса-Енгельса-Леніна-Сталіна. Дуже характерним є також те, що союветські психологи порівняно мало наводять цитат із творів інших авторів. З цього погляду особливо звертає на себе увагу названий вище курс психології, редакційний Корніловим.

Зате союветські психологи дуже критично ставились до буржуазної науки. З приводу цього Корнілов пише: «Вона (психологія) повинна пам'ятати слова Леніна, критично переоцінити всю буржуазну спадщину з тим, щоб узяти з неї те, що допоможе нам створити свою систему марксистської психології. Союветська психологія повинна вести боротьбу на два фронти: з одного боку з ідеалізмом, а з другого — з механіцизмом. Наша союветська психологія повинна бути бойовою партійною наукою... Вона повинна ламати шкідливі традиції, що тягнуть над нею, для того, щоб піднятися на той рівень передової і справді революційної науки, який вказав усій союветській науці товариш Сталін».

Ось як характеризує сучасну європейську і американську психологію Рубінштейн: «В роки після закінчення імперіалістичної війни криза (психології) набуває гострих форм.*Так само, як криза у фізиці, що про неї писав Ленін в матеріалізмі і емпіріокритицизмі, в математиці і т. п., це криза методологічна, пов'язана з ідеологічною боротьбою за методологічні основи науки. Руїнуються методологічні основи, на яких було спочатку засновано спробу експериментальної психології, все більшого поширення набирає в психології відмовлення не тільки від ек-

перименту, а й взагалі від завдань наукового пояснення («понимающая» психологія Шпрангера) психологію захлистує хвиля віталізму, містицизму, іраціоналізму. Інстинкт, що йде з глибини організму (Бергсон), «горме» (у Мак Дауголла) витискає інтелект. Центр ваги переноситься від вищих процесів, що склались історично, до передісторичних, примітивних, «глибинних», від свідомості — до безсвідомого, інстинктивного. Свідомість знижується до ролі маскуючого механізму, позбавленого впливу на поведінку, що керується безсвідомими потягненнями (Фройд). Поряд з цим механіцизм набуває скрайніх форм, приходячи до повного заперечення психіки і свідомості людини; людська діяльність зводиться до сукупності неусвідомлених рефлексних реакцій («Поведенческа психология»). В психології народів і в ученні про особистість, у характерології — панівними в закордонній буржуазній психології стають реакційні расові фаталістичні теорії (Кречмер, Ієш); в психології дитини широко розповсюджується педологія, в педологічній і взагалі прикладній психології — тестологія. За її антинауковими методами все більш неприкрито виступають її класові позиції» (Рубінштейн: «Основи загальної психології», ст. 5).

Отже, єдино науковою є психологія союветська, що розвивається на засадах діалектичного матеріалізму. «Тільки основоположники наукового соціалізму — Маркс і Енгельс — пише Корнілов — дали послідовне діалектично-матеріалістичне тлумачення і пояснення явищ природи суспільства і всього духового життя людини. Їх вчення, в подальшому розвинуте їхніми геніальними учнями і послідовниками — Ленінін і Сталінін, являє собою ту принципову основу, на якій будується союветська психологія» («Психологія», ст. 21).

Що ж являє собою союветська психологія і які її досягнення? Після 1936 р. з'явилося в СССР три порівняно великих курси психології: Корнілова і Рубінштейна російською мовою (1940 р.) і Костюка — мовою українською (1939 р.). Найбільший між ними — це курс Рубінштейна «Основи загальної психології», що має 596 ст. великого формату. За кількістю використаних джерел і за докладністю в трактуванні психологічних проблем це разом з тим є курс найбільш солідний. А, проте, істотної різниці в змістах цих курсів нема. Автори їх намагаються всіма силами дотримуватись «генеральної лінії Комуністичної Партії» і в розв'язанні психологічних проблем за вихідну точку беруть погляди Маркса-Енгельса-Леніна-Сталіна.

Відповідно до цього вони визначають і саме поняття психології, як науку. «Психологія, — пише Корнілов — є наука про психічні процеси, що являють собою вищу форму відзеркалювання матеріального світу» (ст. 5). Як бачимо, таке визначення психології цілком відповідає Ленінській «теорії відзеркалювання». В дусі цієї теорії дається характеристика психічних процесів. Вони з'являються на вищих ступнях розвитку живих істот і являють собою, як пише Ленін, «вищий продукт особливим образом організованої матерії» (Твори Леніна, том 13, ст. 45). Але, — як пише Корнілов, — правдиве відображення речей не є пасивним відображенням в нашому мозку зовнішнього світу, подібним до його відображення, наприклад, в дзеркалі. Правдиве відображення створюється лише в процесі активної дії людини на природні й суспільні явища» («Психологія», ст. 5). Психічні процеси властиві людині й тварині, але найвищим етапом в розвитку психіки є людська свідомість, якою людина відрізняється навіть від найвище стоячих тварин. Вона розвивається в процесі праці і являє собою відображення суспільного буття і конкретно реалізується в цілеспрямованих відносинах людини до природи і інших» (Корнілов «Психологія», ст. 6).

В процесі праці, як це намагається довести Енгельс («Про роллю праці в процесі олюднення мавпи») виникає і розвивається і мова, в чому велику роллю

відіграє рука людини. На основі труда і виробничих відношень витворюються в суспільстві класи. Тому свідомість людини в класовому суспільстві має класовий характер. «У буржуазії — це холодний егоїстичний розрахунок, відверта, груба і безсоромна експлуатація, виключна енергія в досягненні своїх корисних інтересів і зниження чести й гідності людської особистості. Для психології пролетаріату характеристичні солідарна згуртованість, почуття інтернаціоналізму, тверезе ставлення до явищ природи і відсутність містики» (ст. 9).

Отже засадничі питання психології (визначення її як науки, поняття психіки, основні лінії розвитку її) советські психологи розв'язують відповідно до вчення «клясиків марксизму-ленінізму», намагаючись не ухилитися від змісту його і навіть від форми. Але у всьому останньому советській психології фактично повторюють вчення традиційної дореволюційної психології або вчення європейських і американських психологів нового часу, намагаючись пристосувати його до вчення «клясиків марксизму», вживаючи іноді перекручування. Це перш за все стосується самої побудови курсів советської психології. Ось, напр., побудова курсу психології редагованого Корніловим: 1) Загальні питання психології (предмет і завдання психології, методи психології, анатомо-фізіологічні основи психіки); 2) вчення про психічні процеси (відчуття, сприймання, уявлення, пам'ять мислення, мова, увага, емоції, увага); 3) індивідуально-психологічні особливості (темперамент, характер, здібності і обдарованість).

Приблизно за такою ж схемою з незначними відхиленнями побудована і книжка Рубінштейна «Загальні основи психології». Так само мало свого, оригінального і в змісті окремих розділів советської психології, що стосуються психічних процесів (відчуття, сприймання, пам'ять та інші). Советські психологи фактично повторюють здобутки т. зв. буржуазної психології, іноді критикуючи їх, іноді вносячи щось із поглядів основоположників марксизму. Так, напр., розділ «Мова» в курсах советської психології будується цілком на засадах поглядів Енгельса, про які ми згадували вище. В розділі «Емоції» Корнілов фактично використовує, хоч і критикує т. зв. трьохмірну теорію почування Вундта. В тому ж розділі Корнілов брутально критикує теорію емоцій Мак-Дуголла, називаючи її безглуздою, при чому зауважує: «Ясно, що єдиною метою всього цього безглуздя — з'ясувати вічними і незмінними властивостями людської природи ті форми взаємовідносин між людьми, що панують в капіталістичному суспільстві, «довести», що капіталіст експлуатує робітників тому, що йому властивий «інстинкт придбання і почуття володіння», а пролетаріат являє собою об'єкт експлуатації в силу вічного й незмінного «інстинкту підкорення» (ст. 248).

Рубінштейн, гостро критикуючи погляди т. зв. буржуазних учених на обдарованість і вбачаючи в них тенденцію виправдати панівне становище буржуазії над робітниками, сам не дає задовільного і обґрунтованого розв'язання цього складного питання («Основи загальної психології» ст. 541-542). Так само він називає «ложними» поширені серед психологів і мистців уявлення про надхнення, як особливий стан піднесення творчих сил, і в той же час не дає цьому жодних доказів (ст. 484-485).

Нарешті, слід відзначити, що в курсах советської психології дуже часто трапляються панегірики на честь основоположників марксизму-ленінізму і соціалістичного устрою СССР. Особливо багато таких панегіриків в курсі Корнілова. Наведемо декілька прикладів: «Праця стахановця завсіди творча праця... Роля уяви особливо велика в нас в СССР, де і праця і творчість підняті на величезну височінь» (ст. 227). «Емоції юнака набувають того глибоко ідейного характеру, тої повноти й безпосередності, що являють собою неодмінну рису емоційного життя советських людей» (ст. 265). «Велика жовтнева соціаліс-

тична революція показує багато живих прикладів того, як в процесі корінної ломки суспільних відносин мінялась свідомість людини і мінялись характер» (ст. 325). «Такого величезного розквіту талантів, як в советській країні і особливо за останнє десятиріччя, за роки сталінських п'ятиліток, не було ще в жодній країні і в жодну епоху» (ст. 370). «Практика Советського Союзу показала, що класи працюючих, скинувши експлуаторів і ставши на шлях побудови комуністичного суспільства, вилонюють з свого середовища таку величезну кількість дарунів, яких ніде і ніколи не бувало при капіталістичному устрої» (ст. 371).

Є немало панегіриків і в курсі психології Рубінштейна. Ось один із них: «Труд для робітника при капіталізмі є тяжкий тягар, в наслідок якого він ним не зацікавлений. При соціалізмі робітник знає, що його труд служить спільній справі, і що спільне, громадське діло — його власне, рідне, кровне, в якому він зацікавлений... Звідси — зовсім нове ставлення до праці і нові мотиви, що спонукають до неї» (ст. 478-479).

Не можна припустити, щоб Корнілов і Рубінштейн не знали про рабські умови праці в СССР, про жахливі концентраційні табори, де найменше 15 мільйонів невольників гине з голоду, в холоді і надмірній виснажуючій праці; не знали, що стахановщина — це нечуваний засіб експлуатації робітників.

Зрозуміло, що в таких умовах не може бути справжньої творчості в жодній галузі праці. І писання про неї є лише виявом жалюгідного рабського підлабузництва. Нема творчості і в советській психології і не може її бути, бо головною умовою її є свобода і чесність наукової думки.

Після 1936 р. в СССР з'явилась значна кількість статей з питань психології, що містились переважно в збірниках науково-дослідних інститутів, або в наукових записках педагогічних високих шкіл. За браком місця не будемо перераховувати їх. Зазначимо лише, що вони характеризуються тими ж рисами, що і названі нами вище курси советської психології: повною залежністю від поглядів «клясиків марксизму-ленінізму» і відсутністю справжньої творчості. Звертає на себе увагу також велика кількість праць, присвячених питанням психології навчання.

Ми дали коротку характеристику советської психології за період від початку «жовтневої революції» до 1941 р. На підставі відомостей, що доходять до нас з-поза залізної заслони, можна твердити, що після другої світової війни умови для наукової творчості взагалі і для творчості в галузі психології зокрема, стали в СССР ще гірші. Відомо, що в Москві ще в 1943 р. засновано академію педагогічних наук, в якій працює більше як 1 000 співробітників. Але для наукової творчості, крім наукових закладів і великих матеріальних коштів, потрібна в першу чергу свобода наукової думки, якої в СССР нема і не може бути.

Писати про сучасний стан психології в СССР ми не беремося, бо, крім літературних джерел, треба або самому безпосередньо спостерігати советську дійсність, або користуватися компетентними і солідними живими свідками її.

**Поширюйте єдиний в Європі український
англо-мовний місячник**

UKRAINIAN OBSERVER

Він інформує світ про українську визвольну боротьбу, про політичні, економічні і культурні проблеми українського народу та боронить позиції Українського Визвольного Руху.

Замовлення шліть на адресу:
"UKRAINIAN OBSERVER"

237 Liverpool Rd., London, N.I. Gr. Britain

М.

З НАГОДИ ЮВІЛЕЮ КНИГИ ДЕ КЮСТІНА

(Продовження)

ІУ

Коли де Кюстін зближався на поштових конях до Москви вона здалека здавалася йому з своїми дзвіницями церков чарівно гарною, але по мірі наближення до неї, ці «чари» поступово зникали:

»Після Петербурзького, розчарування все більше зростало, так що при в'їзді до Москви ви, нарешті, не вірите тому, що помічали здалека: приснилося, а по пробудженні, ви опинилися в найпрозаїчнішій та найнуднішій місті у світі, у великій місті без жодної будови, що була б гідна розумного захоплення. Перед цією тяжкою та незграбною копією Європи ви питаєте себе, куди поділася Азія, що на мить постала перед вами... Без здібности до будівництва, без хисту, без смаку до різьбарства можна накопичувати каміння, творити величезні розмірами будівлі, але не можна створити чогось гармонійного, тобто великого через свої співвідношення. Щасливий привілей мистецтва!... Архитектори переживають самих себе, вони існують у пам'яті людській довгі віки по тім, як час їх зруйнував; вони привабливі через надхнення, яке проявляється в їх найостанніших уламках. Вони вічні, як думка, що їх створила, в той час, як неформемні маси з певною тривкістю, яка їм надана, будуть забути навіть ще до того, як їх подолає час. Мистецтво, коли воно досягає досконалости — дарує камінню душу, це таїнство. От чому вчить нас Греція, де кожний кусник різьби спричиняється до більшого враження від загального пляну кожної будови. В будівництві, як і в інших мистецтвах — досконалість найменших дрібниць та їхні відношення, мудро комбіновані з загальним пляном, з яких народжується відчуття краси. В цій Росії ніщо не витворює подібного враження» (т. III, ст., 11-12).

Про ославнену московською пропагандою строку, наче папуза, церкву Василя Блаженного де Кюстін висловлюється так:

»Звичайно, країна, де подібна будова зветься місцем молитви, не є Європа — це Індія, Персія, Китай, а люди, що йдуть вклонятися Богові в цій коробці конфігур, не є християни».

Про московський Кремль, хоч він і був збудований льомбардськими будівничими, які зробили з нього кепську копію мілянського замку, де Кюстін із жахом пише:

»Ці незчисленні будови висловлюють лише одну й цю саму ідею, яка панує тут над усім: війна підтримана жахом. Кремль — це безперечно витвір понадлюдської істоти, але істоти злоторної. Слава в рабстві — така є алегорія, зображена цим шайтанським спорудженням... Це місце побуту для постатей з Апокаліпси.

Даремно кожна вежа має свій окремий вигляд та призначення, бо всі вони мають те саме значення: озброєний терор!

Мешкати в Кремлі — це не значить жити, а боронитися: пригноблення викликає повстання, повстання зумовляє перестороги, перестороги збільшують небезпеку, а з цієї другої послідовности дій та протидій народжується потвора, деспотизм, що збудував собі дім у Москві, Кремлі! От і все. Коли б повернулись на землю велетні передпотопового світу, щоб відвідати своїх слабих нащадків, вони могли б ще остатися тут.

В архітектурі Кремля все має свій символічний сенс, вільний чи ні, але те, що залишається реального, коли ви перемогли ваш перший переляк, щоб дістатися до глибини цих дикунських пишнот — це купа схованок, бундючо прозваних палатами та соборами. Москалі чинять мудро, вони не виходять з в'язниць.

Саме їхнє підсоння є спільником тиранії. Холод цієї країни не дозволяє тут будувати великих церков, де вірні замерзли б під час молитви; тут дух не зноситься в небо оздобами релігійної архітектури, під цією широтою людина може ставити Богові лише темні будиночки. Темні кремлівські собори з їх вузькими склепіннями та грубими мурами, нагадують льохи — це мальовані в'язниці, в той час, як палати є позолочені темниці» (т. III, ст. 26-29).

Далі де Кюстін зазначає, що душею Кремля є Іван ІУ-ий: »Це не він збудував цю фортецю, але він в ній народився, там умер і туди повертається, його дух залишається тут».

»Плян Кремля був започаткований і виконаний за його предка Івана ІІІ-го і людьми цього загалу; та я хочу послуговатися цими величезними посталями, наче зеркалом, щоб представити вам Кремль, якого я не можу змалювати звичайними засобами, бо тут мої слова не дорівнюють речам...

Якщо з улаштування будинку ми виводимо характер особи, яка в ньому живе, то чи не можемо ми шляхом подібного розумовання уявити собі вигляд будівель після людей, для яких вони були збудовані? Наші пристрасті, наші звички, наш геній — часто досить могутні, щоб незакреслювально відбитись аж до каміння наших осель.

Отже, коли існує спорудження, до якого можна прикласти цей спосіб уявлення, то це саме буде Кремль... Тут ми бачимо привабливість Європи і Азії, а геній Візантії сполучує їх.

Як не крутити, чи розглядати цю фортецю під оглядом історичним, чи розглядати її під оглядом поетичним та мальовничим — це все буде найбільш національною будівлею Росії, отже, і найцікавішою як для москалів, так і чужинців.

Я вам уже сказав, що Іван ІУ зовсім не будував Кремля і це святилище деспотизму було збудоване з каміння за Івана ІІІ. І485 року двома архітектами італійцями, що звалися Марко та Піетро Антоніо, викликаними до Москви великим князем, який хотів відновити дерев'яні укріплення фортеці, давніше заснованої Дмитрієм Донським.

Але, якщо Кремль не є твором Івана ІУ, то він є його ідеєю. Це надхнений пророчим духом Іван ІІІ збудував палату тирана, свого внука. Італійці-архітекти були всюди, але ніде ці люди не створили нічого подібного до твору, виконаного ними в Москві. Я додам, що й деінде були абсолютні самовладці, несправедливі, довірливі, примхливі, та все ж панували жодної з тих потвор не дорівняє царюванню Івана ІУ; те саме зерно проростало під різними широтами і на різних ґрунтах витворює рослини того самого роду, але відмінні розміром та виглядом. Земля не побачить двох архітекторів деспотизму подібних Кремлеві, ані двох націй так заобонно терпеливих, як нею була московська нація за ославленого царювання свого тирана.

Наслідки його даються взнаки ще за наших днів. Якби ви мене супроводили в цій подорожі, то ви відкрили б разом зі мною на дні душі московського народу неминучі спустошення самодержавної влади, доведеної до останніх висновків, спочатку — це дикунська байдужість до святости слова, до щирости почувань, до справедливости поступовань і, потім — це перемога брехні в усіх життєвих вчинках та справах. Це брак чесности, недовір'я, обман у всіх формах, словах — моральний сенс є винищений. (Слід зазначити, що Тургенев не раз висловлював погляди, вражаюче подібні до Кюстінових. 1865 р. він писав до графині Ляваль, що чесности, прямоти, щирости, одвертости — немає в його народі...).

Але вернімся до Кюстіна в Кремлі, який проголошує далі:

«Мені здається, що я бачу процесію пороків, що виходить усіми кремлівськими воротами, щоб затопити Росію.

Інші нації зносили тиранію, московська нація її удушувала, вона ще любить її. Чи не є характеристичним цей фанатизм покірності? Тут, одначе, не можна заперечити, що ця народня манія винятково може стати основою знеслих поступовань. Тут людина часто доводить приниження до героїзму; вона не є добра, але не є дрібничкова. Це те, що можна сказати про Кремль. Не має присмислу дивитися на те, але це кидає вас у жах. Це не гарне, це жахливе, як царювання Івана ІУ-го.

Таке царювання осліплює назавжди людську душу в нації, що терпеливо зносила його до кінця; останні небожата цих людей, розп'ятих катами, будуть відчувати муки своїх батьків. Злочин образи людськості деградує аж до їхніх найдалших нащадків. Цей злочин не полягає лише у виконанні несправедливості, але і в підляганні їй; нарід, який під приклучкою, що покірність є найперша з чеснот і зберігає тиранію для своїх нащадків, нехтує своїм великим добром, він робить гірше, як це: він ухиляється від своїх обов'язків.

Сліпа покірність підданих, їхня мовчанка, їхня вірність своїм безмозглим панам — є фальшивими чеснотами: підкорення похвалено, а зверхність шанована, коли вони стають засобом забезпечення людських прав. Але коли король нехтує тим, коли він забуває за яких умов дозволено панувати над собі підданими людьми, то громадянам залишається тільки звернутися до Бога, свого вічного пана, який звільнить їх від присяги вірності тимчасовому господареві.

Ось цих обмежень москалі ніколи не припускали і не розуміли, одначе, вони є конче потрібні для розвитку справжньої цивілізації. Без них надійде хвилина, коли суспільний лад стане більш шкідливим аніж корисним для людей, а софістам залишиться проповідувати поворот людини до лісових нетрів.

Одначе подібне вчення, з якою поміркованістю його не викладали б й не хотіли б застосувати на практиці, не здається привабливим у Петербурзі. Отже, москалі наших днів є гідні діти підданців Івана ІУ. Це одна з причин, які мене примушують зробити для вас скорочення історії цього царювання.

У Франції я забув про ці факти, але в Росії ви змушені знову накреслити їх жахливі подробиці. Це буде предметом мого дальшого листа. Не бійтеся нудьги: ніколи оповідання не буде цікавіше, як це.

...Брутальна жорстокість Івана ІУ примусила збіднути Тиберієв, Неронів, Каракал, Людіка ХІ, Річарда ІІІ, Генрика УІІІ і всіх старовинних та сучасних тиранів. ... Якщо ви не студіюєте спеціально літописів Росії, то праця, яку ви зараз будете читати покажеться вам наслідком потворної комбінації. Проте, це лише підсумок справжніх подій.

Але ціла ця збиранина страхіть, засвідчена історією та яку читається неначе байку, не є тим, що викликає найбільше думок при окресленні довгого царювання Івана ІУ. Ні, проблемою цілком не до рішення для філософів, вічним предметом для здивування та понурих роздумувань є враження, яке зробила ця тиранія, без подібної собі, на націю, яку вона здешакувала: вона не лише не викликає революції з боку населення — вона прив'язує його до себе.

Іван ІУ, ще дитиною, вступає на престіл у 1533 р. Коронований, маючи 17 років, вмер у Кремлі по 51 роках царювання 18 січня 1584 р. Був оплакуваний цілою нацією, не виключаючи дітей своїх жертв.

Якби не було, слід сказати, що це потворне царювання так одушевило москалів, що вони знаходять у безмежній владі князів, що над ними панують, предмет захоплення; політична слухняність стала для москалів релігією-культу. Лише в цьому народі, принаймні я так гадаю, були мученики, що

обожнювали своїх катів! Чи ж Рим клякав на коліна перед Тиберієм чи Нероном, щоб благати їх не зрікатися самодержавної влади та далі його палити, рабувати, спокійно купатися в його крові, безчесити його дітей? А це саме те, що вчинили москвичі перед найбільшою тиранією царювання Івана ІУ-го.

Він захоче забратися геть, але москалі благатимуть правити далі над ними по своїй уподобі. Так виправданий, так гарантований тиран знову розпиче не тяг своїх катувань. Для нього царювати — це вбивати, він вбиває від страху та з обов'язку і ця надто проста конституція є скріплена згодою москалів та жалем і слізьми цілої нації по смерті тирана!... Іван, коли він рішив як Нерон скинути ярмо слави та чесноти, щоб панувати виключно терором, не обмежується винаходом знаних до того часу жорстокостей, він ще обтяжує нещасливі жертви своєї люти образами: він винахідливий, він комічний у своїй жорстокості. Жахливе та смішне одноразово відсвіжують його сатиричну та немилосердну душу. Він протинає серця щипливими словами в той самий час, як він сам розтинає тіла, а в пекельній праці, яку він виконує проти собі подібних, яких від надміру перестрашеної гордості уважає за ворогів, добірність його слів перевищує варварство вчинків.

Це не означає, що він не кохався у тортурах на всілякі способи, винайдених перед ним, щоб мучити тіла людей та продовжувати муки: його урядування — це царювання тортур.

Уява відмовляється тяглості подібного морального та політичного явища. Я щойно це сказав і це слід сказати вдруге: Іван ІУ розпочав, як син Агріппіни, з чесноти та з того, що впливає, мабуть, найбільше на чванливу та суетливу націю — з завоювань. У цій добі свого життя, примушуючи замовкнути грубі нахили та брутальну жорстокість, які в нього проявилися від його дитинства, він підпорядковується керівництву мудрих та суворих друзів.

Благочестиві дорадники, мудрі керівники, роблять спочатку цього царювання одну з найблискупіших та щасливих епох у московських літописах, але початок був короткий, порівнюючи з рештою, а зміна яскрава, жахлива та цілковита.

Казань, ця грізна опора ісламізму в Азії падає в 1552 р., після пам'ятної облоги юного царя. На початку свого військового шляху хоробрість його вчинків могла затьмарити кожному мудру сміливість, але незабаром він побачити його таким боягузом, таким плазуном: він стає боязким і в той самий час жорстоким. Це через те, що в нього, як майже в кожній потвори, жорстокість мала своїм головним корінням страх. Він через ціле своє життя пригадував те, що він зазнав у дитинстві: деспотизм бояр, їх роздори загрожували його життю, коли йому ще бракувало сили, щоб боротись; можна сказати, що змужніння принесло йому бажання помститися за безсилість дитячого віку. Але, якщо є глибоко повчальне явище у страшній житті цієї людини, то це є те, що він згубив хоробрість — згубивши чесноту.

Чи це не свідчить про те, що Бог, вкладаючи в людину серце, сказав їй: Ти будеш хоробра лише доти, доки будеш людиною.

Ця наука мені видається коштовною та втішною і я дуже радий, що міг її віднайти в глибині цієї жахливої історії.

Астрахань підпала тій самій долі, що й Казань. Московщина, звільнена від сусідства своїх давних господарів татар — кричить від радощів, але цей нарід підлеглих, що може звільнитися від одного ярма, щоб опинитися в другім, обожнює свого молодого царя з гордощами та боязкою недавно звільненого.

Але раптово втомлений цар спиняється серед своєї слави, йому надокучили свої благословенні чесноти, він падає під тягаром своїх лаврів, він назавжди зрікається продовжувати свій добрий шлях. Він волеє краще нікому не довіряти та карати своїх друзів за той страх, який вони йому спричинюють. Він більше не хоче слухати мудрих порад. Але його бо-

жевілля гніздитися в серці, воно не досягає його голови. Бо серед найбільш нерозумних учинків, його промови повні сенсу, а листи повні логіки; їх ущипливий стиль змальовує злобність його душі, але він робить честь його проникливості, ясності його духа.

Його давні дорадники є першими жертвами його злоби; він вбачає в них зрадників, або, що є однозначним в його очах, панів. Він засуджує на вигнання і на смерть винних за непошану до самодержавства. Ці непоштиві міністри довгий час дозволяли собі уважати себе мудрішими від свого господаря: присуд здається справедливим в очах народу. Це завдяки порадам цих непідкуплених людей він здобув собі славу. Він не може зносити тягару вдячності, яка належить їм від нього, а боючись здаватися невдячним супроти них, він їх убиває... Дика злоба вибухає тоді в ньому, дитячі страхи збуджують жорстокість дорослого: завжди жевруючі спогади про загрози та роздори вельмож, які сперечалися за охорону його коліски, вказують йому всюди зрадників та змовників.

Ідолопоклонство перед самим собою, дотримане в усіх наслідках державного управління — такий є кодекс справедливості царя, скріплений згодою цілої Московщини. Не зважаючи на свої злочини, Іван ІУ є в Москві вибранцем цілої нації. Деінде його уважали б за потвору, що її виринуло пекло.

Втомлений брехати, він доводить цинізм тиранії до того, що перстає прикидатися добрим, визбувається цієї останньої перестороги звичайних деспотів. Він показує себе відверго жорстоким, а щоб не червоніти за чесноти інших, він віддає останніх із своїх безкорисних друзів на помсту своїх більше невиваглих улюбленців. Тоді між царем і його сателітами утворюється суперництво у злочинах, яке примушує здригатися, та (тут Бог об'являється ще раз у тій майже понадприродній історії) так само, як його моральне життя поділяється на дві доби, його тілесний вигляд зміняється передчасно: виродливий за ранніх молодощів, він стає гидким, коли стає злочинним.

Він втрачає досконалу дружину і одружується з такою ж кровожадною, як він сам. Ця також умирає. Він одружується ще раз на превеликий шкандал грецької церкви, що не дозволяє третього шлюбу: так він одружується п'ять, шість, сім разів!!! Не знати докладної кількості його шлюбів. Він знеохочується, вбиває, забуває своїх жінок та всупереч байдужості, яку на показ проявляє до своїх колишніх жінок, він починає мститися за їхню смерть з дрібничковим завзяттям, що з кожним повдвинням царя поширює пострах на ціле царство. Однак, здебільшого, ця смерть, що служила причиною до стільки страчів була спричинена чи наказана самим царем. Його жалоба є для нього нічим іншим, як причиною для пролиття крові та примушування других до плачу.

Він наказує всюди твердити, що побожна, прекрасна, нещасна цариця була отруєна міністрами, дорадниками царя, або боярами, що хотіли її позбутися.

Чи ви не бачите, що він даремно намагається скинути маску, він бреше через звичку, якщо це не конче, то такої міри брехня нерозлучна з тиранією. Це пожива душ, що підпадають та урядів, основи яких зневажаються. Так само як правдивість є кормом відроджуючихся душ та розумно впорядкованих суспільностей.

Наклепи Івана ІУ завжди наперед обґрунтовані, кожний, кого влучила отруя його слова — вмире, трупи накопичуються довкола нього. Але смерть це ще найменше зло, яким він наділяє засуджених. Його поглиблена жорстокість відкриває способи змушувати їх прагнути останнього удару. Визнаючись на тортурах, він грає витонченими терпіннями своїх жертв, він продовжує ці терпіння з пекельною звиністю та в своїй жорстокій дбайливості він насолоджується їхніми муками та боїться їхнього ско-ну в такій самій мірі, як вони його прагнуть. Смерть

— це одинокое благо, яке він дарує своїм підданим.

Проте, слід вам описати раз на завжди деякі з нових способів жорстокостей, що він їх винайшов супроти так званих злочинців, яких він хоче скарати (Карамзін, звідки я це беру, наводить джерела). Він їх наказує варити по частинах, у той час, як їх обливають крижаною водою на решту тіла; він примушує здирати з них шкіру в його приявності. Потім, він велить колоти зубцями їхне оголене та тріпочуче м'ясо, а в той час його очі пасуться в їхній крові, в їхніх здриганнях. Його вуха насолоджуються їхніми криками, інколи він їх добирає власноручно ударами кинджала, але здебільшого, закидаючи собі цей акт ласки, як свою слабість, він заощаджує довго серце та голову, щоб зволікати з тортурами. Він наказує відрубувати члени тіла, але обережно, щоб не зачепити тулуба; потім він наказує кидати один по другім ці живі тулуби вигодованим та пожадливым звірям, які видають куски з цих жажливих недобитків.

Тремливі тулуби старанно зберігають, щоб примусити їх якнайдовше бути при цих вправах царя, що суперничає в жорстокості з тиграми. Він перевтомить катів, забравше місця для поховань. Новгород Великий буде обраний, щоб служити прикладом для насичення гніву цієї потвори. Ціле населення міста оскаржено за раду на користь Польщі, але винне найбільше через те, що довгий час було незалежне та славне. Його зачумлено безліччю довільних страчень, що відбуваються в його закривавлених мурах, води Волхови псуються під трупами, що залишилися непохованими довкола валів проклятого міста. А тому, що смерть через тортури не була досить плодюча, то штучна пошесть суперничає з шибеницями, щоб масово десяткувати населення та наситити лютість батюшки. Батюшка — ласкаве слово чи скоріше титул, яке улесливі московити з сердечністю надають машинально своїм всемогутнім та улюбленим володарям, якими б вони в дійсності не були.

Під цим безмозглим царюванням жодна людина не йде природним шляхом свого життя, жодна не досягає можливого кінця свого існування, людська зухвалість досягає на божеську прерогативу. Сама смерть зведена до ролі служки ката, втрачає свою поважність відповідно до того, як життя втрачає свою ціну. Тиран здетронізував янгола, а земля окроплена кров'ю та слізьми з покорою бачить, як служниця божеської справедливості служачою крочить позаду відгодованих катів великого князя. Під царем смерть стає рабиною людини. Цей безмозглий тиран завербував чуму, що з підлеглістю капрала спустошує цілі країни, призначені до вилюднення примхою цього володаря. Радість цієї людини є нещастям для других, його влада — нещастям життя, війною без слави, війною під час глибокого миру, війною супроти істот, позбавлених оборони, голих, безвольних, яких Бог поставив під його священну охорону. Його закон — ненависть до людського роду; його пристрась — страх, подвійний страх, той, що він його відчуває та той, що він його спричинює.

Коли він мстить, то він продовжує послідовність своєї юстиції аж до останнього ступеня споріднення, вигублюючи цілі родини, молодих дівчат, старців, вагітних жінок та немовлят. Він не обмежується, як звичайні тирані покорити просто кілька родин, кілька підозрілих осіб: ми бачимо, як він малпує жидівського Бога, вбиває цілими провінціями, не минаючи нікого — все там винищується, все що було живе зникає, включно до звірят, до риб, яких він затроює в озерах та ріках. Чи ви ймете віру цьому: він примушує синів помагати катам... супроти власних батьків!... Та ще знаходяться такі, що це роблять!!!

Послугуючись людськими тілами для годинників, Іван винаходить отруї з визначеною годиною та відзначає з задоволеною постійністю найменші відхилення свого часу смертю своїх підданих, по мистецьки видовженою з хвилини-на-хвилину на шля-

ху до труни, яку він ввесь час тримає одкритою під їхніми кроками. Як найдокладніша точність головує на цих пекельних розвагах, Пекельних! — чи це відповідне слово? Чи людина для себе самої могла би винайти такі насолоди? Чи людина насмілилась би спостворювати святе ім'я справедливості, вживаючи його при такій нечистивій грі? Хто міг би насмілитись сумніватися в пеклі, читаючи подібну історію?

Потвора сама привапа особисто при всіх наряджених нею тортурх: випари крові п'янять її, не насичуючи. Він завжди дуже веселий, коли він бачить смерть та спричинює муки багатьох нещасливих.

Він витворює для себе забаву, що я кажу, обов'язок ображати їхні муки, розтинаючи їх своїми глупливими словами, гострішими як лезо його ножів.

Отже, перед цим видовищем Московщина мовчить!... Та ні, незабаром ви побачите, як вона зворушиться, вона зараз запрестує. Але не думайте, що вона це зробить в обороні потоптаній людності, вона протестуватиме проти небезпеки позбутися князя, що керує нею так, як ви щойно бачили.

Потвора, давши стільки запорок жорстокості, мала би бути знана для свого народу і вона була зна-на!... Але раптом, чи то щоб розважити себе вимірюванням великодушності московитів, чи з християнського каяття (він удавав пошану перед святощами, лицимірство само могло перемінитися на справжню побожність в певних хвилинах цього цілком протиприродного життя), отже нехай це буде християнське каяття, чи від страху, чи від забавок, чи від утоми, чи від хитрощів — одного дня він покинув своє берло, тобто свою сокиру, та кинув корону об землю. Тоді, але лише тоді за час цього цілого довгого царювання, імперія розворушилася. Нація загрожена визволенням збудилася зненацька: москалі, досі німі свідки, безвольне знаряддя стільки ж страхіть, віднайшли голос і цей голос народу, що гадає бути голосом Бога підноситься раптово, щоб оплакати втрату такого тирана!... Може вони мали сумнів щодо його щирості, боялися з певними підставами його помсти, наколи б було прийняте удаване його зречення: хто знає чи ця любов до князя не мала за своє джерело жах, навіяний тираном, — москалі вдосконалили страх, визначаючи йому ласку любови.

Москви загрожувє ворожа інвазія (Іван влучно вибрав час на каяття), москалі боялися безладдя, інакше кажучи — вони передбачають хвилину, коли не можуть забезпечити для себе свободу, вони будуть примушені думати і бажати по своїй волі показати себе людьми та, що найгірше, громадянами: що стало би щастям для другого народу — знеохоче цей. Коротко, Московщина втомлена своєю довгою немичністю, віддано вкладає перед чобітьми Івана, яких вона боїться менше, як самої себе. Вона благає цього незаступимого володаря, вона збирає його скривавлену корону і берло та повертає йому. Прости у нього єдиної ласки: згодитися знову одягти на неї залізне ярмо, в якому вона ніколи не втомилася ходити.

Якщо це покора, то вона йде задалеко, навіть для християн; якщо це підлість — то вона непростима; а коли це патріотизм — то він нечистивий. Коли людина зломить свої гордощі, та вона творить добро, коли любить невірність — то чинить зло. Релігія покоряє, невірність упідлює і між ними двома існує така різниця, як від святості до брутальності.

Якби там не було, московити, заглущуючи крик свого сумління, вірять у царя більше, як у Бога. Чи таким чином вони створюють для себе чесноту, приносячи все в жертву для рятунку імперії, ганебної імперії, існування якої може бути продовжене лише занедбанням людської гідності!!! Засліплені монархічним ідопоклонством, яке створили самі для себе москалі нашого століття, так само як і москалі століття Івана, забувають, що пошана перед справедливістю, що культ правди має більшу вартість для всіх людей зі слов'янами включно аніж для Росії.

Б. Бора

МОЄМУ НАРОДОВІ

**Життя — це рух, історія в поході
У безвість... Крутиться земля...
Ідуть, падають і родяться народи,
Чергуються і добра й зла.**

**Імперії ростуть і з шумом, гуком
Розсипуються на тріски
І далі йдуть по них сталевим кроком
Нові, нестримані віки.**

**І під ногами крушать неміч, кволість...
Та я дивлюся гордо в даль:
Народ мій юний — виправдає гордість
Мою під гимни громів, сальв!**

**В красі Аполля, з силою Геракла,
Зі серцем Прометея він
Воздвигне храм над згарищами пекла —
Архітектуру світлих стін.**

**А в вишині — в розмаїтті жупані
Хмельницький буде на коні
У вічність мчати — у віки незнані
Із булавою у вогні.**

**Життя — це рух. Історія в поході
Шляхами смерті й перемог...
І над тобою в вічність, мій народе,
Йде дух Хмельницького і Бог.
(З ненапущкованої збірки «Моя Луба»)**

Тут мені ще раз об'являється інтервенція понад-природної влади з старовинними формами. З тремтінням запитуєш себе, яка є майбутність, що її Провидіння обрало для цієї суспільності, що такою ціною купує собі продовження життя.

Я занадто часто хотів вам зазначити, що нова римська імперія ховається в Росії під попелом Візантії. Самий жах не викликає такої терпеливості. Ні, повірте моєму передчуттю, є одна пристрасть, яку москалі розуміють, як жодний нарід її не розумів від часу римлян: це амбіція. Амбіція примушує їх жертвувати всім, абсолютно всім, як Бонапарт, до конечності існування.

Це той найвищий закон, що підпорядковує цю націю Іванові ІУ-му: хай буде тигр замість Бога, щоб лише не зникла імперія, — така була російська політика за цього царювання, що створило Росію, та мене жахає значно більше великодушність жертв, аніж жорстокість тирана. Це політика інстинкту чи політика розрахунку, що для мене мало важить! Що для мене є важливим та що я бачу з жахом, це те, що вона триває вічно, змінюючись відповідно до обставин та що це сьогодні вона викликала б ті самі наслідки під подібним царем, коли б породила двічі Івана ІУ-го.

Дивуйтесь цьому єдиному в історії видовищу: москалі з завзятістю та приналежністю людей, що хочуть посідати цілу землю, плачуть у ніг Івана, щоб він далі правив над ними... ви знаєте як, та щоб він зберіг для них те, що зненавидів би кожний нарід, не захоплений фанатичним передчуттям своєї слави.

Всі клануться — великі, малі, бояри, стани та особи, словом — ціла нація кланеться зі слізьми, з любов'ю підкоритися усьому, щоб тільки він не залишив їх на самих себе. Цей верх нещастя є одинока загроза, яку москалі у своєму нещляхетному патріотизмі не можуть холоднокрівно зносити, беручи на увагу, що неминуче безладдя, яке постане, зруйнувало б їхню імперію невірників. Підлість доведена до цього ступеня наближається до взнесеного; це щось від римських чеснот і вона увічне державу... але яку державу, милий Боже!... Засіб знеславлює мету.

(Продовження буде)

ПРОБЛЕМИ СТРАТЕГІЇ ВИЗВОЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Степан Павлюк

МІСЦЕВІ КОНТИНГЕНТИ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗБРОЙНИХ СИЛ ВИЗВОЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Для здійснення національно-визвольної революції необхідні власні збройні сили. Для успішної організації цих сил є необхідний правильний облік особливостей та можливостей, зв'язаних з місцем і часом їх формування. За останні два-три роки ці особливості та можливості ніби стандартувалися та, мабуть, проіснують без особливих змін ще протягом пару років. В основному національне населення СРСР може бути поділене на п'ять наступних нерівних груп:

- 1) Місцеве корінне населення;
- 2) Населення, що перебуває в російській армії;
- 3) В'язні концентраційних таборів;
- 4) Ув'язнені «битовики»;
- 5) «Спец-переселенці».

Кожна з цих п'яти груп посідає свої особливості, різко відрізняючи її від решти груп. Для з'ясування політичної вартості цих груп зробимо короткий аналіз їх особливостей.

1) Місцеве корінне населення, витримавши велику кількість різноманітних масових утисків з боку держави, в революційному значенні вже не має стовідсоткової монолітності. Є багато підстав рахувати, що тепер лише 40-60 відсотків місцевого корінного населення не втратило своєї придатності для участі в національно-визвольній революції. Решта населення є або явно більшовизуюча, чим зв'язує активність революційних частин населення, або перебуває під невідступним та недовірливим доглядом з боку надісланих з центру численних державних урядовців.

Для революційна частина населення, при правильній організації національних збройних сил, повинна відіграти значну роль у визвольній революції.

2) Друга частина національного населення, що перебуває в рядах російської армії, також виявить активну участь у визвольній революції. Але для втягнення цієї частини в ряди революційних збройних сил необхідна наявність самої збройної боротьби, початку без участі в її збройних силах національних контингентів російської армії.

Без сумніву, що жорстока дисципліна російської армії, в першій фазі збройної визвольної боротьби, виключить можливість масового переходу її національних елементів до збройних сил визвольної революції. Але ж перші значні та вдалі революційні бойові дії безумовно послаблять ефект дисципліни. На початку повинні виникнути пасивні переходи на бік революціонерів (до полону), які потім швидко перейдуть в активну форму переходу (перехід зі зброєю в руках цілими частинами).

3) Політичні в'язні концентраційних таборів не є придатним матеріалом для використання їх в національно-визвольній революції. В переважній більшості випадків — це самі лояльні до російської влади шари інтелігенції та півінтелігенції, які дійсно ніякої провини супроти советської держави не мають, крім своєї інтелігентності. Вони всі засуджені на підставі вигаданих НКВД обвинувачень. Ці люди щиро мріють про закінчення «строку» їх ув'язнення, щоб чесно та ретельною роботою довести свою безвинність. Тому в концентраційно-таборовому побуті серед в'язнів так розвинені доноси та всяке вислуження перед начальниками НКВД.

Не буде перебільшенням рахувати, що коли на якийсь концентраційний табір буде скинутий десант зі зброєю та командним складом, — то замість повстання, самі в'язні візьмуть приблуків у полон та та приведуть їх до своїх начальників НКВД зі словами: «Ось, переконайтесь у нашій відданості! А

ви рахували нас ворогами народу!»

4) В'язнями «битовиками» звуться засуджені за «побутові», а не «кримінальні» або «політичні» злочини. Їх, звичайно, не посилають до концтаборів, а розміщують у «ісправительно-трудова колонії» (ІТК).

Ці контингенти репресованих у політичному відношенні з'являються низькосортним елементом. Фактично кожний з них має в минулому якийсь злочин, як напр., грошові розтрати, спекуляції, недбайливе ставлення до службових обов'язків, яке призвело до матеріальних втрат та інші.

5) «Спец-переселенці» та «спец-поселенці» це значні групи населення національних країн російської імперії, які, під видом боротьби з «куркульством», були вирвані зі свого національного середовища та національної території і були депортовані в Сибір, на Далеку Північ, Урал та Далекий Схід. Це переселення провадилося цілими родинами з ужитком збройної сили та економічного пограбовання переселених. Цих нещасних примусово поселяли коло багатьох «соціалістичних будов» російської держави та використовували в якості примусової робочої сили.

Їх життя проходило за колючими дротами, в неможливо важких умовах існування. Вони так само, як конц-таборовики, постійно перебували під вартою і управлінням НКВД. Але положення спец-переселенців значно гірше та важче від положення конц-таборовиків. Останні мають від свого керівництва якийсь харч, одяг та медичне обслуговування, чого спец-переселенці позбавлені зовсім.

Нарешті, конц-таборовики мають «строк» ув'язнення, після відбуття якого можуть повернутися на волю, тоді як спец-переселенці цих термінів не мають зовсім, бо переселені на віки вічні. Кожний конц-таборовик може, нарешті, оскаржити свій прилюд, а спец-переселенець зробити цього зовсім не може.

Яка ж мета російської держави в організації спец-поселенців?

Справжньою метою цього міроприємства є не боротьба з «куркульством», а боротьба з національною свідомістю поневолених народів, яка здійснюється через національну ізоляцію міцного та заможного прошарку поневолених націй, який (прошарок) найбільше продукує з себе національну інтелігенцію.

Практика останніх двадцяти років показала, що місцеві національні підпільні кадри складалися та поповнювалися якраз з середовища спец-переселенських контингентів. Одні з них утікали в підпілля в час депортації, — другі зуміли, подолавши всі перепони, втекти з місць спец-поселення. Так поповнювався підпільний рух України, Козацьких Земель, Кавказу, Туркестану, так виникли підпільні революційні загони Польщі та Прибалтики.

Ці поповнення з політичною боку були найціннішими та найбільш витривалими.

Підсумок зробленого аналізу приводить до таких висновків:

а) Первісне формування революційних збройних сил повинно провадитись спеціально підготовленими командними кадрами. Матеріалом для цих формувань повинні служити лише кадри місцевого підпілля.

б) Пізніше, після якогось необхідного, але короткого терміну часу, до революційних збройних сил повинні бути втягнені антиросійські шари місцевого корінного населення. Однак, перед цим мусить відбутися ліквідація місцевими революційними силами мережі російських державних урядовців та

підпільних загонів большевизуючої частини місцевого корінного населення.

в) Ще пізніше, але не раніш успішного початку збройної боротьби, почнеться приток національних сил з російської армії: спочатку в пасивній, а згодом в активній формі.

г) Одночасно з початком збройної боротьби йде прибуття на терен революційних дій контингентів з місць спец-поселень, для чого необхідно зарання виконати підготовку та посылку до спец-поселень особливих командних кадрів.

Так сьогодні виглядає послідовність притягнення революційних груп національного населення поневолених Росією народів до справи організації національно-збройних сил.

Дуже знаменне те, що утворені за останні роки міжнародні організації для боротьби з ужитком не-

вільничої праці використали для своєї роботи майже виключно росіян-емігрантів і, як наслідок цього, вся робота цих організацій виявилась уміло направленою в безпечний для росіян бік.

Вся, піднята навколо цих організацій, метушня, активно сугерує існування лише одних сталінських концтаборів, цілком ігноруючи російський інститут «спец-поселення».

В концтаборах нараховують біля 15-18 мільйонів ув'язнених, у той же час, як спец-поселенців на 1950 рік було не менше, ніж 25 мільйонів.

Чому ж ті 25 мільйонів не рахуються рабами та про них ніхто й не хоче чути? Тому, що в цьому виді боротьби російської держави з національною самосвідомістю поневолених країн усі росіяни по обох боках залізної заслони виявляють якнайбільшу односторонню солідарність.

А. Б.

ПОТЕНЦІЯЛ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

(Порядком обговорення)

Загальне число українців у межах сьогоднішнього СРСР можна уважати на 43-45 мільйонів, якщо рахувати і тих, які з огляду на тиск на українство в офіційних переписах після 1926 р. виказали себе «руськими».

З цього числа в межах сучасної української території проживає українців 33-35 мільйонів, а поза її межами, яких 10 мільйонів. В це останнє число входять і ті, що «добровільно» і примусово мусіли покинути рідний край. На терені цього основного українського пня проживає тепер біля 5-6 мільйонів москалів, приблизно 1,2 міль. жидів і пів мільйона поляків, румунів (молдаван) і інших національностей.

Таким чином усього населення сьогоднішньої УРСР і тих теренів, що заселені більшістю українцями та прилягають до неї, нараховується 42-44 мільйонів, тобто число населення України дорівнює населенню Франції. В селах України в 1926 р. проживало 80 відсотків населення, в 1939 р. з огляду на постійний терор супроти наших селян цей відсоток упав до 63,5, а під час війни зменшився правдоподібно до 60 відсотків.

Перші з наведених цифр говорять про численність нашого народу і велич нашої Батьківщини, що дорівнює найбільшим країнам Європи. Але останні цифри свідчать про ненормальність внутрішньонародного процесу, що проходив за останні 30-ти років на Україні. І дійсно, окупаційна влада приклала до цього процесу свою тяжку руку та при соціалістичній «перебудові» країни і суспільства привела до руїни наші села та більшість наших міст. Під час панування московської червоної тиранії наші селяни були ограблені й повернуті в колгоспних рабів, міських робітників — в кріпаків артілей, а наші великі міста стали цитаделями окупаційної влади, повними чужих адміністраторів, наших і чужих пролетарів. Колосальні зміни, проведені окупантом в економіці країни, потягли за собою зрушення великої частини нашого населення з його віковичних осель. Пристосовання до нових умов життя, колосальна мішанина представників усіх попередніх верств між собою, постійна фільтрація знизу вгору і падіння згори додолу, все це витворило надзвичайно скомбінований склад сьогоднішнього українського суспільства і цей самий процес продовжується далі. Але все ж таки спробуємо теперішнє українське суспільство піддати аналізу, розбити його на стани і групи та знайти в кожному стані і групі домінуючу психологію, щоб зауважити важніші від неї відхилення. На основі цього аналізу і з поміччю власного досвіду в 1941-1944 рр., можна зауважити наставлення окремих груп українського підсоветського суспільства до чужої влади і вишукати в

ньому ті ворожі Москві сили, на оперті яких могла б бути проведена українська національна революція.

Українське підсоветське сьогоднішнє суспільство побудоване на базі попереднього суспільного укладу і по суті є синтезом старих і нових форм. У старі, що склалися на протязі віків, форми большевики втиснули й далі втискають свій зміст згідно своєї програми і схеми будування комуністичного ладу, хоч ці програми і схеми в практиці їх застосування зазнали дуже багато важких змін, особливо від тоді, як вони відверто стали пристосовуватися до потреб історичного московського імперіалізму.

Українське суспільство під советською окупацією можна вкласти в таку схему:

- 1) сільське колгоспне суспільство;
- 2) Суспільство малих міст;
- 3) Суспільство великих міст і індустриальних центрів.

Сільське колгоспне суспільство

Сьогочасне українське село різко відрізняється від села дореволюційного. Замість господарств старого часу, коли кожен мав декілька гектарів власної землі і власну худобу, сьогочасне колгоспне селянство складається з особливого роду робітників, робітників колгоспу, що працюють на державній землі і поділяються на орачів, косарів, конюхів, колесників, ковалів, трактористів, дорожників, свинарок, доярок і інших та мають своїх технічних адміністраторів, бригадирів, рахівників і голову колгоспу. Вони всі не одержують звичайної гарантованої платні, а одержують «трудодні» за які їм у кінці року нараховують мізерну платню збіжжям та половому. Советська економічна політика в селі зводиться до максимальної диференціації в оплаті праці різних категорій колгоспних робітників. Так, напр., робочий день орача оплачується інакше як скотаря, конюхові нараховується платню інакше, як колесникові і т. д. Ціль цієї диференційної політики спрямована на те, щоб якнайбільше розбити сільську спільноту, щоб різною оплатою посіяти в людей заздрість, а далі і ненависть одного до другого. Проте, не дивлячись на цю диференціацію, оплата всіх колгоспних категорій вагається від 1-го до 2-х кл. зерна за «трудодень». Тільки для трактористів дають 4 колограми. Отже, ця платня є така мізерна, що без вагання можна признати цілу цю категорію, як найбільш упосліджену з усього українського підсоветського суспільства. Таке нужденне забезпечення життя цієї основної маси селянства і величезна її експлуатація з боку чужої московської влади, робить цю владу ненависною для всього населення. Незалежно від того, чи раніш український колгоспник був заможним селянином, середняком або бід-

няком, він є ворогом Москви, яка грабує плоди його праці і яка вимордувала або вивезла на Сибір його батьків, сестер, братів, ближчу або дальшу рідню.

В тій нужді колгоспного селянина і в його ненависті до Москви заховані величезні потенційні можливості для української національної революції взагалі, а на селі зокрема.

Далі, якщо адміністрація і інтелігенція дореволюційного села складалася зі старости, священика, двох-трьох учителів, а деінде й кооператорів, то тепер колгоспним селом «опікується» значно численніша адміністрація, і в ньому нараховується значно більше совєтської інтелігенції, а саме:

1) Голова, члени і секретар сільради, голова колгоспу, як адміністратор попередньої групи;

2) Секретар і члени комуністичного партійного осередку;

3) Таємна сітка МГБ (скоріше НКВД);

4) Учителство;

5) Кооператори, совєтські торгівці, бригадири колгоспів і т. д.;

6) Священики.

Опорою влади на селі є перші три групи: сітка МГБ, партійний і сільрадівський актив. Однак склад їх є неоднаковий. Між ними знаходяться:

а) Правдиві слуги режиму;

б) Ті, що з тих чи інших причин туди попалися і не можуть звідти вирватися;

в) Ті, що з тих чи інших причин туди заховалися. Серед них, на нашу думку, визнавців комунізму немає.

Постава цих груп супроти української національної революції буде залежати від гасла, під яким вона буде проходити. Якщо під гаслом боротьби з комунізмом, тобто боротьби з режимом, то більшість з них знайдеться у ворожому стані і тільки частина (ті, що заховалися) можуть знайти дорогу до національного табору. Але, якщо національна революція піде під гаслом боротьби є єдиноюєдиною Росією (без різниці, чи то типу царського чи то типу Керенського), як національною гнобительною, то оскільки всі вони є свідомі свого національного (хай і совєтського) імені, то безумовно вони стануть спільниками революції і при певних умовах (амнестії) міг би постати загальний національний фронт в українському селі. Бригадири колгоспів, дорожні майстри, кооператори — це середній господарський апарат сьогочасної влади на селі. Вони дещо протеговані супроти звичайних колгоспників, проте ширшої від них думки з господарської психологією, здебільша непартійні, зможуть від політичного неврагівства під час боротьби легко включитися в економічну відбудову українського національного села.

Учителство і комсомол найбільш освічений, національно-свідомий і активний прошарок села, різного походження, вони є підметом залицяння й духового гвалту з боку влади. Багато з них, чи майже всі вони, заангажовані до всяких осуджених кампаній на селі. Однак тільки невелика частина з них є сторонниками чужого режиму. В учительстві заховується майбутній український провід на селі. Воно хоч і проти волі своєї і служить ворогові, але бачить кругом біду українського селянства, часто свого батька чи брата, тому ненавидить і режим і Москву. Ненавидить її і за власний духовий гвалт.

Нове священтство. Під тиском воєнних подій червоні і чорні москалі знайшли спільну мову. Коштом деяких поступків з боку Кремля і підпорядкування церкви режимові, остання одержала право на формальне, проте ограничене існування. Вона мала заспокоїти релігійні шари населення в самому СРСР і, головне, бути пропагандивним чинником за кордоном взагалі, а серед православного і мусульманського населення зокрема. Але час воєнний пройшов, війна закінчилася для Сталіна перемогою і зменшилася потреба церкви для внутрішнього вжитку, про те її значення для Москви як пропагандивного середника для зовнішньої політики, в аспекті грандіозної третьої світової війни, ще збільшилось і то-

му вона досі, як певна державна інституція існує в СРСР.

Православна церква в Україні є підпорядкована церкві московській, голова якої (патріярх) є на посадах кремлівської політики. Отже з цього можна зробити такі висновки: а) священики і єпископські катедри є обсажені людьми за згодою, або може й рекомендацією влади; б) тому існування незалежного в своїх думках священства немає; в) що воно передусім льояльне супроти влади і; г) що церква по духу є московська. Однак треба прийняти до уваги і те, що численність священства є невелика, оскільки нам приходилося бачити, що церкви на 90-95 відсотків зруйновані та ніде не прокидаються відомості про їх відновлювання. Крім цього мале число богословських шкіл не могло забезпечити священиками ті парохії, священство яких вимордувано в попередніх роках. Отже, на основі того треба рахуватися з негативним ставленням теперішнього священства до українського визвольного руху, проте негачі і ворожості не треба переоцінювати. Однак, з конта ворожих сил його не можна скидати. Воно для ворога має і може мати агентурну ціну. Самі «конгреси мира», що їх улаштовує на бажання Сталіна московська церква і агентурна роля деяких «отців» цієї церкви добре відомі. Під час визвольної боротьби цього не вільно буде забувати.

Які висновки можна зробити з аналізу української сьогодишньої селянської спільноти? В першу чергу можна ствердити, що величезна більшість українського селянського населення є протимосковського наставлення, що окупаційна влада в українському селі має дуже вузький ґрунт, що ворожі народи елементи чужого апарату складають незначну меншість і люди ті, хоч і зв'язані з режимом, але не зв'язані з московською духовістю та при умові боротьби з єдиноюєдиною Росією вони можуть перейти до українського національного табору.

Однак опорою української національної революції в селі буде звичайне колгоспне селянство без будь-якого поділу на його попередне походження і воно мусить бути сумлінням революції на селі. По його рекомендації мусить бути притягнуто до керівництва національним селом усе, що мається найліпшого серед селян і сільської інтелігенції, воно допоможе ізолювати ворожі сили і неутралізувати тих, що будуть хитатися.

Але передумовою активної участі нашого селянства в революції є знесення колгоспного рабства і одержання права на волю, на свою землю і на свою працю.

Суспільство малих міст

Роля невеликого міста, що колись було головним осідком міського населення в Україні — сьогоди дуже підупала. За часів большевицької індустріалізації вся увага окупанта була сконцентрована на великих містах і індустріальних центрах а пізніше на селах, що мали стати продуктивною базою для індустріальних центрів, передусім московських, і засобом одержання закордонної валюти через продаж сільсько-господарських продуктів. Значення малого міста для совєтів ніяке. Але воно існує. Існують сотні, до краю знебданих бувших повітових міст з населенням до 4 мільйонів людей. І чим менше значення мають ці невеликі міста для ворога, тим більше їх значення для України і майбутньої визвольної революції. В цих містах сталися великі зміни. З центрів міщанства і ремісництва малої торгівлі, народної інтелігенції міських шкіл і гімназій — бувши повітові міста тепер, за большевицької влади, перетворилися в запущені поселення:

1) Скооперованих ремісників;

2) Найбільш занедбаного пролетаріату, найбільш занедбаного совєтської т. зв. місцевої промисловості, як олійниці, млини, крохмальні заводи, гончарні і т. д.

3) Занедбані інтелігенції, учителів семирічок

і десятирічок та сільсько-господарських шкіл, лікарів — занедбаних лікарень, формальноіснуючих адвокатів і суддів практично неіснуючої юридикції, функції якої на себе перебрало НКВД і, врешті — містом осідку технічно-господарської адміністрації та службовців тієї самої місцевої промисловості;

4) Містом осідку найгіршого ґатунку районної совєтської адміністрації, міліції, парторганізації і МГБ.

Скооперовані, а фактично спролетаризовані бувші ремісники — шевці, кравці, столярі, ковалі, пекарі і т. д. — колись кожен з них мав свій власний верстат праці і був незалежною людиною. Тепер їхні верстати праці усупільнено так, як усупільнено землю, худобу і інвентар селянина. Сам ремісник став пролетарем, над яким влада поставила керівника, який регулює його платню так, щоб вона ніколи не була вищою від нужденної платні робітника підприємства місцевої промисловості.

Вони, ремісники, що власною працею й умінням здобули собі невеликий добробут і цинили свою незалежність, ограблені тепер і прикріплені до ненависної артілі, ненавидять і саму артіль і чужу владу, яка їх створила. Майже на 100 відсотків вони є українцями. Перед другою світовою війною була ще частина ремісників жидів, що найбільше потерпіли гід час війни, хоч треба припускати, що частина з них врятувалася і продовжує свою працю.

Робітники місцевої промисловості цих малих міст є скомплетовані з одного боку з бувших найбідніших верств міста, а з другого — з «розкуркулених» і тих селян, які воліли стати робітниками, ніж бути колгоспними рабами. З огляду на дуже малу вартість місцевої промисловості, ця категорія робітників найменш поважана з боку Москви з-поміж усього совєтського робітництва. Не має вона вартості для Москви тому, що будучи зв'язана глибокими коріннями з усім минулим свого народу, є «найменш свідомою» з совєтського погляду. Сини наших селян і міщан майже на 100 відсотків почувають себе українцями, хоч рівень їх національної свідомості є різний. Вони ведуть життя маломіського пролетаря, що чуття животно на своїй 200-300 рублів місячній платні, і злу судьбу свою виводить з чужої системи, для якої в серці носить ненависть.

Ремісники і головна маса місцевої промисловості — це головний резерват національного руху в малих містах. Однак керівництво визвольного руху, крім національних клівчів, мусить до цієї людності говорити мовою розрішення наболілих питань соціально-економічного порядку, перш за все розкріпачення ремісничого фаху.

Апарат ґноблення — МГБ, міліція, парторганізація і совєтський актив, протилежно до сільського, має значно більшу частину вірних окупантові елементів, проникнутих неукраїнцями (раніш жидами і москалями, а тепер переважно москалями). На головних постах МГБ і парторганізації переважно є москалі. Під час національної революції цей елемент буде в більшості у ворожому таборі, але якщо боротьба буде спрямована проти єдиної Росії, він може себе знеутралізувати під впливом цієї частини, що складається з українців.

Інтелігенція малих міст — учителі, лікарі, технічні й господарські службовці, адвокати — це діти міщанства, сини й дочкі більш енергійних селян і частково погромлених верств. Духово вони менш зґвалтовані в порівнянні з сільською інтелігенцією. Переважно всі вони українського походження і свідомі свого національного імені. Серед учительства, є найбільш освіченої і національно-свідомої української інтелігенції, між нею українська революція мусить шукати не тільки друзів, а і ідейних керівників. Серед технічно-господарського апарату заховані і наші друзі і наші вороги. В силу своєї професії можна чекати неутралітету значної частини лікарів. Загал маломіської інтелігенції не тільки по походженні, але й по духу, є українським. Для цієї

М.Боеслав

14. X. 1942

Присвячую Головному Командирові УПА, генералові Тарасові Чупринці.

Був наказ: — До походу! До зброї —
Україна розп'ята в вогнях!
Кожна хата родила героїв,
Месник руку могутню підняв.

Був наказ, як гаряче залізо —
І слова стали чином живим!
Боротьба — стала чести девізом —
Мість горіла завзяттям грізним!

Залунав у просторах так гордо
Віщий гомін хоробрих боїв —
Рознеслись стогромним акордом
По світах ідеали Твої!

Ще мент і Твій голос владарно,
Загремить на руїнах Кремля,
І напише колонам ударним
Пісню слави розкута земля!

(Із збірки «Непокірні Слова») X

З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Б Е Р Е З Е Н Ї

5. 3. 1950 р. — в с. Білогорща біля Львова в боротьбі з московсько-большевицькими окупантами загинув смертю героя Голова Генерального Секретаріату УГВР, Головний Командир УПА та Голова Проводу ОУН на Українських Землях, нагороджений Золотим Хрестом Заслуги та Бойовою Заслуги І. класу — ген.-хорунжий Р. Лозовський — Тарас Чупринка — Тур.
 9. 3. — 19. 4. 1930 р. — в Харкові відбувся великий процес 45 членів Спілки Визволення України (СВУ).
 9. 3. 1814 р. — народився найбільший поет України Тарас Григорович Шевченко. Помер — 10. 3. 1861 р.
 12. 3. 1917 р. — вибухає революція в тюрмі народів — Росії. 17. 3. в Києві постає Українська Центральна Рада.
 14. 3. 1939 р. — проголошення Самостійности Карпатської України. Тяжкі бої з мадярами. В «Солотвинських озерах» загинули два визначні провідні члени ОУН — Зенон Косак і полк. Н. Гузар-Колодзінський.
 20. 3. 1944 р. — Відділ УПА на шосі Корець-Рівне розгромив колону большевицьких авт. У цьому бою став смертельно ранений і помер большевицький генерал Ватутін.
- В березні 1945 р. стріляється з дружиною, заскочений большевиками, Крайовий Провідник ПК сл. п. Данило.

маломіської інтелігенції цілі українського визвольного руху є навіть ближчі і рідніші, як для інших верств.

Однак сумлінням революції у малому місті мусять бути перш за все всі ті упосліджені міські групи населення і найліпші з інтелігенції, які не запламували себе злочинами на службі ворогові. В українському малому місті, найбільш національнооднородному, заховані значні сили ідейного українства, і у цьому його велике значення для національно-визвольного руху.

Під гаслом розкріпачення міщанства, вільної праці, вільної духової творчості — визвольна революція знайде підтримку всього українського маломіського населення.

(Закінчення буде)

ЗАМІСТЬ РЕЦЕНЗІЇ

Аспекти американської зовнішньої політики

(Дві публікації визначних репрезентантів американської політичної думки)

Обмірковуючи абиякі аспекти американської зовнішньої політики необхідним є ознайомитися з видатнішими публікаціями визначних американських політиків та публіцистів.

Найкращий вгляд в мислення американців про актуальні міжнародно-політичні питання можна отримати на підставі обговорення двох публікацій, що появилися в 1951 р. і є для нас великою підтримкою в зрозумінню причин та наслідків американської політики.

Варто згадати, що обі книжки були написані чільними представниками двох різних шкіл та течій в американському політичному житті.

Перший, це «добре знаний» українському громадянству — **Джордж Ф. Кеннан**, дорадник Стейт Департаменту, довголітній «експерт» у східноєвропейських питаннях та найвизначніший представник нової американської дипломатії, творець теорії «контейменту» і, вкінці, один з основоположників неоконсервативної політичної школи. Далше — зорієнтований на «ліве», або кажучи «ліберальне» крило демократичної партії.

Другий є репрезентантом цілковито протилежного політичного напрямку, а саме консервативної течії республіканської партії, довголітній голова республіканської фракції в американському сенаті, постійний «опозиціонер» (здається, що продовжуватиме опозицію навіть проти республіканського президента Айзенгауера), радикальний критик всіх промахів в американському політичному житті, прихильник здержливих, але «солідних та чесних» відносин на міжнародному відтинку — сенатор **Роберт А. Тафт**. Автор цих рядків вибрав свідомо книги цих двох політичних мужів, щоб на підставі протилежностей краще змалювати їхні погляди і наставлення до проблем міжнародних відносин та вказати на різноманітне узasadнення їх концепцій.

Далше треба відмінити, що якраз відбулося перетворення істотних державних функцій республіканськими провідниками, а невьяснена ситуація Джорджа Ф. Кеннана (який попав у конфлікт з теперішнім «босом» Стейт Департаменту Жоном Ф. Даллем, критикуючи його теорію «розм'якшування» «большевиків»), надає чимало пікантерії цілій ситуації.

Аргументи обох авторів вказують на непересічне знання матерії, довголітній політичний досвід і дійсне вміння президійного формулювання ними обстоюваних підходів.

Це не означає, що вони не помиляються, або мають навіть рацію. Навпаки, треба піддати передусім, твердження Кеннана суворій критиці та вказати на неточності у виводах Тафта, однак з відповідною серйозністю, тому що наше легковаження первнів американської зовнішньо-політичної програми спричинило вже досить велике заворушення в українських політичних кругах.

I

AMERICAN DIPLOMACY

1900-1950

By George F. Kennan

the University of Chicago Press (154 pages) Chicago, Illinois, 1951.

(Джордж Ф. Кеннан: «Американська Дипломатія» (1900-1950); Вид. «Пресовим Відділом Університету в Шікаго», ст. 154, Шікаго, Іллінойс, 1951 р.).

Насамперед хочу відмітити, що при обговоренні цієї книги **Джорджа Ф. Кеннана** обмежуюся виключно до «частини I», тому що «частина II» (статті «Держава Советської Поведінки» та зловісна «Америка і майбутність Росії») була предметом обширних

писань в українській публіцистиці. «Частина I» скомпонована з 6-ох розділів (докладів на університеті в Шікаго), в яких заголовки вказують на засяг ними поширеної проблематики: I Війна з Іспанією, II Містер Гіппіслі і Відчинені Двері, III Америка і Орієнт, IV Перша Світова Війна, V Друга Світова Війна, VI Дипломатія в Модерному Світі.

Виходячи з «тотальності американського національного інтересу» Джордж Ф. Кеннан намагається представити нам картину історії американської дипломатії за останніх 50 років — картину тому, що 103 сторінки абсолютно не вистачають для відповідної історичної розробки всіх проблем, однак дають можливість обзайомитися з основними аспектами і концепціями цього часу.

В першому розділі автор має безсумнівно замір вьяснити чому і в який спосіб американська дипломатія виступала поза межі тогочасної ізоляціоністичної політики та, вмівшись в конфлікт Іспанії з Кубою (1898 р.), була остаточно примушена творити підстави експансивної політики.

«Наша національна безпека, згідно з нашими сьогоднішніми думками, не була загроженою» (ст. 8). З другого боку не можна повірити Кеннанові, що, «акція уряду США була вирішена в першу чергу на підставі дуже вмілої та тихої інтриги кількох стратегічно наставлених осіб у Вашингтоні» (ст. 14) мимо цього, що нещасливий виступ тодішнього єспанського амбасадора супроти президента **Мек Кінлі** та затоплення американського воєнного корабля «Мейн» (тоді згинуло 260 американських горожан) не могли пройти без відповідних наслідків. Пояснення автора «Американської Дипломатії» відносно вмішання Америки після повстання Куби проти єспанців, яких «спроби здушити це повстання були невивистачальні, жорстокі і тільки частинно успішні» (ст. 7) — є поверховне і не дає читачеві повної відповіді на питання про потребу американської експансивної політики.

Фактичною причиною було закінчення періоду внутрішньої інтеграції США при чому матеріальні ресурси, молодість політичних аспірацій, змушували цю державу виступити на світову політичну арену. Треба признати, що принципи «Деклярації Самостійності» мали тоді в США велике значення і співчуття для малої нації, змагаючої до самостійності, являлися абсолютним ідеалом для американської політики. Цього **Містер Кеннан** зрозуміти вже не вміє!

При розгляді китайського відтинка американської зовнішньої політики в роках 1898-1900 маємо до діла з «принципом відчинених дверей», це значить, що кожна нація має рівні права в побудові своїх відносин до Китаю і рівночасно має завжди право зайняти таке становище, яке їй найвигідніше. Від цього моменту Кеннан не перестає проповідувати доцільність та konieczність «відчинених дверей», і він постійно підшукує формулювку, щоб доказати правильність цього принципу. Цікаво згадати його останнє «відчинення дверей» на пості амбасадора в Москві — тут стався однак «маленький несмак» тому, що дійшло до «зачинення дверей», але большевиками за містером **Джорджем Ф. Кеннаном**.

Узasadнення розвитку подій на Далекому Сході є найслабшим місцем в цій книзі. По довгих, не завжди цікавих рефлексіях, довідуємося про один «профетичний» («пророчий») меморіал, професійного дипломата **Джона Ф. А. Мак Марі** з 1935 року, в якому сказано, що після побіди над Іспанією, «СССР останеться, як наслідник Імперської Росії — яко змагун (щонайменше так само без скрупулів та небезпечний) за панування на Сході» (ст. 52). Це був дійсно профет! Однак Стейт Департамент не

зробив з тих зауваг цього визначного американського дипломата відповідних висновків, але старався завжди віднайти дорогу порозуміння з більшовиками в Азії.

Розробка і оцінка дипломатичних відносин за час першої світової війни побудовані на ревізіоністичних основах, які спільно з нахилом до лянсовання релятивістичних міркувань зіштовхують читача мимоволі на шлях цинічного реалізму.

«Однак, коли б хтось пропонував нам сьогодні можливість повернення Німеччини з 1913 року — Німеччини, правленої консервативними, але відносно умірованими людьми, ні нацистами, ні комуністами, сильну Німеччину, об'єднану, некуповану, повну енергії та самопевності, здібну відограти частинну роль у вибалансовуванні російської потуги в Європі — тоді дійсно, були б проти такої Німеччини застереження з різних сторін, це не зробило б кожного щасливим, але це не звучало б так зле в порівнянні з нашими сьогоднішніми проблемами» (ст. 53). Кеннан намагається бути об'єктивним і признає багато фальшивих потягнень американської дипломатії, причиною яких він вважає за сильне нав'язування зовнішніх питань до факторів внутрішньої правниці та економічної постанови. «Історія не вибаєє нас наших національних промахів, тому, що вони є до пояснення термінами внутрішньої політики» (ст. 73). Це є без сумніву правильне твердження, що могло б стати також одним з дороговказів для нашої підготовки для зовнішньо-політичних аспірацій.

Якщо йдеться про завдання й стремління американської дипломатії в другій світовій війні, то можна цілком сміло сказати, що перегляд років 1939-1945 зводиться в книзі Кеннана у п'ятому розділі до виправдування американської політики після зустрічі з більшовицьким феноменом. Автор старається викликати враження абсолютної безсильності США відносно поширювання советської сфери впливів. — «Нічого не могло здержати росіян від участі в кінцевих фазах війни на Пацифіку, щоб бути присутнім на закінченні та скористати з можливості здобуття таких об'єктів, за якими вони стреміли пів століття» (ст. 85). Дуже подібно розглядається советська експансія в Європі, для якої Кеннан дає дуже виминаючі пояснення і обмежується виключно до кількох спогадово-оповідаючих речень. «Створення советської військової потуги в Східній Європі і вступ советських мілітарних сил в Манджурію не були наслідком тих розмов; вони були наслідками військових операцій в кінцевих фазах війни» (ст. 85). Під «тими» розмовами Кеннан розуміє низку конференцій в Москві, Тегерані і Ялті, де рішалася доля світу після закінчення другої світової війни. На цьому місці він робить фатальну помилку в оцінці міжнародної констеляції, величини більшовицьких сил, та спроможностей США здержати ті намагання, висловлюючи слідуючу опінію: «Найбільш галасливі обвинувачення наших воєнних промахів відносяться передусім до конференцій за час війни, які відбувалися в Москві, Тегерані і Ялті. Нехай мені, як одному, що був дуже нещасливий з нагоди тих конференцій, коли вони відбувалися, і дуже побоювався, щоб вони не завели до неслухняних бажань і непорозумінь, буде дозволено сказати, що їх значення в останньому часі значно перецінено» (ст. 84).

В чому бачить автор недоліки і недотягнення американської дипломатії та які можливості добаєє для розв'язки грядучих проблем та подій? Найбільш цікавий розділ його праці є безсумнівно «Дипломатія в модерному світі» і тут знаходяться відповіді на поставлені запити. Читач зустрічає всі пояснення потягнень тієї дипломатії, якої не будь-яким аранжором був Джордж Ф. Кеннан. «Як ви без сумніву підозріваєте, я бачу найбільш серйозну хибу у формуловці нашої минулої політики в чомусь, що я назвав би легалістично-моралістичний підхід до міжнародних проблем» (ст. 95). Самозрозуміло, що

буде найкраще, коли усунемо всі моральні та легальні засади з нашої політики, тоді скоріше прийдемо до розв'язки всіх скомплікованих та важких справ (сік!). Навіть Макіявеллі міг би вислухати ще один доклад.

Обороняючи ще раз свою політичну концепцію у відношенні до Росії, автор твердить, що американська дипломатія мусить станути на нові шляхи, розробити нові методи та знайти можливості «мирної розв'язки». «Це значить, що ми матимемо скромність признати, що наш власний національний інтерес, — це все, що ми є здібні збагнути та зрозуміти при чому розпінання, що наші цілі та заходи тут у нашій країні є порядними, незаплямлені ароганцією і ворожістю до інших народів, або ілюзією вищості. тоді погоня за нашим національним інтересом не може бути несприятливою для кращого світу» (ст. 103).

Тепер нам стає вже дуже ясно, яку мету має кожна дипломатія, — це є **наш власний національний інтерес**. Без огляду, як ми його здобуваємо, як досягаємо і куди прямуємо, завжди і насамперед **національний інтерес**. Цю ціль може мати також майбутня українська дипломатія, лише засоби, якими керується Джордж Ф. Кеннан не будуть нам ніколи близькими. Проф. Смаль-Стоцький у своїй цінній книзі «Національна проблема в СССР та російсько-комуністичний імперіалізм» (1952 р.), звертаючи свою увагу на многу обговорену публікацію влучно її назвав «розводним макіявелізмом» (ст. 359 там же).

II

FOREIGN POLICY FOR AMERICANS

By Senator Robert A. Taft.

Doubleday & Company, Inc. 1951.

Garden City, New York.

(127 Pages)

(Сенатор Роберт А. Тафт: «Зовнішня політика американців»; Вид. «Доблідей і Комп. Інк», ст. 127, Гарден Сіті, Нью Йорк).

З цілковито інших залогень та міркувань підходить сенатор Роберт А. Тафт до питань, властивостей і потреб американської зовнішньої політики. Її практики, як також розмірів діяльності на цьому відтинку. Вже заголовки поодиноких розділів його публікації вказують на більше акцентування актуальної зовнішньо-політичної проблематики. Вони звучать:

1. Як є наміри зовнішньої політики,
2. Місце Президента і конгресу в зовнішній політиці,
3. Міжнародна організація, як засіб забезпечення миру та свободи,
4. Російська загроза, як її створено?
5. Російська загроза, як зустрічаємо її наскрізь у світі?
6. Російська загроза, як зустрічаємо її в Європі?
7. Російська загроза, як зустрічаємо її на Далекому Сході?
8. Боротьба проти комуністичної ідеології наскрізь у світі.

Вже від самого початку книги вражає приємно чесний та одвертий тон цього оригінального та безкомпромісного американського сенатора, який не ховає своїх поглядів за хитрими формуловками. «Фундаментально, я вірю, що кінцева ціль нашої зовнішньої політики мусить бути оборона свободи США» (ст. 11). «Тільки друге після свободи є вдержання миру» (ст. 11). «Війна не повинна бути розпочата або серйозно ризикована, якщо не йдеться про оборону американської свободи» (ст. 12).

Російська небезпека є червоною ниткою тієї публікації сенатора Тафта. Вона спричинила катастрофальну ситуацію в міжнародних відносинах. «Російська загроза стала сьогодні так поважною, що в обороні свободи та миру американського народу, ми є, згідно з мою думкою, виправдані в поширюванні

економічної і військової допомоги багатьом країнам, але тільки тоді, коли є ясно доказано, що така допомога є ефективним засобом у поборюванні комунізму» (ст. 17).

Одним з основних розділів для зрозуміння внутрішніх компетенцій та прав у зв'язку з американською зовнішньою політикою є без сумніву другий з черги. Сенатор Тафт квестіонує поведінку демократичної адміністрації як також свавільні потягнення бувшого президента США Гарі С. Трумена, якому він відмовляє права вирішувати важливі справи без узгодження з конгресом. Згідно з його інтерпретаціями конгрес є тією інституцією, що повинна бути завжди інформована перед вирішуванням принципових проблем.

Відзначаючи ролі міжнародних організацій для забезпечення мирових міжнародних відносин, автор з'ясовує свій погляд на ці інституції, як також значення націй в їх побудові та структурі. «Теорія міжнародної держави, побудованої на таких самих відносинах до націй і громадян, як наш федеральний уряд до своїх стейтів та громадян, являється мені принайменше в цьому столітті фантастичною, небезпечною, та непрактичною» (ст. 44). «Кожна міжнародна організація, що є варта паперу, на якому буде записана, мусить бути основана на збереженні суверенності всіх держав. Мир мусить бути зуканий не нищенням і консолідуванням націй, але розвитком закону права у відношенні між націями» (ст. 46). Це дійсно цінні слова, коли беремо під увагу, що під сучасну пору різні навіть поважні європейські політики та публіцисти намагаються доказати потребу «з'єднаної Європи» на фундаменті, зліпленім з поторожених європейських націй. Отже правні і законодавчі відносини мають бути основою співжиття поодиноких націй, а не штучні й скомпліковані федерації.

Сенатор Тафт присвятив більшу частину книги проблемі «російської загрози», яку, на його думку, спричинили майже безвихідні труднощі у світовому положенні. Тут однак не є ясно, яке значення він приписує поневоленім росіянами народам, що були першою жертвою тієї російської загрози. Він дуже правильно розглядає спорідненість росіян з комунізмом, при чому фактична небезпека стоїть завжди на першому місці його висновків.

«Потуга без передбачування веде до катастрофи» (ст. 6). Мимо тієї потуги, якою являється США дійшло до тієї гігантської загрози зі сторони більшовизму. «В 1941 році кожний, хто не був запоморочений прийомомі советського ведення психологічної війни знав, що советський уряд є хижою тоталітарною тиранією з наміром встановити комуністичну диктатуру у цілому світі. Але наші провідники не передбачували, що після перемоги над Німеччиною і Японією Советський Союз повернеться проти нас. Вони не зробили жодної спроби для забезпечення нас перед такою евентуальністю. Вони не поставили жодної позитивної політики для створення вільної та об'єднаної Європи або збереження самостійності Китаю» (ст. 6).

За катастрофальну хибу американської зовнішньої політики вважається фатальною постанову китайської проблеми Стейт Департаменту, що провадив «опортуністичну і угодову» політику. Рівночасно «висловлював всю симпатію китайським комуністам і робив, що міг для дискредитування національного уряду Чанг-Кай-Шека» (ст. 57).

«Так постала, назріла та оформилася російська загроза»; тепер треба знайти можливості активної зустрічі тієї небезпеки. Для такої радикальної зустрічі «ми мусимо розвинути позитивну політику, яка буде поширювати постійно доктрину і потугу свободи» (ст. 65). В цей спосіб доведеться поборювати комунізм наскрізь у світі для збереження принципу свободи інших народів.

Згідно з думкою сенатора Роберта А. Тафта «Ця загроза не є виключно військовою. Це боротьба сво-

боди проти комунізму в умах людства» (ст. 101). Однак військово-силові фактори відіграють неабияку роллю, з тієї причини треба піддержувати активно всі антикомуністичні сили в Європі. Це мусить бути однак орієнтація на ті країни, що являють собою поважну силу, з якою прийдеться рахуватись навіть більшовикам. «Я вірю, що союз з Англією та оборона британських островів є багато важніші, як альянс з будь-якою континентальною нацією і забезпечують більшу надію на успіх. З британським союзом може бути лише малий сумнів відносно цілковитої контролі моря та повітря наскрізь у світі» (ст. 83). Рівночасно зустрічаємо тут критичні зауваги про можливість об'єднання Західної Європи, що є «протинне природі і географії» (ст. 84). Як більшість представників республіканської партії Тафт вважає, що демократична адміністрація передусім на Далекому Сході дозволила комуністам після війни в Китаю перейти до агресії в Кореї. Тут дійшло до цілковитого заломання американської стратегії «контейменту» і виявилось, що така політика не зможе фактично ніколи здержати більшовиків. «Впродовж 200 років Росія посувалася вперед в м'які місця. Це була її політика. Коли вона побачила змогу зарвати цюнебуду та втечі з цим, вона завжди це робила» (ст. 106).

При всій позитивній поставі до щирої презентації фактів, не можна погодитись з заклопотанням сенатора, бажання «такої самої політики на Далекому Сході як в Європі». Загально відомо, що республіканці, а перед усім представники їх правого крила, були завжди зорієнтовані на ведення успішної та позитивної далекосхідної зовнішньої політики та волили не зв'язуватись з пливкою, непевною, зарозумілою Європою, що справляла їм багато завороту голови і вкінці не приносила великої користі американським інтересам.

Автор «Зовнішньої політики американців» обстоює позицію боротьби проти комунізму, веденої у цілому світі для збереження свободи, «яка завжди апелювала до ума людства і також сьогодні є більш апелюючим ідеалом, як комунізм або матеріальний добробут може взагалі колинебудь бути» (ст. 115).

Остаточо довідуємося про конкретні плани, якщо йдеться про поборювання комуністичної агресії, вияву російської загрози. «При тій нагоді маємо до діла з чотирма основними тезами відносно тієї розправи з більшовизмом, а це: перше — активна пропаганда в ім'я свободи; подруге — поборювання комуністичної інфльтрації і як протиставлення до її активності — підтримка рухів спротиву в країнах за залізною заслоною. («В багатьох країнах існує вже активне підпілля агітуюче кожної хвилини проти советського панування. Мимо небезпеки такої дії я думаю, що здібний та відважний провідник зможе випрацювати систему, яка змусить советський уряд турбуватися також за залізною заслоною»; потреба — ведення свободолюбної політики супроти націй Далекого Сходу і, вкінці, по четверте — елімінація всіх комуністів, як також з ними зв'язаних осіб з державних інституцій. Якщо ми віднесемося до потуги нашої сили, тоді можемо сказати, що ніколи не траплялася нагода для спрезентування так правильної справи світу, або краща можливість роз'яснити цю темряву у світло» (ст. 121).

В підрахунок вище з'ясованого можна звести основні тези до наступного: сенатор Тафт обстоює позиції моралістично-легалістичної школи, при чому здоровий егізм у відношенні до інших народів, як також почуття потуги й сили своєї нації не заперечують постулатам міжнародної співпраці. Зустрічаються завваги та рефлексії «Напевно не є розважно, щоб котра-небудь нація стала залежною від добродійності другої нації; це є так само зле для тієї країни, що користується тією добродійністю, як коштовно для тієї нації, яка її розподілює» (ст. 86), що пригадують своїм тоном та патосом сентенції старого заповіту, однак не є аж так бомбастичними,

щоб діяли на читача несприятливо. **Сенатор Тафт робить враження суворого, упертого, неблизького, але солідного й чесного американського «дядька».**

Порівнюючи узагальнення концепції обох авторів, їх підхід до зовнішньо-політичних проблем і роблячи кінцеві підсумки треба відмітити, що вони ставлять насамперед американський національний інтерес. Це є найосновнішою підвалиною американської зовнішньої політики. Він є абсолютним мірилом всієї американської зовнішньої дії і служить до виправдання без огляду на те, чи воно було з точки зору постороннього глядача правильним чи невідповідним. Різниця існує в інтерпретаціях — Джордж Ф. Кеннан, як над міру послідовний прихильник професора Ганса Моргентау (співосновники школи критичного реалізму) без найменшого вагання переходить до практичного, цинічного реалізму, коли Роберт А. Тафт намагається витлумачити, що вкінці американська держава не є убезпеченою інституцією і кожна нація мусить по змозі виеднувати собі відповідне місце у світовому політичному концепті.

Основні розходження знаходимо у відношенні до большевизму та російської проблеми в міркуваннях цих двох авторів. Кеннан хоче «здержувати» большевиків, домоворюватися з «порядними» росіянами, віднайти шляхи до уможливлення ревізіоністичної політики та «рятувати зі старого» це, що можна

взагалі врятувати, однак без обмірковання, що за останніх 50 років світ зазнав велетенських перемін і поворот до минулого не є вже до здійснення. Тафт інстинктивно вичуває «російську загрозу», яку треба поборювати «наскрізь у світі», але він не дає ясної картини побудови світу після еventуальної ліквідації тієї загрози. Його згадка про значення підпільних рухів є в принципі позитивною, з другого боку є неясною відносно питання, де такі підпільні рухи існують, і що являється їх ціллю. Також не відзначена роль тих самих підпільно-нуртуючих сил у побудові майбутнього світу. Пекуча проблема повного усаможієннення поневолених Росією народів та включення їх у систему суверенних держав, перспектуючих міжнародні договори і принцип міжнародних законів не знаходить також в його виводах відповідного відзначення.

Якщо ці дві книги будуть пересторогою для представників української зовнішньо-політичної дії: рівночасно стимулом зацікавлення до тверезого і холодного розгляду аспектів зовнішньої політики. тоді мимомовно їх негатиї або байдужості до української визвольної справи вони матимуть побажаний резонанс відносно нашого підходу до зовнішньо-політичної проблематики — а це критичний реалізм, здоровий егоїзм, і почуття абсолюту українського національного інтересу.

Ярослав З. Пеленський

Незничимість української науки

З приводу появи однієї книжки в Україні на мовознавчі теми

В київському видавництві «Радянська Школа» вийшла з друку книжка І. Г. Чередниченка «Нариси з української фразеології» (з українсько-російськими паралелями). Це перша частина праці автора на згадану тему, яка містить у собі розгляд приємникової конструкції. Поява цієї книжки відразу натрапила на гострий спротив советської критики. «Радянська Україна» з 27 грудня 1952 року, в ч. 305 (9512), надрукувала рецензію Г. Лук'яненка на ту книжку, під досить вимовним заголовком: «Книжка, що потребує ґрунтовного перероблення». Рецензія настільки характеристична, що на ній варто зупинитися детальніше та ширше.

В чому полягає характеристичність даної рецензії?

Насамперед у тому, що вона (рецензія) нападає на автора нарисів з української фразеології за те, за що не слід нападати, обвинувачує його в тому, в чому не можна обвинувачувати. Коротше кажучи, большевицький рецензент атакує українського мовознавця за його правильність трактування питання приємникових конструкцій, зокрема ж там, де мовиться про українсько-російські паралелі у вживанні приємників при будові фрази. Рецензент хоче переконати автора книжки і читачів у тому, що шкідливим і неправильним є віддалювати українську будову фрази від будови російської фрази. Це значить, що українська мова має бути «зближена» до російської, «братньої» мови.

«Погане враження справляє те, — пише рецензент, — що при перекладах (з російської на українську мову, — П. С.) автор «Нарисів без усяких причин не раз намагається відходити якнайдалі від оригіналу (російського, — П.С.). Наприклад, чим можна виправдати таке віддалення (?) від російських конструкцій: «относится несправедливо» — «ставиться не по правді»... «Там, де в українській мові можливі два варіанти («Р. У» пише не «варіанти», а «варіанти», щоб не «віддалюватися» від російського оригіналу, — П. С.), нерідко вказується тільки один, а другий, не менш законний, але відомий і в російській мові, не подається, наприклад: «в більшій степені» перекладається тільки «більшою мірою» і не наводиться конструкція «в більшій мірі». В прошлом году» перекладається «торік» і «минулого року»

і не згадується «в минулому році». «При иных обстоятельствах» і «при таких обстоятельствах» перекладається лише «за інших» і «за таких обставин»; «под предлогом» — тільки «начебто не те, щоб. і т. д.

Як бачимо, в автора рецензованої книжки «Нариси з української фразеології» цілковито правильно наведені українсько-російські переклади, але саме тому, що вони подані, з погляду української філологічної науки, правильно, большевицька критика вважає їх за неправильні, бо вони «віддалені від російського оригіналу». До речі, варт буде на цьому місці пригадати декому з наших еміграційних мовознавців, що вони подеколи ідуть неправильним шляхом, вживаючи й рекомендуючи такі приємникові конструкції, як «в більшій (чи «меншій») мірі», коли має бути такі «більшою» або «меншою мірою». Це ж саме стосується і до «за інших обставин» (у нас часто вживається — «при інших обставинах», що є зближенням до російського та до інших зворотів).

Г. Лук'яненко у своїй рецензії наводить ще й такі приклади:

«Той самий страх перед близкістю — навіть цілком законною і потрібною — до оригіналу (російського, — П. С.) виявляється і в лексиці, в окремих словах, напр., замість «цілком» (рос. «целиком») — «цілковито», замість «вина» — тільки «провина» (що є дуже правильним, з української точки погляду, — П. С.) і т. д.

В рецензії, крім наведених прикладів, є ще багато місць, які обвинувачують І. Чередниченка в його прагненні відтягти українську вимову від російської і тим самим зробити українську мову «сепаратистичною», що є супроти Москви, звичайна річ, злочином.

Цікавим у тій рецензії є факт, що її автор Г. Лук'яненко, з притащеною хитрістю для большевикомуніста, намагається всю свою критику спрямувати в чисто, буцімто, науковий бік, оминаючи політично-національні мотиви. В доказ цього рецензент чіпляється за окремі терміни, які автор книжки неправильно таки вжив, без огляду на російську мову. Зроблено це цілковито розраховано, щоб не

показати українському читачеві надміру виразних проявів українського націоналізму в теперішніх наукових виданнях українських науковців. А втім усе ж таки критик не міг промовчати того факту. Він пише, що «...пора вже перестати обмежуватися пасивною констатацією тих чи інших явищ, а треба скрізь застерігати від небажаного від неприйнятного. Це підвищить цінність таких робіт для практики і одночасно сприятиме остаточній ліквідації тих тенденцій у галузі мови, які в свій час підтримували українські буржуазні націоналісти, а також прихильники маррівського «нового вчення» про мову».

Висновок ясний. Шила в мішку приховати не можна. Книжка І. Г. Чередниченка «Нариси з української фразеології» свідчить ні про що інше, як тільки про незнищимість українського націоналізму, про дотеперішню боротьбу між українськими самостійницькими й московсько-комуністичними окупаційними силами. Варт пригадати, що подібного роду критика й нагінка на українських науковців не припиняється від самого початку більшовицької революції й окупації червоною Москвою України. Автор цих рядків добре пригадує приклади з подібної критики з часів 30-тих років. Того часу, пригадується, був арештований професор Сулима, викладач української мови Харківського Інституту Народної Освіти (пізніше — «соцвиху»). Арешт проф. Сулими

та нагінка на нього відбулися з тієї ж причини надмірної «українізації» української мови. Ще тоді проф. Сулима вчив українських студентів, що неправильним є писати «в більшій мірі», а лише «більшою мірою», як неправильно писати «об'ява», а тільки — «оголошення». І хоч проф. Сулима й не давав тоді російсько-українських паралелів, студентам було зрозуміло, що мова йшла справді таки про віддалення від російської конструкції мовних зворотів. За те проф. Сулима поніс відповідну кару перед московським окупантом України.

Як бачимо, через більше двох десятиріч подібної критики зазнав український мовознавець І. Чередниченко. З цього можна зробити безпомилковий висновок, що українська наука, українська культура та духовість незнищимі, що хоч би як більшовицько-московські окупанти, з допомогою своїх випробуваних і витренованих фахівців від фальшування науки, історії й культури, — намагалися викривити, наблизити українську мову до російської, їм цього не вдається і вже, певна річ, не вдасться. Запорукою цього є очевидний факт спротиву українських національних сил в Україні. Про це яскраво свідчить наведена нами рецензія на книжку І. Г. Чередниченка «Нариси з української фразеології». Але хіба в Україні можна зустріти тільки таку одну книжку?

П. С.

П. О-ко

Чотири роки під слідством

(Продовження)

Розваги в'язнів закінчилися перед вечірньою перевіркою, яка мала досить примітивний характер. Черговий по корпусу разом з доглядачем зайшов до камери, запитав «старосту» про кількість в'язнів, подивився у свій список і сказав: «Дозволяється лягати спати», та пішов робити перевірку по інших камерах.

Після перевірки деякі гуртки знову відновили гру, деякі зайнялися розмовами та різними оповіданнями, а решта готувалась лягати спати. Під час готування до сну виявились суперечки і лайки між в'язнями, бо в камері, при такій тісноті, не могло бути й мови про якусь найменшу можливість нормального сну. На кожного в'язня припадало так мало місця, що він міг лише сидіти на своїх речах, а лягти так, щоб не заважати своїм сусідам, не було ніякої можливості.

В камері було 212 душ в'язнів, а площа камери мала 64 кв. мт. Тому треба було виявити всю винахідливість і здібність, щоб дати кожному можливість хоч якнебудь трохи заснути та відпочити. Але це був не відпочинок, а мука, бо вся ця маса людських тіл ніяк не вміщалася на підлозі. В'язні старалися підбгати ноги найбільш під себе, піднявши доторкались до колін, щоб дати можливість сусідам зробити те саме. Тоді вони доторкались колінами і ніхто не міг повернутися, бо утворився цілий ряд колін, без щілини між ними. Деякі лягали так, що закладали один другому ноги на плечі. Примінялися ще інші способи, але безуспішно.

Цілу ніч було чути лайки, крики, а навіть бійки. Та найгірше було тоді, коли якомусь в'язневі треба було пройти до «параши». Це була така мука для в'язня і така ризикозна мандрівка, що люди скаженіли від жаху, коли їм доводилося це виконати. Вся підлога була так щільно вкрита людськими тілами, що буквально не було навіть місця, щоб поставити ногу.

Ця перша ніч у 59 камері була для мене жахливою: я цілу ніч не міг заснути, бо так був здуршений моїми сусідами, що не міг дихати. Всі лайки, крики, та плачі ще більше мене нервували. Майже через цілу ніч викликали в'язнів на допити. Двері

камери відчинялися майже щодесять хвилин. Найгірше почуття було перед ранком, коли до камери стали вертатися з допитів в'язні, побиті слідчими. Більшість побитих плакали, як малі діти: вони жалувались, що не мають ніяких провин перед владою, і не знають за що їх так мучать і б'ють. Дехто з них ледви рухався, бо наслідок побиття мали різні ушкодження: переломані руки, ноги, ребра, вибиті зуби, розпухлі ноги і т. д.

Настав ранок. Всі в'язні голосно заговорили про наслідки минулої ночі: коли, хто та в якому стані повернувся зі слідства. Найбільш доброзичливі в'язні старалися будь-чим допомогти покаліченим, або хоч висловити їм свої співчуття. Провокатори, яких не бракувало в камері, намагалися ще більше розпалювати розмови про побиття та каліцтво, щоб викликати цим негодування в'язнів. Це був добрий спосіб на зібрання матеріалів для доносів. Крім цього, ті ж провокатори намагалися розмовами про жахливі побиття в'язнів впливати на слабодухів, які ще не «розколовились», з метою прискорення процесу їхнього «розколення».

Один інженер, фаховець зв'язку, вертав з допиту. Він мав покалічені обидві ноги і ліз рачки до камери. Коли він доліз до свого місця в камері, почав плакати, як мала дитина, та скаржився, що має відплату за свою десятирічну віддану працю на будові телефонної лінії. Він був переконаний, що вже на ноги не підійметься і не зможе ходити. Його пробували заспокоїти та він ще дужче заплакав, згадуючи як його били двоє слідчих: Шляцкий та Піпков. Я теж старався його заспокоїти і він, важко зідхаючи, подякував та побажав, щоб таке нещастя не трапилось мені. Я з моїми сусідами колгоспниками улаштували йому постіль та поклали, щоб йому було зручніше лежати. Хтось дав йому цигарку, яку він охоче закурих, і почав трохи спокійніше розказувати про свою справу.

Він працював на будівництві телефонних ліній. Цілі дні був на роботі, часто не маючи навіть гарячої їжі. Бували випадки що й голодному прихотилось йому працювати, бо не було часу поїхати за харчами, а працювати доводилось на полі. За свою

так добросовісну працю він навіть сподівався одержати нагороду. І «нагорода» дійсно прийшла тільки не така, яко. він сподівався. Його заарештували прямо на роботі так, що навіть його родина не знала, де він подівся. Щойно після довгих розшуків вона знайшла його, хоч родині не хотіли сказати, що він арештований. Слідчий, як звичайно, висунув проти нього обвинувачення в шкідництві, диверсії, та в участі в контрреволюційній організації. Коли він не признавався до цієї вини, його старалися змусити різними методами, а врешті, в останню ніч його жакливо побили. А щоб налякати «непокірних», його не посадили в одиночку, де його не бачили б в'язні, а нарочно пустили в цю саму камеру, звідки взяли на допит. Частково вони досягли своєї мети, бо сам інженер почав висловлювати думку, що може краще було не вператися, визнати все, що від нього вимагали і уникнути каліцтва. Крім того, дехто з сусідів, може й провокатори, стали голосно говорити про те, що краще прийняти на себе вину, хоч і фіктивну, ніж зазнати побиття, після якого будеш цілий вік калікою, а вину на себе все одно будеш змушений прийняти. З різних кутів камери доносилися подібного роду розмови, розпалюючи і без того зденервованих до крайності в'язнів. Плач та стогін побитих на допитах так діяв на нерви в'язнів, що деякі з них теж починали плакати, як від пропасниці. Виникало враження наче ми всі сидимо перед пеклом та чекаємо черги поки чорти у формі слідчих НКВД потягнуть нас на жакливі, пекельні муки.

Так протягнулося до ранішнього чаю та дуже мало хто його пив. Всі були приголомшені, зденервовані та не мали бажання ні пити, ні їсти, хоч почували себе виснаженими й голодними.

Після чаю викликали на прогулянку. Саме в той час у трьох інших загородах були на прогулянці в'язні трьох камер. Одну з них зараз звільнено, бо в'язні повели до камери. В одному гурткові в'язнів сусідньої камери я пізнав Івана Миколаєвича Рубана, діяльного партійця, того самого, що колись дуже агітував проти лекційної методи у ВУЗ-ах, а пропагував лябораторну методу. П'ять років пізніше він навпаки — тав захищати лекційну методу, а поборювати лябораторну, бо такі були доручення партії. Тепер я його побачив між в'язнями. Він мене пізнав теж. Ми привіталися і він хотів почати розмову, але всіх їх покликали до камери і розмова не вдалася.

Коли ми вернулися до камери, то я побачив, що до мого мішка з речами знову хтось заглядав, але нічого не пропало, бо цього чого шукали (харчів) не було. І перед прогулянкою, за порадою сусіда колгоспника, заховав у його торбу, куди злодії не лазили, бо знали, що там нічого, крім «баракхля», немає.

В камері стало трохи спокійніше, бо покалічені на допитах перестали плакати і лише дехто з них стогнав, а решта спала або дрімала. Більшість в'язнів сиділи похмурі. Нічого не викликало в них інтересу до розмов чи якоїсь гри. Кожний думав про свою дальшу долю.

Раптом відкрився «вовчок» та почувся вигук: «Приготуватися до лазні!» Я був задоволений тим, сподіваючись хоч трохи обмити той бруд, який зібрався на моєму тілі за весь час, від коли я опинився в тюрмі, валяючись у «брехалівці», на допитах та в камерах. Але мої сусіди мене розчарували. По-перше тим, що в лазню треба брати всі речі, яких у мене назбиралося більше ніж пів мішка, бо моя жінка за цей час поприносила мені їх достатню кількість.

В самій лазні виявився такий жак, що вся моя радість та бажання помитися, були цілком даремні.

Після півгодинної підготовки, відчинилися двері та цей самий голос гукнув: «Виходь!». Ми стали виходити та ставати парами в коридорі. Тут ходив досить старий на вигляд доглядач та все вигукував: «Швидше!». Про цього доглядача, якого в'язні звали «Петром Івановичем», ходили погослови, ніби

він бувший кат. Він мав досить неприємний вигляд. При розмовах з людьми він ніколи не дивився на того, з ким розмовляє, а дивився кудись у бік, або в землю.

Лазня була в дворі біля в'язничного муру, рядом з жіночим корпусом. Коли нас «Петро Іванович» привів до лазні, де передне приміщення було площею таке, як наша камера, то вигукнув: «Роздягайся та здавай всі речі на дезинфекцію!».

Всі наші речі перевірялися досить детально трьома доглядачами. Після перевірки речі звалювалися на купу, а з тої купи два «битовики» забирали речі та на ношах вносили до дезинфекційної камери. В цій камері речі підігрівалися до температури більшої ніж 100 ступ. цел., щоб таким чином понижити паразитів, яких, звичайно, не бракувало у в'язнів. Але наслідки цієї дезинфекції були такі, що, коли у когось не було вошей, то після дезинфекції він їх мав. Ті речі (чоботи, рукавиці та інше), які від такої температури могли попусатися, дозволялося забрати з собою до лазні. Те приміщення, в якому ми мали митися, уявляло з себе кімнату більшу від нашої камери, до 100 кв. мт. площиною. Там вгорі, майже під стелею, були зроблені металеві ситка для розприску води. Через ці ситка лилася вода, але вода була така, що майже не було змоги митися, бо з одних ситок лилася вода дуже гаряча, а з других зовсім холодна. Крім того, кількість в'язнів (212) не давала можливості, при найкращому бажанні, митися. Взагалі це було справжнє знущання. Дехто попарився гарячою водою, інший, знову, дістав від холодної води перестуду, але купання кінчилося і нас вигнали в друге приміщення, менше від купальної кімнати, куди стали приносити наші речі з дезинфекційної камери. Речі звалювалося на дерев'яний поміст. Коли всі речі були принесені, то староста з десятниками почали піднімати окремі речі вгору, показувати нам та вигукувати: «чисте?». Звичайно, що під час такого розподілу речей виникало багато помилок, які потім полагоджували в'язні між собою, повертаючи речі їх власникам, або обмінюючись окремими речами.

Всі мали, звичайно, стояти голі, доки не одержали речей та мерзли, бо приміщення було досить холодне. Коли речі були розподілені, нас повели назад до камери, але в камеру зайти сразу не було змоги, бо там декілька наших в'язнів, що були умисно залишені, кінчали прибирати камеру. Підлога в камері ще була мокра. Ми постояли деякий час в коридорі, але мусіли, по наказу, заходити в камеру, хоч підлога ще не висохла. Тут знову продовжувався обмін речами та обстеження наслідків дезинфекції. Деякі речі виявилися припаленими від того, що були коло стінки дезинфекційної камери. Взагалі наслідки купання та дезинфекції виявилися такими, що краще було помитися в умивальці холодною водою, що я робив кожного ранку, ніж митися в тій лазні.

Коли сінчили всі справи, які були пов'язані з лазнею, доглядач гукнув: «Лавочка!». «Битовики» принесли з тюрмної крамниці товари, які перед тим за декілька днів були замовлені в'язнями. Серед товарів найбільше в ходу були: хліб, махорка, цигарковий папір. Найбільше купувалося махорку. Хліб більше купували так званий «комбінат», випечений з суміші житнього та пшеничного борошна. 1 кг. цього хліба коштував 90 коп. Заможні в'язні купували білий хліб, ковбасу, цукор та цигарки, саме таких було дуже мало. Ті, хто не мав грошей, а мав якісь речі, вимінювали за свої речі хліб та махорку. Розрахунковими одиницями в більшості були: пайки хліба та пачка махорки. Все, що обмінювалось або продавалось, розцінювалось на певну кількість пайок хліба, або пачок махорки. Роздача товарів затягнулася досить довго, бо тут провадилася перевірка замовленого та підрахунок вартості.

(Далі буде)

Петро Кізко

УСТИМ БЕЗРІДНИЙ

(Уривки з недрукованої повісті *)

Чим глибше ступав Устим у трясовиння советсько-большевицького буття, тим дужче його тягнуло, зсмоктувало вниз, до його душі й тіла чимраз більше чіплялося болота, яке душло його, гнітило. Правду сказавши, Устим не сподівався, що система советського ладу, побудована на шантажах і провокаціях, на цькуванні, донощитві, підступі, насильстві й терорі, може бути такою цупкою. Вбий Сапогова: Гачка, знайдеться Мазута, вбий Мазуту, знайдеться інший, третій, четвертий! Хоч яку сильну волю, і досвід боротьби мав Устим, але його прямо огортав страх, що большевики зуміли так облутати, закувати людей у криваві тенета деспотської влади. Якої ж сили треба, кмітливості, вправності, щоб ось у таких диявольських умовах не дати не лише самого себе на поталу Кротовим, а й інших врятувати від гиску червоного трясовиння.

Устимові стало більш виразнішим, більш випуклішим одне: проти емгебівських способів нищення людей і поневолення української землі треба боротися такими ж самими способами. Правда, для цього бракує людей, кадрів, якими можна б було користуватися вільно й відкрито, як користується Мазутами та йому подібними Кротов і вся окупаційна влада. Але треба користуватися тим, що є. Устим добре зрозумів, що хитрість і ошукаństwo — головні важелі, якими простує вперед, надовго чи накоротко, советська комуністична влада. Якщо Устим зуміє добре використати ті самі важелі в протинаступі, тоді напевно успіх справи буде забезпечений. Чесною грою з шахраями гри не виграєш!

З тими думками Устим прийшов з Ульяною до емгебівського будинку й попросив її зачекати кілька хвилин надворі, поки він полагоди́ть усередині якусь справу. Ні Ульяна, а тим більше Наталія, яка тепер не могла заснути, все дивлячись чомусь у шибі вікон, — ніхто не міг знати, з якими думками й пропозиціями ввійшов цього разу Устим Безрідний до слідчого МГБ «товариша» Кротова. А Устим, ніби нічого не знає, ніби нічого особливого ніде не сталося, весело привітався з Кротовим і піднесено, надхнено сказав, гупнувши всім тілом, як у власному домі, на м'яке крісло:

— Справи, товаришу Кротов, такі, що ми можемо всю антирадянську сволоч виволікти на денне світло, як божих ягнят...

Вже саме це речення стільки піддало бадьорости Кротову, що він аж на кріслі засовався та відразу відхилив в столі шухляду й запитав Устима:

— Конячку?

— Можна!

Випивши «по конячку», Кротов попросив Устима викласти все, що він думає, при цьому похвалив Устима за його бойовий досвід у війні, який, як сподівається Кротов, Устим застосує і в боротьбі проти радянської контрреволюції на «мирному фронті». Цей комплімент Кротова піддав Устимові цікаву думку.

— Ваша правда, товаришу Кротов! Досвід — велика річ. А щоб вам було ясніше, що я хочу, дозвольте розповісти про одну річ, яка сталася в нас під час боїв на фронті. Ця небелиця придасться, може, й вам.

Кротов хильнув ще одну «стопку» й з цікавістю приготувався слухати, розсівшись якомога в кріслі.

— Це було холодної зими 1942 року. Сильна німецька залога окопалася в містечку Балаклея. Чули, може, про Балаклею, що на Дінці? Наші частини, з усіма родами військ, що не робили, не могли вигнати звідти німців. Сотні атак, сотні рукопашних боїв — і ніяка сила не могла нічого вдіяти. Тоді один

із наших командирів скликає нараду й каже: «Товариші! Дозвольте мені самому розправитися з німцями!» Всі, що були присутні на нараді, оторопіли. Як так, один чоловік проти такої сили німецької зброї? А командир стоїть на своєму: «Я сам вижену німців з Балаклеї!»

Це оповідання-небелиця справді так заінтригувало Кротова, що він упхнув до рота цигарку кінцем вогню, після чого розплювався так, що Устимові аж смішно і гидко стало. «Взяти б тобі, подумав Устим, та й запхнути до середини повну оту пачку підпалених цигарок, щоб пекли в твоїй поганій утробі!» Але оповідав далі, бо Кротов таки добре підганяв Устима: «Ну і далі?»

— Далі вийшло таке, що командирові таки дозволили самому вигнати німців, але як це він робитиме — ніхто не знав.

Цим оповіданням Устим захопився і сам, бо йому чомусь здавалося, що немов від умілости переказу цього оповідання залежатиме доля Грицька Прибийбиди з його батьком, а крім того й Ульяни, Наталії, та його самого. В тому ж захопленні він забув навіть про Ульяну, яку лишив надворі, біля будинку МГБ, на «кілька хвилин». Ульяна уся тривожилася, була неспокоїна та схвилювана. Ходила то вперед, то назад, повертала то за один, то за другий ріг будинку, а Устима не було та й не було. Вона вже почала лякати думки, що, не дай Боже, можливо й Устима «посадили». Тоді вже немає для Ульяни і інших ніякого рятунку. Не знати чому, свідомо чи підсвідомо, але Ульяна всю свою надію і віру клала на Устима, на його сміливу вдачу, добрий розум і велику силу. Як передумає Ульяна, що Устим міг пробратися через такі шляхи сюди, і ввійти в довір'я влади, то їй аж лачно стає, а водночас приємно й радісно, бо от які українські хлопці є! Якби тільки їх побільше було, то тоді б ніякий чорт не був страшний!

Чекаючи на Устима, Ульяна і потішала себе, і розрадувала, аби час скорше проминув, аби діждатися скорше бажаної хвилини.

А Устим вів розмову далі:

— Ніхто, кажу, нічого не знав. Була холодна зима, ніч, стояв такий мороз, що, здавалося, шибі у вікнах хат тріскали і пташки на лету падали мертві... Стомлене після важких попередніх невдалих атак наше вояцтво заснуло кріпким сном. Довкола було так тихо, наче б усі повмирали... І раптом...

Кротов мало не всім своїм незграбним тілом перевалився через стіл, висунувши свій писок до Устима: така його цікавість узяла.

— І раптом — тиха ніч перетворилася в пекольную бурю-гураган. Усе довкола заревло, загуркотіло, застугоніло, засвистіло... Здавалося, що ціла Балаклея злетіла з землі догори і знову падає на землю. Наше командування, признається, думало, що то німці наступают, та давай тікати...

— Дураки! — гукнув Кротов!

— І війську дали наказ — отступать!

— Ідіоти, і втекли? — знову перебив Кротов, перекусивши в зубах цигарку.

— Та стрійте ж, — зупинив Кротова Устим. — Давай, кажу, всі тікати. Аж тут наказ із штабу дивізії — наступать!

— Молодці! — встряв знову захоплений Кротов.

— А коли почали наступати, то побачили, що в Балаклеї вже немає німців.

— Сволочі!

— І що ж виявилось? Отой командир, що обіцяв сам вигнати німців, таки своє зробив.

— Сам вигнав? — розкрив рота Кротов.

— Сам. Правда, з ним було ще кількох людей, але оперував усім він сам.

— Як же ж?

*) Див. «Визвольний Шлях» чч. 8(59), 9(60), 10(61) і 11(62).

- Він розставив близько містечка радіорупори, а потім у землянці, біля мікрофону, почав стріляти з кулемета, автомата, тощо... В той самий час лунали гукі стрільняни з кожного радіорупора і видалося, що по містечку б'є тисячна армія війська. Німці панічно втекли, не розшолопавши, в чім річ. Добре вигадав, правда?

Кротов справді був і здивований, і обрадований такої витівці. Але він ще не розшолопав, для чого все це розказав Безрідний, як не догадався і про те, що всю цю історію Устим вигадав, аби заохотити Кротова піти на інші, тепер уже дуже важливі для Устима, комбінації з хитрощами, подібні до тих «рупорних стрілів».

- Отже, я і кажу, — підсумовував свою оповідь Устим, — що всюди потрібна хитрість. Часом одна хитра штучка вартісніша за найбільшу фізичну чи яку там силу. Чи не так, товаришу Кротов?

- Абсолютно. Ви маєте хорошу школу, товаришу Безрідний. І що ви пропонуєте?

- Я пропоную не винищувати, не садовити до тюрми, а використовувати для своїх завдань частину неприємного нам елемента. Брати їх до себе, під свою опіку, щоб з їх допомогою викривати ще більше, і якісно кращих «рибок». Ви мене розумієте?

- Авжеж!

- А далі, я пропонував би зробити когось із своїх контрреволюціонером, явним ворогом советської влади. Потім його засудити, мордувати, і випустити, пустити між люди, як «скривдженого». Дозволити йому згуртувати навколо себе всіх скривджених, всіх незадоволених, і всіх тоді, як прийде час, як буде потреба, ліквідувати! Понімаєте, товаришу Кротов?

Оте «понімаєте» Устим підкреслив, щоб «ріднішим» бути перед ним. Але Устим і без того, мабуть, так уподобався Кротову, що той прямо таки з розпростертих руками потягся до Устима:

- Товаришу Безрідний! Та ж ви ходячий талант, браво! Та ж з вас сам Фелікс Дзержинський може вийти! І ви можете взятися за це діло?

- Стати контрреволюціонером і очолити всіх незадоволених і скривджених? — запитав Устим.

- Так.

- Авжеж, що можу. І я тоді таку штуку втну, що не одному око кривим стане!

Устим засміявся щиро, невимушено, так, як він уже не сміявся давно. Кротов теж сміявся, бо йому дуже сподобалося оте «не одному око кривим стане», хоч Устим мав на думці саме Кротове око.

Висміявшись, задоволені з такого кінця розмови, Кротов і Устим випили ще «по конячку», а тоді Кротов сказав:

- З'явиться завтра і одержите призначення. Я ще цю справу мушу узгодити з начальником управління.

- Гаразд, — сказав Устим, підводячись з крісла. — Але я можу розраховувати на повну полагоду справи.

- Абсолютно!

- І вже тоді вбивця Сапогова напевно буде знайдений. І інші будуть познаходжені. Всіх приборемо до рук! Бувайте здорові, товаришу Кротов!

- До побачення!

Устим потиснув Кротову м'ясисту руку, що віддавала жаб'ячий холодом і задоволений з вислідів розмови швидко покрокував по східцях емігровського будинку вниз.

Було вже цілком пізно. Уляна і з радістю, і з докором зустріла Устима:

- Що ти там робив, Устиме? Чи тобі не соромно, оставити мене тут саму й сидіти там. Що ти довідався про Грицька і батька?

Устим заспокоїв Уляну, взяв її під руку й попрямував до центру містечка.

- Наймемо підвода або машину й поїдемо до дому.

Доки Устим і Уляна розшукували транспорт, Устим сказав Уляні, що про Грицька і батька ще не говорив нічого, бо не випадало сьогодні про це ка-

зати. Устим не хотів дурити дівчини, але й не міг признаватися їй про все, що він мав у Кротова. Запевнив її, що завтра справа буде поладовлена. Обнадієна Уляна повеселіла, хоч серце билось неспокійно...

Знайшовши випадково підводу з Микитівки на подвір'ї «Укрплодоовоч», Устим і Уляна покинули Зборівку.

* * *

Коли підвода скотилася з пагорбка і поторохкотіла вниз, де світилися вогні микитівських хат. Уляна і Устим побачили легкову автомашину, яка минувши їх, швидко пробігла й зникла в темряві. Ні Уляна, ані Устим не могли, либонь, розглядіти, хто в тій автомашині поїхав. Устим тільки завважив, що ту автомашину він бачив якось крізь вікно Кротової кімнати на подвір'ї МГБ. Устим з'явив: тієї машини на шляху до Микитівки не робив жодних висновків, але Уляна, видимо чисто інтуїтивних відчуттях, промовила до Устима:

- Я не знаю, чому мене завжди лякають машини. Не всі, звичайно. Великі грузові не страшать, а от такі маленькі, як ця, що поїхала, наводять ляк на мене. Мені чомусь здається, що в цих машинах у нас ніхто ще з порядних людей не їздив...

Устим посміхнувся.

- Яка цікава в тебе філософія, Уляно! То що ж, по-твоєму, порядні люди тільки волами та кінями їздять, чи як?

Візник, старша вже людина, що їхав усю дорогу мовчки, обізвався до його пасажирів:

- Та воно, коли розібрать, дівчина правду каже. Не знаю, як там у інших країнах, а тільки в нас у машинах самі непорядні люди їздять. Ви смієтесь, товаришу, — звертався візник до Устима, — а я вам приклади наведу. От візьмімо, до слова, наше село — Микитівку. Хто з наших машинами їздить? Колістрат Юхимович Гарбуз — стахановець свинар, орденносець. Що він зробив путнього в селі? Розвів свиней, а людей пів села пересадив до тюрми через свої доноси. Далі — Степан Мазута, отой калікуватий відірвиголова, який залізе скрізь, куди його не просять, і скрізь насвинить, напаскудить... І Настя його така, сестра Степанова. Та голова сільради, голова колгоспу і інші того роду. Отакі і їздять машинами. А головне...

На цих словах візник запнувся. Він потягнув до себе віжки, притиснув хід коней, повернув голову до Устима і Уляни та сказав тихіше, хоч довкола них були самі зорі, хліби та поля:

- А головне, кажу, що в тих машинах їздять такі, що на людей полюють, що людей ночами кудись вивозять... Запросять отак до машини, посадовлять. та й повезуть, повезуть, аж поки не завезуть чортів на колочки. От, до прикладу сказати, отакою машиною повезли й Пилипа Прибийбиду з його сином Грицьком. Я достоменно бачив, що отакою машиною їх повезли. А куди? Сам бог не відає, мабуть. Но!

Візник цвяхнув батоном і підвода знову покотилася швидким бігом.

Уляні серце похололо від тих слів.

- І Грицька такою машиною повезено? — перепитала з острахом, хоч уже знала, що Грицько з батьком сиділи в тюрмі Зборівського МГБ.

Візник не відповідав, бо вже і не було коли. Підвода тихо в'їхала в першу вулицю села й попрямувала до колгоспу.

Незабаром Уляна й Устим зіскали з підводи, подякували візникові й попрямували додому. На зустріч їм знову проїхала та сама автомашина, яка захурчала в напрямі до виїзду з села. Верталася, мабуть, назад.

- Я зайду до Прибийбідів, — сказала Уляна до Устима. — Я не можу до них не зайти. Я мушу довідатись про Грицька.

І Уляна, попрощавшись з Устимом, швидким кроком пішла до Прибийбідів, несучи в грудях сполохане, тривожне серце.

Її серце сполохалося ще дужче, коли вона, підійшовши до вікна Прибийбидиної хати й зазирнувши крізь шибу, вгледіла за столом Настю Мазуту, яка сиділа разом із Грицьковою матір'ю.

- Що ж би вона могла говорити з матір'ю сина, якого сама запродала? Паскудниця така!

Хоч яке ніжне жіноче серце, а при такій нагоді Уляна ладна була гепнути кулаком по шибі й гукнути до Насті:

- Зрадниця!

Але в цей час за спиною Уляни почувся голос:

- Уляно! Чого це ти тут по вікнах заглядаєш?

Уляна оглянулася й уся застигла. Чи то з радості, чи з несподіванки, чи з страху якогось.

- Як же це ти питаєш мене: чого заглядаю по вікнах? Чи тобі вже може краще, як он у тебе за вікнами в хаті розводниця сидить?

Уляна кинулася до Грицька з обіймами та плачем, а Грицько, на здивування, стояв холодний і суворий, з опущеними руками. Грицьків батько, що ступав позаду, минув їх, попрямувавши до синешніх дверей.

- Заходьте до хати, хай люди не бачать...

- Хто ж там сидить у мене? — з тим же холодом запитав Грицько.

- Настя! Чого вона в тебе?

- А я знаю. Бачиш, що тільки-но вернувся.

- То ти автомашиною їхав?

- Я.

- Ой, лишенько моє!

Заплакала дужче, голосніше.

Грицько сердито, як ще ніколи, кинув:

- Перестань. Не люблю сліз бабських.

- Ой, матінко моя! Вже й сліз не любиш, Грицю! Що з тобою, коханий, що?

- Нічого. Іди додому, я втомлений. Завтра побачимось. Іди!

Ніхто, мабуть, не бачив, як у цей час затремтіли, заблмали на небі зорі, а потім примеркли, поблідли, і потемніло надворі, наче чорні хмари звідкись наступали.

Уляна затремтіла, як зірка.

- Іди, кажеш? Я то тобі вся віддалася, а ти женеш мене від себе! Грицьку! Любий мій! — Але він відіпхнув її від себе.

Опустила безсило руки і так з повішеними руками пішла від Грицька, поливаючи стежку від його хати дрібними слюзями.

За слізьми не примітила, як її минув Устим і зник слідом за Грицьком за Прибийбидовими ворітьми. Пішов прямо до Прибийбидової хати.

- Здорові були, Пилипе Кіндратовичу, і всі, що в хаті цій живуть.

- А хто не живе, то вже й не »здорові були« — кинула гострим язиком, як бритвою, Настя. — Горді ви який, Устиме!

- Вибачте, товаришко Насте, я й забув, що ви не з цієї хати. То вже і вам моє »здорові були«.

- То що ж, живі, значить, неушкоджені? — запитав Устим старого Прибийбиду.

- Та живі, неушкоджені, слава Богу, — стримано відповів старий Прибийбід, хоч видно було, що він сидів край ослону, біля вікна, лихий, як вовк. Не знати лише — на кого. Аж потім Устимові стало ясно, коли Пилип Кіндратович підвівся з ослону й сказав до Грицька:

- Так що ж це таке, сину, діється, скажи мені. Уляну, як бачу, прогнав, а ось цю, вибачте за слово, сороку, прийняв. (При цих словах він показав пальцем на Настю).

- Хто ж її приймав, вона сама прийшла.

- То ти слова їй не можеш сказати, язик тобі втяло, чи що?

Мати підвелася з-за столу. Тривожна, неспокійна.

- Облиш, Пилипе! Хіба ж випадає сварку тепер заводити!

А Настя сиділа й справді, як сорока, безжурна: байдужа і, сказати б, безовісна. Бо про неї отаке мовиться в чужій для неї хаті, а вона тобі хоч би

оком моргнула.

- Не облиш, бо це ж через неї і її брата нас потягнуло до району! А за що? За що нас арештовано було?

Старий Прибийбід присікався до Насті так, що Настя, хоч яка бідова була на слово, затялася. Зробилася маленька, як мишеня.

Несподівано для батька встряв Грицько до тієї мови:

- І не вони винні, а такі, коли казати правду, ваш язик, тату. Бо вже дуже багато ви проти колгоспів наговорили. Пощо ви це робите?

Батько скипів, наче його хто на гарячий казан посадовив:

- О-вва! То це ти з Настею справді таки проти батька рідного, га? Ану, сину, відчиняй двері! Відчиняй, кажу!

Прибийбід знімав широкий пасок з штанів.

- Іди геть із Настею з моєї хати! Йди, негодяю!

- Пилипе, кинь! — з криком кинулася між батька й сина мати. — Що ти робиш, Господи!

- Стривайте, Пилипе Кіндратовичу! — встрянув Устим, що довго мовчки споглядав на кімнатну сцену. — Чого ж це ви так на сина свого, що він, власне, зробив? Та хіба ж він винен, що дівчина прийшла до нього?

- А чого прийшла, і чого він не каже їй іти геть, коли знає, що через неї в тюрмі ось просиділи, на сороку і ганьбу людям! А ти, стара, — звернувся він до жінки, — що тут з нею церемонію розвела?

- Та хай вам абищо, — підвелася гордо Настя. — Коли вже я вам так очі муляю, то й піду геть. Але при чому тут я. Ви напрасно на мене. Я нічого не знаю. До побачення! А ти, Грицьку, зайди до мене. Я хочу з тобою поговорити!

- І немає мосму синові чого з тобою говорити! — відповів за Грицька батько.

- Але я з нею маю що говорити, — сказав Грицько, шукаючи кашкета. — Підожди, Насте, разом підемо.

- То ти хоч повечеряй, сину! — присила мати.

- Я не хочу. Прийду — повечеряю.

- Настя його нагодує! — іронічно промовив батько. — Йди вже, йди. Та тільки пам'ятай про батька й матір.

Коли Грицько й Настя вийшли, Пилип Кіндратович звернувся до Устима:

- Отак живемо, Устиме. Один одного їмо, гриземо, як звірі. Не знаю, як нас випустили, але все через Мазутів. А він, бачите, тепер ще й з нею! Це ж ганьба прямо!

Устим, не подаючи своєї цілеспрямованої цікавості, ніби отак собі, мимоходом запитав Прибийбиду:

- А в чім же річ, власне? Як вас випустили?

- Хто його зна. Мене навіть нікуди не викликали. Грицька кликали до слідчого, питали щось його. А потім випустили, ще й машиною додому відпровадили.

Пилип Кіндратович засміявся.

- А я хотів був уже про вас клопотати, аж бачу — про вас уже поклопотано, — не без іронії сказав Устим і з тією ж іронією додав: — А ви кажете, влада недобра. Та ж вас у машинах возять!

- Краще б волами їздити, як такими машинами возити.

При цих словах Устимові нагадалися візникові слова, що в таких машинах справді неперядні люди їздять. Але хіба ж Пилип Кіндратович і Грицько неперядні люди?

Устимові вся ця історія стала цілковитою загадкою. Чиясь нечиста рука діє поза його спиною, якої він мусить берегтися. Але чия?

З тим запитанням самого до себе Устим попрощався з Прибийбідом та його дружиною.

- Зустрінете Грицька, скажіть йому, хай іде додому, хай не волочиться з тією розводницею, бо вб'ю, як собаку! — попросив і погрозив старий Прибийбід.

- Добре — відповів Устим і вийшов з хати.

(Далі буде)

П о ж е р т в и

НА ВИЗВОЛЬНИЙ ФОНД

З нагоди Різдвяної гостини у п. Г. Лесика в таборі Смальстови, з ініціативи господаря на «В.Ф.» жертвували: по 7 ш. 6 п. — Г. Лесюк і М. Гуменюк, по 5 ш. — В. Погребний, М. Чучман, І. Бордяк, М. Запотічний (разом 2 ф.).

З нагоди хрищення Теклюсі — дочки П-ва Ксені і Івана Раїчук в Бадфорді, з ініціативи п. М. Гусака, присутні гості склали на «В.Ф.» — 6 ф. 12 ш. 6 п.

З нагоди гостини в п. О. Ткача в Ковентрі, з ініціативи п. Яворського гості склали на «В.Ф.» — 1 ф.

З нагоди вінчання П-ва Тимчишин в Болтоні, з ініціативи п-ні А. Білик, гості склали на «В.Ф.» 4 ф. 17 ш. 2 п.

З нагоди хрищення сина П-ва Еви і Іллі Андрусяк в Манчестері, з ініціативи п. В. Дзюбака, присутні гості склали на «В.Ф.» по: 10 ш. — І. Замойський, С. Андрушко, Д. Бабчук, В. Фендор, І. Андрусяк, М. Гелембин, А. Андрушак; В. Андрусяк — 4 ш.; Й. Хортів 2 ш. 6 п. (разом 4 ф. 11 ш. 6 п.).

З нагоди вінчання П-ва Петришин в Гльоссон, Англія, з ініціативи п. С. Влашина, присутні гості склали на «В.Ф.» — 3 ф. 6 ш. 10 і пів пенса.

На христині Галі — дочки П-ва Гусаревич в м. Аштон-у-Лейн, з ініціативи п. І. Савків, гості склали на «В.Ф.» — 3 ф. 18 ш. 9 п.

На весіллі П-ва Козій, на «В.Ф.» склали наступні гості: С. Кузік — 10 ш., М. Жугай — 5 ш., П. Вервега — 4 ш., Т. Козій — 4 ш., М. Шмегельський — 2 ш. 6 п., М. Шерба — 3 ш., Незнаний — 1 ш. 6 п.

На Іменинах п. Михайла Черевінського на «В.Ф.» склали: 13 ф. 10 ш., а саме: М. Черевінський — 2 ф., С. Шкурлятович — 3 ф., О. Вільшанський — 1 ф. 5 ш., І. Волощук — 1 ф., Д. Швець — 1 ф., п-ні Т. Трошко — 10 ш., В. Ленчук — 10 ш., М. Стасюк — 10 ш., П. Стиранка — 10 ш., В. Павлів — 10 ш., О. Рибак — 6 ш., В. Вуів — 5 ш., П. Жук — 5 ш., О. Морський — 5 ш., І. Шкварчук — 5 ш., В. Согар — 5 ш., Т. Павлів — 4 ш.

Перед виїздом до Америки п. Василь Стадник жертвував на «В.Ф.» 6 ф. 6 ш.

З нагоди спільної Свят-вечері в м. Кастлефорд дня 10. 1. 1953 р., присутні гості склали на «В.Ф.» — 3 ф. 12 ш. 6 п.

При устрічі Нового Року, на Іменинах п-ні Василини Шкорупи і Василя Тріша присутніх 10 гостей, з ініціативи п. М. Новгородного, склали на «В.Ф.» — 2 ф. 10 ш.

На спільній Свят-вечері в Гелмстоні, біля Петерборо, на заклик п. О. Прокоповича присутні гості склали на «В.Ф.» — 3 ф. 13 ш.

З нагоди хрищення сина п-ва Надії і Карпа Кифорів у м. Лестері, з ініціативи хресних Батьків гості склали на «В.Ф.» 6 ф. 7 ш.

Згідно з рішенням Кривого бл. п. І. Пашина (члена ОУН), решту залишених Покійним грошей в сумі 4 ф. 9 ш. 2 і пів пена призначено на «В.Ф.».

З нагоди Іменин п. Миколи Розумного, в таборі Барбі, склали на «В.Ф.» С. Шкурлятович — 1 ф., М. Розумний — 1 ф., І. Крижанівський — 10 ш., П. Жук — 10 ш., В. Ленчик — 5 ш. Разом: 4 ф. 5 ш.

З нагоди Свят-Вечері в м. Бірмінгем, з ініціативи пп. Р. Соболевського і І. Цмайла, присутні склали на «В.Ф.» 5 ф. 13 ш. 6 п. Жертводавцями були: Р. Соболевський — 10 ш., І. Цмацло — 10 ш., Д. Лоба — 10 ш., П. Гарват — 10 ш., В. Вачко — 5 ш., О. Родич — 5 ш., П. Равлюковський — 10 ш., В. Скучка — 5 ш., І. Бура — 5 ш., М. Матвій — 5 ш., І. Бреновський — 4 ш., І. Ярема — 4 ш., В. Федай — 4 ш., М. Ломак — 4 ш., В. Загайкевич — 3 ш., В. Ковальчук — 2 ш. 6 п., П. Рачкевич — 2 ш. 6 п., М. Вовк — 2 ш. 6 п., І. Рось — 2 ш. 6 п., М. Дмитрик — 2 ш., В. Йосипенко — 2 ш., Войко — 2 ш., В. Кулик — 1 ш. 6 п., І. Бучма — 1 ш.

З нагоди Свят-Вечері в П-ва Озарків, з ініціативи пп. Р. Соболевського і В. Малиша, присутні гості

склали на «В.Ф.» — 1 ф. 8 ш. Жертводавцями були: Р. Соболевський — 5 ш., І. Цмайло — 5 ш., Р. Стефанік — 5 ш., Штельмах — 4 ш., М. Петрів — 4 ш., І. Озарків — 2 ш. 6 п., В. Малиш — 2 ш. 6 п.

З нагоди Різдвяних Свят на прийнятті у П-ва Гамуливі в м. Волсол, з ініціативи п. Т. М. гості склали на «В.Ф.» 3 ф. 6 п. Жертводавцями були: Р. Соболевський — 1 ф., І. Цмайло — 1 ф., Т. М-вич — 10 ш., Мр. Гуд (анг.) — 5 ш., В. Могилович — 3 ш., Г. Гамуливі — 2 ш. 6 п.

На Свят-Вечері в гостелі ВААФ Сайт, Престон Біссет, присутні гості склали на «В.Ф.» — 4 ф. 5 ш. і 6 п.

На весіллі у П-ва Еді і Осипа Гой в м. Довер, з ініціативи п. Е. Гнип, на «В.Ф.» жертвували: Еді Гой (англійка) — 10 ш., О. Гой — 10 ш., М. Лабіський — 10 ш., Д. Остяк — 1 ф., Марта Гнип — 5 ш. Євген Г — 10 ш., В. Гой — 10 ш., П. Мевуш — 5 ш.

З нагоди прощального вечора п. П. Курпіти в м. Болтоні присутні гості зложили на «В.Ф.» — 4 ф.

З нагоди вінчання П-ва Я. Поглода і А. Ціцюри в м. Нотінгем, з ініціативи п. Д. Лохмана, гості склали на «В.Ф.» — 6 ф.

Містер Джин, адвокат, англієць, з м. Барнлей, Лянкашір, жертвував на «В.Ф.» 2 ф. В супровідному листі до свого приятеля-українця, Мр. Джон м. ін. пише: «... Я залучую цю малу суму грошей і буду дуже вдячний за пересилання її українській організації в Рочдейлі, або деінде, яка бореться проти комуністичного режиму в Україні. Прошу, зробіть це для мене, бо я дуже бажав би бути співучасником, хоча б в такій маленькій мірі, завзятої боротьби Вашого народу».

З нагоди хрищення Галини — донечки П-ва Довганів, в м. Гальборні, з ініціативи п. Л. Догана, гості склали на «В.Ф.» — 4 ф. 10 ш.

З нагоди вінчання П-ва Стефанії і Теодора Грабавенського, в серні м. р. в м. Лій, з ініціативи п. А. Тисячного, присутні гості жертвували на «В.Ф.» — 8 ф. 1 ш. 7 п.

З нагоди вінчання П-ва Д. Лисюк в м. Болтоні, з ініціативи п. Кап'ятин, гості жертвували на «В.Ф.» — 3 ф. 18 ш. 8 п.

З нагоди народин Ярослави, донечки П-ва Грам'яків в м. Болтоні, з ініціативи п. М. Міськів, присутні гості склали на «В.Ф.» — 1 ф. 4 ш. (Жертвували: Грам'як — 5 ш., М. Міськів — 5 ш., п-ні М. Чепак — 4 ш., В. Гайдучик — 2 ш. 6 п., В. Кавка — 2 ш. 6 п., П. Хабло — 2 ш. 6 п., І. Грам'як — 2 ш. 6 п.).

З нагоди іменин донечки Світлани П-ва Г. П. Ровенчук в м. Блякбурп, 27. грудня 1952 р., з ініціативи п. П. Кумечко, присутні гості склали на «В.Ф.» — 4 ф. Пожертви склали: п-ні Г. Ровенчук — 10 ш., П. Ровенчук — 10 ш., В. Назарчук — 10 ш., Л. Ткачів — 10 ш., С. Красюк — 1 ф., П. Кумечко 10 ш., мрс. Мика (англійка) — 10 ш.

На святотній гостині й іменинах Миколи і Анни в П-ва Лобас, в м. Гуддерсфільд, з ініціативи п. М. Лобас, гості склали на «В.Ф.» — 2 ф. 14 ш.

На святотній гостині і іменинах в день св. І Христителю у П-ва Шпак, в м. Гуддерсфільд, з ініціативи п. М. Біласа, гості жертвували на «В.Ф.» — 4 ф. 9 ш.

З нагоди іменин п. М. Плешкана, дня 20. 12. 1952 р., з ініціативи п. С. Білоуса, гості склали на «В.Ф.» — 3 ф. 10 ш. Пожертви склали: М. Плешкан — 10 ш., С. Білоус — 10 ш., В. Затворський — 10 ш., О. Кравчук — 10 ш., А. Кравчук — 10 ш., В. Голинський — 10 ш., Е. Шило — 10 ш.

З нагоди хрищення Ориси, донечки П-ва Скальських в м. Ольдгамі дня 3 грудня 1952 р., з ініціативи п. В. Гайди присутні гості склали на «В.Ф.» — 3 ф.

З нагоди Різдвяних Свят в містах Аштон, Стелібридж, Дукінсфілд і околиці, колядники відвідали українських громадян з колядою і зібрали на «В.Ф.» — 33 ф. 1 ш. 1 п.

На спільному Свят-вечорі у П-ва Василюків в м. Білль-Фарм, Шотландія, з ініціативи п. Т. Драчевича, присутні склали на «В.Ф.» по 5 ш. — Місс В. Массон (шкотка), пп. С. Орейда, М. Корчинський, М. Буряк; по 2 ш. 6 п. — П-во Василюки, пп. Л. Стецюк, М. Кітчак, Т. Драчевич.

Поодинокі пожертви: п. М. Король (через о. Дзьобу) — 1 ф., В. Шевчук — 1 ш. 8 п., п. І. Белей — 10 ш., М. Коханович — 15 ш., М. Лехів — 3 ш.

На уродинах Василька — сина П-ва Марії і Федора Шлюсар, з ініціативи п. Гната Славич, на «В.Ф.» жертвували: Коцюбас — 10 ш., Василь М. — 10 ш., В. Климашко — 10 ш., Г. Саальман — 10 ш., Ф. Шлюсар — 5 ш., О. Жук — 5 ш., М. Глуханюк — 5 ш.)

НА ФОНД УПА

На спільний Свят-Вечері в п. Стефана Крупей, в м. Петербуров, з ініціативи п. Миколи Кошарка на УПА склали: по 10 ш. — І. Бескоровайний, В. Соборай, М. Семцьо, М. Козловський, Ю. Кріль, М. Кошарка, М. Гелета, В. Мицько; по 5 ш. — Юркевич.

З нагоди хрищення Оксани — донечки П-ва І. і А. Іванусів, дня 29. 2. 1952 р. в м. Лій, Лянкс., з ініціативи п. Балабана, на Фонд УПА склали: П-во Іванусів — 1 ф., П. Трашерський — 1 ф., М. Даців — 1 ф., П. Баран — 10 ш., М. Балицький — 10 ш., М. Піхур — 10 ш., А. Мельник — 5 ш., О. Михайловський — 10 ш., І. Клусів (козак) — 10 ш., Ю. Балабан — 10 ш., (раом — 7 ф. 5 ш.).

З нагоди Христин малої Лесі у П-ва Рибак у м. Ковентрі з ініціативи п. Н. Ватраля гості склали на бійців УПА — 6 ф. 6 п.

НА «ВИЗВОЛЬНИЙ ФОНД» — КАНАДА

В. ЛВУ, Форт Вільям, Онт., з Академії в честь УПА 40.00 дол.

В. ЛВУ, Іст Кулі, Алта, з Академії 26.00 —

УПА в м. Друмгелер 26.00 —

В. ЛВУ, Кіркленд Лейк, Онт., зі збірки на 1. XI. 1952 р. 36.50 —

М. Бега, з весілля П-ва Максимів, Торонто, Онт. 5.00 —

М. Гльчишин, з христин у П-ва Цюпиків, Торонто, Онт. 8.00 —

І. Вараниця, Реджайна, Саск. 3.00 —

М. Сумарук, збірка з нагоди уродин пані Валі Павлюк, Торонто, Онт. (склали в дол.: І. Вишинський — 7, М. Ваврик — 6, В. Драбик — 5, М. Медик — 5, М. Сумарук — 2, К. Заблоцька — 2, Д. Павлюк — 1, І. Скрипка — 1, М. Гоцуляк — 1). Разом 30.00 —

«Дмитри» на Іменинах у п. Дмитра Ковалю, Колгари, Алта. 15.00 —

П. Куйбіда, ЛВУ, Едмонтон, Алта. 15.00 —

І. Никифоров, Грімсбі, Онт. З листопадового свята 5.00 —

Ю. Дорожинський, Порт Аліс, Б. К. 5.00 —

І. Калинюк, Порт Аліс, Б. К. 5.00 —

П. Тучапець, Монреал, Кве., з христин у П-ва Ярошів 11.00 —

С. Кислюк і Лужба, Ст. Катерине, Онт., зі збірки на прощальному вечорі в честь Д. Курпатого. (Збірку перевів д. Ом. Гаврилишин). 23.25 —

В. ЛВУ, Летбридж, Алта 10.00 —

В. ЛВУ, Едмонтон, Алта. (пп. Паїк-Татчин) зі збірки у П-ва В. Левицьких, з нагоди купна власної хати. 30.00 —

К. О. СУМ у Віндзор, Онт. (дд. Антонів і Гураль) зі бірки на сходинах в честь Віласа і Данилишина 22.25 —

На цілі АБН

Г. Крайник, Торонто, Онт. 5.00 дол.

І. Вараниця, Реджайна, Саск. 2.00 —

В. Молодіна, Наегара Фолс, Онт. 1.00 —

В. Ліщинський, Вінніпег, Ман., з христин у П-ва Янівих і Ліщинських, на англомовні видання АБН-ЛВУ 29.00 —

ВСІМ ЖЕРТВОДАВЦЯМ СКЛАДАЄМО ЩИРУ ПОДЯКУ

Увага!

УКРАЇНЦІ! — Пам'ятайте, що одним з наших обов'язків за кордоном — це ознайомлювати чужинців з визвольною боротьбою України. Інформуйте світ про Україну, її нарід і його героїчну боротьбу за свою суверенну державність. У цьому вам допоможуть англомовні видання: книжки, брошури і журнали. Тому постарайтеся, щоб кожний Ваш друг чи приятель з англомовного світу познайомився з такими книжками і брошурами:

- 1) "Convention of Delegates of the Resistance Movements of the Anti-Bolshevik Nations". By John F. Stewart — price 6 d.;
- 2) "Red Russia and the Independence Movements in the U.S.S.R.". By John F. Stewart — price 1 s.;
- 3) "The Russian Danger—Europe's only Defence". By Jaroslav Stetzko — price 6 d.;
- 4) "The Workers in Soviet Russia". By John F. Stewart;
- 5) "The Strength and Weakness of Red Russia". (Congress of Delegates of Independence Movements within the U.S.S.R. held in Edinburgh), Introduction by John F. Stewart — price 6 d.;
- 6) "The Sick Man of Europe", by Professor Lew Shan-kowsky, Introduction by John F. Stewart — price 6 d.;
- 7) "Will there be a Revolution in the Soviet Union?". Data gathered from Original Documents of the National Underground Movement in Ukraine. Introduction by John F. Stewart — price 6 d.;
- 8) "Ukrainian Resistance and its Leader", Introduction by John F. Stewart — price 6 d.;
- 9) "U.P.A.". The Story of the Ukrainian Insurgent Army and the Ukrainian Red Cross. Introduction by John F. Stewart — price 6 d.;
- 10) "Ukrainian Liberation in Modern Times", by Oleh Martowych, introduction by John F. Stewart. This is a short story of the Ukrainian national liberation movement covering the period from Hetman Bondan Khmelnytsky till Ukrainian Insurgent Army U.P.A. 176 pages, 11 pictures — price 6 s.;
- 11) "Ukraine", by John F. Stewart — price 4 d.;
- 12) "Russia the Suppressor of Nation" — price 6 d.;
- 13) "The International Position of Ukraine". Its Legal Claims to Independence. By John F. Stewart — price 4 d.;
- 14) "The Struggle of Ukraine for Freedom". Its importance for a free world. Introduction by John F. Stewart — price 2 s.;
- 15) "How to Localize and Win the War Against Russia" by Jaroslav Stetzko. Introduction by John F. Stewart — price 1 s.;
- 16) "Fraudulent Russian Propaganda Exposed", by J. F. Stewart — price 6 d.;
- 17) "Crime of Moscow in Wynnysia". Introduction by John F. Stewart — price 5 s.;
- 18) "The Myth of Russian Invincibility"—The importance of Psychological Warfare. By Major-General J. F. C. Fuller. Introduction by John F. Stewart — price 1 s.;

Замовлення просимо висилати до:

Велика Британія

Ukrainian Publishers Ltd.
237 Liverpool Rd., London, N. 1.

Канада:

Mr. W. Makar,
140 Bathurst St., Toronto, Ont.

США:

Mr. St. Czuma,
734 E. 9th St., New York 9, N. Y.

Австралія:

Mr. O. Moroz,
99 Victoria St., Potts Point, N.S.W.

Німеччина:

A.B.N.-Korrespondence, München 33, P.F. 70.